

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ВИДАННЯ РЕКОМЕНДОВАНЕ ДО ДРУКУ ВЧЕНОЮ РАДОЮ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА UKRAINIAN JOURNAL OF CONSTITUTIONAL LAW

НАУКОВО-ЮРИДИЧНЕ ВИДАННЯ КАТЕГОРІЇ «Б»

ВИДАВЕЦЬ: РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

ЗАСНОВНИКИ: ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ЦЕНТР КОНСТИТУЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ
РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

ГОЛОВНІ РЕДАКТОРИ: ОЛЕНА БОРИСЛАВСЬКА, СЕРГІЙ РІЗНИК

Наша місія — створення платформи для фахового обговорення сучасних проблем конституціоналізму як українськими, так і зарубіжними вченими; обмін досвідом та результатами наукових досліджень між українськими та європейськими конституціоналістами

ЧАСОПИС ВНЕСЕНО ДО ПЕРЕЛІКУ НАУКОВИХ ФАХОВИХ ВИДАНЬ УКРАЇНИ
СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ КВ 22166-12066Р ВІД 07.06.2016 РОКУ

УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА UKRAINIAN JOURNAL OF CONSTITUTIONAL LAW

НАУКОВО-ЮРИДИЧНЕ ВИДАННЯ

ЗМІСТ

НАУКОВІ СТАТТІ /

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В КРАЇНАХ-УЧАСНИЦЯХ ЄС 3

Михайло Дармін

ПРИСЯГА СУДДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА
ХАРАКТЕРИСТИКА 10

Петро Манюк

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК:
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 17

Ірина Словська

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ 25

Микола Добре́в

СЛОВО МОЛОДИМ НАУКОВЦЯМ /

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА МИРНІ
ЗІБРАННЯ В УМОВАХ ДІЇ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ 32

Сергій Гаргун

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОГЛЯД / 44

УДК 342.5

doi.org/10.30970/jcl.1.2021.1

Михайло Дармін

здобувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства,
Ужгородський національний університет,
Ужгород, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1083-5197>

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В КРАЇНАХ-УЧАСНИЦЯХ ЄС

CONSTITUTIONAL AND LEGAL REGULATION OF THE IMPLEMENTATION OF THE DECISIONS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN THE EU MEMBER STATES

Mykhailo Darmin

Postgraduate student of Constitutional Law and Comparative Jurisprudence Department,
Uzhhorod National University, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-1083-5197>

Abstract | Emphasis is placed on the fact that the generally accepted principle of binding final judgment of an international judicial institution in one form or another is enshrined in the legislation of all EU member states. The peculiarities of the implementation of the decisions of the European Court of Human Rights in the EU member states are revealed. The implementation of the decision of the European Court of Human Rights is coordinated by the Ministries of Justice, which structurally includes a representative of the state in the European Court of Human Rights. The Plenipotentiary Representative of the State in the European Court of Human Rights is responsible for informing public authorities about the receipt of individual applications against the state to the European Court of Human Rights, the decision of the European Court of Human Rights in cases against the state, and the case law of the European Court of Human Rights.

The authorized representative of the state in the European Court of Human Rights develops recommendations on general measures to be taken to implement the decision of the European Court of Human Rights, participates in legislation. As for other general and individual measures to implement the decisions of the European Court of Human Rights, the key role in their application belongs to the Constitutional Court. The national legislation of a number of EU member states (Croatia, the Czech Republic, Estonia, Germany, Latvia, Lithuania, Norway, Portugal, Romania, Serbia, Slovakia, Turkey) provides for the possibility of an applicant in favor of a decision of the European Court of human rights, to request a review of a civil case on the basis of the establishment by the European Court of Human Rights of a violation by the state of its subjective legal right. In the Czech

Republic, the Constitutional Court analyzes the case law of the European Court of Human Rights, as well as explains it to other national courts of the Czech Republic in the form of recommendations. The German judicial authorities interpret and apply national law in the light of the case law of the European Court of Human Rights, taking into account compliance with the national standard of human rights. In order to avoid violations of human rights and freedoms, the Federal Constitutional Court of Germany uses the case law of the European Court of Human Rights not as the main, but as an auxiliary means of interpreting the content of human rights and freedoms enshrined in the Basic Law of Germany.

Keywords: human rights, the duty of the state, the decision of the European Court of Human Rights, the execution of the decision of an international judicial institution, the constitutional and legal enforcement of the decision of the European Court of Human Rights.

Анотація | Акцентовано увагу на тому, що загальновизнаний принцип обов'язковості остаточного судового рішення міжнародної судової установи в тій чи іншій формі закріплено в законодавстві всіх країн-учасниць ЄС. Виявлено особливості виконання рішень Європейського суду з прав людини в країнах-учасницях ЄС. Виконання рішення Європейського суду з прав людини координується Міністерством юстиції, структурно до якого входить представник держави в Європейському суді з прав людини. На Уповноваженого представника держави в Європейському суді з прав людини покладено функцію інформування органів державної влади про надходження індивідуальних заяв проти держави до Європейського суду з прав людини, про рішення Європейського суду з прав людини у справ проти держави, а також про практику Європейського суду з прав людини загалом. Уповноважений представник держави в Європейському суді з прав людини здійснює розробку рекомендацій щодо заходів загального характеру, які необхідно вжити на виконання рішення Європейського суду з прав людини, бере участь у законотворенні. Щодо інших заходів загального та індивідуального характеру на виконання рішень Європейського суду з прав людини, то ключова роль в їх застосуванні належить Конституційному Суду.

У національному законодавстві ряду країн-учасниць ЄС (Хорватія, Чеська Республіка, Естонія, Німеччина, Латвія, Литва, Чорногорія, Норвегія, Португалія, Румунія, Сербія, Словаччина, Туреччина) закріплено можливість для заявника, на користь якого було постановлено рішення Європейського суду з прав людини, клопотати про перегляд цивільної справи на підставі встановлення Європейським судом з прав людини порушення державою його суб'єктивного юридичного права.

У Чехії Конституційний Суд здійснює аналіз практики Європейського суду з прав людини, а також у вигляді рекомендацій здійснює її роз'яснення іншим національним судам Чехії. Судові органи Німеччини тлумачать та застосовують національне законодавство з огляду на практику ЄСПЛ, зважаючи на дотримання національного стандарту забезпечення прав людини. Федеральний Конституційний Суд Німеччини з метою уникнення порушення прав і свобод людини застосовує практику ЄСПЛ не як основний, а як допоміжний засіб тлумачення змісту прав і свобод людини, закріплених в Основному законі ФРН.

Ключові слова: права людини, обов'язок держави, рішення Європейського суду з прав людини, виконання рішення міжнародної судової установи, конституційно-правове забезпечення виконання рішення Європейського суду з прав людини.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 3 Конституції України утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Забезпечення прав людини включає реалізацію, охорону та захист. Згідно зі ст. 5 Конституції України кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Обов'язок держави полягає в забезпеченні цього права¹.

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

Одним з елементів права кожного звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій є право на виконання рішень таких міжнародних установ та організацій².

Водночас і науковці, і практики одноставні в думці, що забезпечення виконання рішень міжнародних установ та організацій в Україні потребує свого вдосконалення³. Практика Європейського суду з прав людини також свідчить про таку необхідність та доцільність.

Зважаючи на конституційні традиції країн-учасниць ЄС та України, а також на мету набуття Україною повноправного членства в ЄС, актуальним є аналіз конституційно-правового регулювання виконання рішень Європейського суду з прав людини і країнах-учасницях ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В науці конституційного права це питання досліджувалось в працях Д. Белова⁴, Ю. Бисаги⁵, Г. Нечипорук⁶ та інших науковців. Водночас комплексні дослідження цього питання з огляду на зміну суспільних відносин, законодавства, практику Європейського суду з прав людини не проводились.

Мета цієї статті – виявити особливості виконання рішень Європейського суду з прав людини в країнах-учасницях ЄС.

Виклад основного матеріалу. Загальновизнаний принцип обов'язковості остаточного судового рішення, в тому числі й обов'язковість остаточного рішення Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ), на підставі статті 46 Конвенції в тій чи іншій формі закріплено в законодавстві всіх європейських країн⁷. Однак, як зазначає Н. Блажівська, «законодавство європейських країн істотно відрізняється одне від одного у важливих аспектах процедури виконання рішення ЄСПЛ... З-поміж таких аспектів передусім слід зазначити наступні: 1) наявність спеціального закону, який регулює процедуру виконання рішень ЄСПЛ; 2) кваліфікація рішення ЄСПЛ як виконавчого документа; 3) існування спеціальної процедури виконання рішень ЄСПЛ, яка відрізняється від процедури виконання рішень національних судів; 4) наявність «єдиного вікна» для отримання заявником грошової компенсації (справедливої сатисфакції, передбаченої статтею 41 Конвенції); 5) існування спеціальної статті витрат державного бюджету для виплати грошових компенсацій на підставі рішень ЄСПЛ; 6) можливість перегляду рішення національного суду на підставі рішення ЄСПЛ, безпосередньо передбачена процесуальним законом»⁸.

Виконання рішення Європейського суду з прав людини є міжнародним зобов'язанням держави за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Такий підхід покладено в основу контрольного механізму Конвенції.

У Республіці Чехія порядок виконання рішення Європейського суду з прав людини врегульовано комплексом нормативно-правових актів. Перш за все, це ті нормативно-правові акти, які регулюють діяльність Уповноваженого представника держави в Європейському суді з прав людини. Також це ті нормативно-правові акти, в яких визначено функції і повноваження органів державної влади Чехії на виконання рішень Європейського суду з прав людини – вжиття заходів загального та індивідуального характеру.

² Бисага Ю.М., Дешко Л.М. Методологія дослідження конституційного права звертатися до міжнародних судових установ та міжнародних організацій. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. № 21. С. 14–16.

³ Deshko L. Restitutio in integrum: підходи Європейського суду з прав людини. Порівняльно-аналітичне право. 2018. №5. С. 365-368.

⁴ Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина. Ужгород: «Ліра», 2003. 55 с.

⁵ Deshko L. M., Bysaga Y.M., Zaborovskyy V.V. Protection of human rights by the Constitutional Court of Ukraine in the field of health care. Georgian Medical News. 2019. №9 (294). P. 165-171.

⁶ Конституційне право на звернення до Європейського суду з прав людини та механізм реалізації права на виконання його рішень / Бисага Ю.М., Нечипорук Г.Ю., Дешко Л.М. та ін. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2020. 236 с.

⁷ Deshko L. M., Bysaga Y.M., Zaborovskyy V.V. Protection of human rights by the Constitutional Court of Ukraine in the field of health care. Georgian Medical News. 2019. №9 (294). P. 165.

⁸ Блажівська Н. Виконання рішень Європейського суду з прав людини. Порівняльний аспект. URL: www.vru.gov.ua/Docs/visnik02_11.pdf

У Чехії виконання рішення Європейського суду з прав людини координується Міністерством юстиції Чехії. Структурно до нього входить Уповноважений представник держави в Європейському суді з прав людини.

На Уповноваженого представника держави в Європейському суді з прав людини покладено функцію інформування органів державної влади Чехії про надходження індивідуальних заяв проти Чехії до Європейського суду з прав людини, про рішення Європейського суду з прав людини у справах проти Чехії, а також про практику Європейського суду з прав людини загалом. Також Уповноважений представник держави в Європейському суді з прав людини здійснює розробку рекомендацій щодо заходів загального характеру, які необхідно вжити на виконання рішення Європейського суду з прав людини, бере участь у законотворенні.

На Міністерство фінансів Чехії покладено функцію з виплати сум матеріальної сатисфакції відповідно до рішення Європейського суду з прав людини у справах проти Чехії. Щодо інших заходів загального та індивідуального характеру на виконання рішень Європейського суду з прав людини, то ключова роль в їх застосуванні належить Конституційному Суду Республіки Чехія.

Конституційний Суд Республіки Чехія розглядає питання конституційності законів Чехії, в тому числі і в світлі практики Європейського суду з прав людини, а також розглядає скарги на порушення прав людини і основоположних свобод органами державної влади. На відміну від України, Конституційний Суд Чехії є національним засобом юридичного захисту, який має вичерпати заявник, перш ніж звернутись до Європейського суду з прав людини.

Практика Комітету міністрів у здійсненні нагляду за виконанням рішень Суду показує, що у виняткових випадках повторний розгляд справи або поновлення провадження є найбільш ефективним, якщо не єдиним засобом досягнення *restitutio in integrum*⁹. Комітет Міністрів Ради Європи у Рекомендації N R(2000)2 «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» (1) закликав Договірні Сторони, зокрема, до перегляду своїх національних правових систем з метою забезпечення адекватних можливостей повторного розгляду справи, включаючи поновлення провадження, у випадках, коли Суд визнав порушення Конвенції, особливо: i) коли потерпіла сторона і далі зазнає значних негативних наслідків рішення, ухваленого на національному рівні, – наслідків, щодо яких справедлива сатисфакція не була адекватним засобом захисту і які не можна виправити інакше ніж через повторний розгляд або поновлення провадження; ii) коли рішення Суду спонукає до висновку, що а) оскаржене рішення національного суду суперечить Конвенції по суті, або б) в основі визнаного порушення лежали суттєві процедурні помилки чи недоліки, які ставлять під серйозний сумнів результат оскарженого провадження на національному рівні¹⁰.

Л. Дешко за критерієм запровадження національного механізму (механізмів), який передбачає можливість звернутися за переглядом справ, провадження в яких завершено згідно з судовим рішенням, яке набуло статусу остаточного, на підставі встановлення Європейським судом з прав людини порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод або на підставі рішення, винесеного іншою міжнародною судовою установою, країни-учасниці Ради Європи класифікує на такі види: 1) в національному законодавстві країни чітко не передбачено перегляд національним судом справ на підставі встановлення Європейським судом з прав людини порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та заявники не можуть ініціювати перегляд справи у зв'язку з нововиявленими обставинами або допущеними процесуальними помилками (Австрія, Бельгія, Греція, Угорщина, Італія, Ірландія, Ліхтенштейн, Люксембург,

⁹ Дешко Л.М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій: порівняльно-правове дослідження: Дис. ...докт.юрид.наук: 12.00.02 – конституційне право, муніципальне право. Київ, 2017. С. 270.

¹⁰ Комітет Міністрів Ради Європи у Рекомендації N R(2000)2 "Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_175#Text.

Монако, Словенія, Іспанія, Швеція...); 2) в національному законодавстві країни чітко не передбачено перегляд національним судом справ на підставі встановлення Європейським судом з прав людини порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, але заявники можуть ініціювати перегляд справи у зв'язку з нововиявленими обставинами або допущеними процесуальними помилками (Франція, Нідерланди, Польща); 3) в національному законодавстві країни закріплено можливість для заявника, на користь якого було постановлено рішення Європейського суду з прав людини клопотати про перегляд цивільної справи на підставі встановлення Європейським судом з прав людини або іншою міжнародною судовою установою порушення державою його суб'єктивного юридичного права (... Хорватія, Чеська Республіка, Естонія, ... Німеччина, Латвія, Литва, ... Чорногорія, Норвегія, Португалія, Румунія, ... Сербія, Словаччина, ... Туреччина)»¹¹.

Заходом загального характеру на виконання рішення Європейського суду з прав людини є вдосконалення національного законодавства та практики його застосування. Парламент Чехії здійснює гармонізацію законодавства Чехії зі стандартами Європейського суду з прав людини. До цього процесу долучене і Міністерство юстиції Чехії шляхом надання висновків на законопроекти.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини здійснює Конституційний Суд Чехії. Також Конституційний Суд Чехії у вигляді рекомендацій здійснює її роз'яснення іншим національним судам Чехії.

У Німеччині, як і в Чехії, відсутній спеціальний закон, який би регулював виконання рішень саме Європейського суду з прав людини. На Уповноваженого з прав людини при Міністерстві юстиції Німеччини покладено завдання з інформування органів державної влади Німеччини та громадськість про рішення ЄСПЛ. Рішення ЄСПЛ перекладається німецькою мовою та оприлюднюється. Це завдання також покладене на Уповноваженого з прав людини, який представляє Німеччину в ЄСПЛ.

Виконання рішення ЄСПЛ, як вже зазначалося, передбачає вжиття заходів загального та індивідуального характеру. Виплата справедливої суми сатисфакції є заходом індивідуального характеру. Її здійснює федеральне міністерство фінансів. Більше того, для виплати такої компенсації федеральне міністерство фінансів Німеччини має право вилучати (повністю чи частково) кошти з бюджетів земель в разі, якщо органи державної влади чи місцевого самоврядування спричинили порушення норм Конвенції і, відповідно, згідно з рішенням ЄСПЛ Німеччина була визнана порушницею норм Конвенції. Тобто федеральне міністерство фінансів застосовує субсидіарну відповідальність. Також заходи індивідуального характеру на виконання рішення ЄСПЛ передбачають поновлення (на скільки це можливо) порушеного права заявника. Відповідно, орган державної влади чи місцевого самоврядування, який прийняв рішення, яке порушило право заявника, гарантоване йому Конвенцією, має переглянути це рішення.

Якщо заявник не погоджується з результатами перегляду органом державної влади Німеччини рішення в його справі і вважає, що не відбулось поновлення (на скільки це можливо) його порушеного права, він має право звернутися до Конституційного Суду зі скаргою. За вживанням заходів загального характеру на виконання рішення ЄСПЛ здійснює нагляд Уповноважений з прав людини при Міністерстві юстиції. Судові органи тлумачать та застосовують національні нормативно-правові акти з врахуванням практики ЄСПЛ. При цьому національні стандарти забезпечення прав людини в Німеччині вищі, ніж стандарти Конвенції.

Таким чином, судові органи Німеччини тлумачать та застосовують національне законодавство з огляду на практику ЄСПЛ, зважаючи на дотримання національного стандарту забезпечення прав людини.

Федеральний Конституційний Суд Німеччини з метою уникнення порушення прав і свобод людини застосовує практику ЄСПЛ не як основний, а як допоміжний засіб тлумачення змісту прав і свобод людини, закріплених в Основному законі ФРН. На виконання рішення ЄСПЛ виконавчі

---

¹¹ Дешко Л.М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій: порівняльно-правове дослідження: Дис. ...докт.юрид.наук: 12.00.02 – конституційне право, муніципальне право. Київ, 2017. С. 272-273.

органи державної влади Німеччини здійснюють розробку законопроектів, адміністративних заходів. Якщо для виконання рішення ЄСПЛ необхідно вносити зміни до законів Німеччини – до розробки законопроектів залучається парламент.

Контроль за виконанням рішень ЄСПЛ здійснює Бундестаг шляхом направлення парламентських запитів і проведення слухань щодо вжиття заходів загального характеру органами виконавчої влади. Контроль за виплатою сум справедливої матеріальної сатисфакції здійснює Уповноважений з прав людини при Міністерстві юстиції. Конституційний Суд наділений повноваженнями з вирішення колізій між міжнародними нормами та нормами національних законів, з перевірки правозастосовної практики.

Висновки

1. Виконання рішення Європейського суду з прав людини координується Міністерством юстиції, структурно до якого входить представник держави в Європейському суді з прав людини.

На Уповноваженого представника держави в Європейському суді з прав людини покладено функцію інформування органів державної влади про надходження індивідуальних заяв проти держави до Європейського суду з прав людини, про рішення Європейського суду з прав людини у справах проти держави, а також про практику Європейського суду з прав людини загалом. Уповноважений представник держави в Європейському суді з прав людини здійснює розробку рекомендацій щодо заходів загального характеру, які необхідно вжити на виконання рішення Європейського суду з прав людини, бере участь у законотворенні. Щодо інших заходів загального та індивідуального характеру на виконання рішень Європейського суду з прав людини, то ключова роль в їх застосуванні належить Конституційному Суду.

2. В національному законодавстві ряду країн-учасниць ЄС (Хорватія, Чеська Республіка, Естонія, Німеччина, Латвія, Литва, Чорногорія, Норвегія, Португалія, Румунія, Сербія, Словаччина, Туреччина) закріплено можливість для заявника, на користь якого було постановлено рішення Європейського суду з прав людини, клопотати про перегляд цивільної справи на підставі встановлення Європейським судом з прав людини порушення державою його суб'єктивного юридичного права.

3. У Чехії Конституційний Суд здійснює аналіз практики Європейського суду з прав людини, а також у вигляді рекомендацій здійснює її роз'яснення іншим національним судам Чехії. Для виплати суми справедливої сатисфакції федеральне міністерство фінансів Німеччини має право вилучати (повністю чи частково) кошти з бюджетів земель в разі, якщо органи державної влади чи місцевого самоврядування спричинили порушення норм Конвенції і, відповідно, згідно з рішенням ЄСПЛ Німеччина була визнана порушницею норм Конвенції.

Якщо заявник не погоджується з результатами перегляду органом державної влади Німеччини рішення в його справі і вважає, що не відбулось поновлення (на скільки це можливо) його порушеного права, він має право звернутися до Конституційного Суду зі скаргою.

Судові органи Німеччини тлумачать та застосовують національне законодавство з огляду на практику ЄСПЛ, зважаючи на дотримання національного стандарту забезпечення прав людини. Федеральний Конституційний Суд Німеччини наділений повноваженнями з вирішення колізій між міжнародними нормами та нормами національних законів, з перевірки правозастосовної практики.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Deshko L. M., Bysaga Y.M., Zaborovskyy V.V. Protection of human rights by the Constitutional Court of Ukraine in the field of health care. *Georgian Medical News*. 2019. №9 (294). P. 165-171.
2. Deshko L. Restitutio in integrum: підходи Європейського суду з прав людини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №5. С. 365-368.
3. Бисага Ю.М., Дешко Л.М. Методологія дослідження конституційного права звертатися до міжнародних судових установ та міжнародних організацій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. № 21. С. 14–16.

4. Бисага Ю.М., Нечипорук Г Ю., Берч В.В., Дешко Л.М., Орос М.М. Право народу на спротив: конституційно-правове дослідження. Ужгород, ТОВ «РІК-У», 2020. 232 с.
5. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина. Ужгород: «Ліра», 2003. 55 с.
6. Блажівська Н. Виконання рішень Європейського суду з прав людини. Порівняльний аспект. URL: www.vru.gov.ua/Docs/visnik02_11.pdf
7. Дешко Л.М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій: порівняльно-правове дослідження: Дис. ...докт.юрид.наук: 12.00.02 – конституційне право, муніципальне право. Київ, 2017. 479 с.
8. Комітет Міністрів Ради Європи у Рекомендації N R(2000)2 "Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_175#Text.

Перелік юридичних документів:

9. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

References

Bibliography:

1. Deshko L. M., Bysaga Y.M., Zaborovsky V.V. Protection of human rights by the Constitutional Court of Ukraine in the field of health care. *Georgian Medical News*. 2019. №9 (294). R. 165-171.
2. Deshko L. Restitutio in integrum: pidkhody Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. *Porivnialno-analitychne pravo*. 2018. №5. С. 365-368.
3. Bysaha Yu.M., Deshko L.M. Metodolohiia doslidzhennia konstytutsiinoho prava zvertatsia do mizhnarodnykh sudovykh ustanov ta mizhnarodnykh orhanizatsii. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia «Iurydychni nauky»*. 2016. № 21. S. 14–16.
4. Bysaha Yu.M., Nechyporuk H Yu., Berch V.V., Deshko L.M., Oros M.M. Pravo narodu na sprotyv: konstytutsiino-pravove doslidzhennia. Uzhhorod, TOV «RIK-U», 2020. 232 s.
5. Bysaha Yu.M., Palinchak M.M., Bielov D.M., Dankanych M.M. Mizhnarodni zasoby zakhystu prav ta svobod liudyny i hromadianyna. Uzhhorod: «Lira», 2003. 55 s.
6. Blazhivska N. Vykonannia rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. Porivnialnyi aspekt. URL: www.vru.gov.ua/Docs/visnik02_11.pdf
7. Deshko L.M. Konstytutsiine pravo na zvernennia do mizhnarodnykh sudovykh ustanov ta mizhnarodnykh orhanizatsii: porivnialno-pravove doslidzhennia: Dys. ...dokt.iuryd.nauk: 12.00.02 – konstytutsiine pravo, munitsypalne pravo. Kyiv, 2017. 479 s.
8. Komitet Ministriv Rady Yevropy u Rekomendatsii N R(2000)2 "Shchodo povtornoho rozghliadu abo ponovlennia provadzhennia u pevnykh spravakh na natsionalnomu rivni pislia pryiniattia rishen Yevropeiskym sudom z prav liudyny". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_175#Text.

List of legal documents:

9. Konstytutsiia Ukrainy: Pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-vr. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. №30. St. 141.

УДК 342.565.2

doi.org/10.30970/jcl.1.2021.2

Петро Манюк

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
Україна

ПРИСЯГА СУДДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

OATH OF A JUDGE OF A CONSTITUTIONAL COURT: COMPARATIVE LEGAL CHARACTERISTICS

Petro Maniuk

Candidate of Law, Associate Professor Department of Constitutional Law Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Abstract | The article is devoted to the topic of the oath of judges of specialized bodies of constitutional jurisdiction, which is practically unexplored in Ukraine. The importance of the oath of a judge of the Constitutional Court in assessing and characterizing its status, the special role of constitutional justice in the formation of European democracies is emphasized. It is proved that this topic needs its further scientific analysis.

In the article a comparative method is actively used for analysis of the specifics of swearing in judges of European constitutional courts. The constitutional legislation on this topic of the EU member states is analyzed.

The characteristics of the Ukrainian legislation, in particular the Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine” in the part concerning the oath of a judge of the Constitutional Court and the characteristic of corresponding normative innovations are made. It is concluded that the new procedure for taking the oath of office of a judge of the Constitutional Court in Ukraine is designed to emphasize the independence of the Constitutional Court of Ukraine, including from the parliament, at which newly elected judges of the CCU took the oath. It is argued that in this context, such an order favorably distinguishes the national version of the oath, even in comparison with European countries.

It is also concluded that the moment of taking the oath by judges of constitutional courts of the European Union has not only legal, political, but also symbolic significance, demonstrates the peculiarities of the positioning of the constitutional court in the systems of state power. It is noted that the content of the oath has a special (to some extent - constitutive) value for each judge of the constitutional court, conceptualizes and concentrates

the most important values and principles for a particular society, emphasizing the importance of the position and responsibility of a member of a specialized body of constitutional justice.

Keywords: constitution, constitutional court, judge of the constitutional court, oath of a judge of the constitutional court.

Анотація | Стаття присвячена практично не дослідженій в Україні темі присяги суддів спеціалізованих органів конституційної юрисдикції. Підкреслено вагоме значення присяги судді конституційного суду в оцінці та характеристиці його статусу, особливої ролі конституційного правосуддя в становленні європейських демократій. Доведено, що ця тема потребує свого подальшого наукового аналізу.

У статті активно застосовано компаративний метод для порівняльного аналізу специфіки приведення до присяги суддів європейських конституційних судів та аналогічних їм за функціями судових інституцій. Проаналізовано конституційне законодавство на цю тему держав – членів ЄС.

Здійснено аналіз українського законодавства, зокрема Закону України “Про Конституційний Суд України” в частині, що стосується присяги судді Конституційного Суду, а також – відповідних нормативних нововведень. Зроблено висновок, що новий порядок складення присяги в Україні судді Конституційного Суду покликаний підкреслити незалежність Конституційного Суду України, зокрема від парламенту, на засіданні якого до 2016 року новообрані (новопризначені) судді КСУ і складала присягу. Аргументовано, що у зазначеному контексті такий порядок вигідно вирізняє національний варіант складення присяги, навіть у порівнянні з європейськими державами.

Зроблено також висновок про те, що момент складення присяги суддями конституційних судів країн Європейського Союзу має не лише юридичне, політичне, але й символічне значення, демонструє особливості позиціонування конституційного суду в системах державної влади. Зауважено, що зміст присяги має особливе (до певної міри – установче) значення для кожного судді конституційного суду, концептуалізує і концентрує найважливіші для конкретного суспільства цінності і принципи, що підкреслюють вагу посади та міру відповідальності члена спеціалізованого органу конституційної юстиції.

Ключові слова: конституція, конституційний суд, суддя конституційного суду, присяга судді конституційного суду.

Станом на сьогоднішній день, відповідно до статті 148 Конституції України, суддя Конституційного Суду України набуває повноважень з дня складення ним присяги на спеціальному пленарному засіданні Суду. Статтею 17 Закону “Про Конституційний Суд України” передбачено, що суддя Конституційного Суду набуває повноважень з дня складення ним на спеціальному пленарному засіданні Суду присяги такого змісту: “Я (ім'я та прізвище), вступаючи на посаду судді Конституційного Суду України, урочисто присягаю на вірність Україні, бути незалежним, чесним і сумлінним при виконанні високих обов'язків судді Конституційного Суду України, забезпечувати верховенство Конституції України, захищати конституційний лад держави, утверджуючи права та свободи людини”.

Спеціальне пленарне засідання Суду відбувається за скликанням Голови Суду або судді Конституційного Суду, який виконує його обов'язки, не пізніше п'ятого робочого дня з дня призначення Судді на посаду. Регламентом КСУ визначено, що на урочисту церемонію складення Суддею присяги запрошуються Президент України, Голова Верховної Ради України, Голова Верховного Суду.

Цей новий порядок складення присяги покликаний підкреслити незалежність Конституційного Суду України, зокрема від парламенту, на засіданні якого до 2016 року новообрані (новопризначені) судді КСУ і складала присягу. Як буде продемонстровано нижче, у зазначеному контексті такий порядок вигідно вирізняє національний варіант складення присяги, навіть у порівнянні з європейськими державами. Проте спершу варто зупинитися на самому значенні присяги судді для подальшого здійснення ним правосуддя, особливо в сфері конституційної юстиції.

На основі опрацювання широкої джерельної бази М. Цуркан звертає увагу, що таке правове явище як присяга має глибоке історичне коріння і сягає ще часів звичаєвого права. Вважається, що вона як суспільне явище первинно мала зміст релігійного обряду, яким скріплювалось урочисто

прийняте особою зобов'язання. Історично в основі присяги лежить страх перед невидимою силою, яка може завдати руйнівної дії особі, що присягнула, у разі порушення вірності присязі. Інститут присяги проходив тривалий процес трансформування від одного історичного періоду до іншого.¹ Тож станом на сьогодні у Європі сформувалися певні усталені підходи до суддівської присяги, в тому числі – суддів конституційних судів.

Звичайно, і зміст, і місце, і момент складення присяги мають особливе (до певної міри – установче) значення для кожного судді конституційного суду, адже концептуалізують і концентрують найважливіші для конкретного суспільства цінності і принципи, що підкреслюють вагу зазначеної посади та міру відповідальності члена кожного спеціалізованого органу конституційної юстиції.

У цьому контексті необхідно зазначити, що момент складення присяги суддями конституційних судів країн Європейського Союзу має не лише юридичне чи політичне, але й символічне значення, демонструє особливості позиціонування конституційного суду в національних системах державної влади. Так, Голова та заступник Голови Конституційного Суду Австрії приводяться до присяги Федеральним Президентом, інші судді – Головою Суду.² Голова і судді Конституційного Суду Бельгії приводяться до присяги королем, на підставі спеціального указу ще 1831 року. До речі, присяга складається голландською або французькою мовами, залежно від того, яка мова для особи, що присягає, є рідною.³ Голова та інші судді Конституційного Суду Іспанії теж приводяться до присяги королем.⁴ Судді Конституційного Суду Болгарії складають присягу в присутності Голови Національних зборів, Президента Республіки, Голів Верховного суду та Вищого адміністративного суду.⁵ Судді Конституційного Трибуналу Польщі складають присягу перед Президентом Республіки.⁶ Аналогічний порядок передбачений у Португалії,⁷ Франції,⁸ ФРН,⁹ Хорватії¹⁰ та ін.

У Румунії судді Конституційного Суду складають присягу перед Президентом та головами двох палат парламенту.¹¹ В Латвії після призначення суддя Конституційного Суду приводиться до присяги Президентом в порядку, що визначений для складення присяги суддями судів загальної юрисдикції. Цікаво, що коли суддею Конституційного Суду призначений суддя з загальної юрисдикції, то він не складає присягу знову, а приступає до виконання своїх професійних обов'язків

¹ Цуркан М. Присяга судді як невід'ємний структурний елемент його правового статусу. Вісник Вищої ради юстиції, № 3, 2010. С. 18-19.

² Constitutional Court of Austria (Verfassungsgerichtshof)
<https://oxcon.ouplaw.com/view/10.1093/law-mpeccol/law-mpeccol-e520>

³ Belgium. Constitutional Court.
 URL: [http://codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/Descriptions/ENG/EUR/BEL?f=templates\\$fn=document-frameset.htm\\$q=%5Bfield,E_Thesaurus%3A01.06.05*%5D%20\\$uq=\\$x=server\\$up=1](http://codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/Descriptions/ENG/EUR/BEL?f=templates$fn=document-frameset.htm$q=%5Bfield,E_Thesaurus%3A01.06.05*%5D%20$uq=$x=server$up=1)

⁴ The Organic Law 2/1979 On The Constitutional Court of Republic of Spain, of 3 October 1979.
 URL: <https://www.tribunalconstitucional.es/es/tribunal/normativa/Normativa/LOTC-en.pdf>

⁵ The Constitutional Court Act of the Republic of Bulgaria. URL: <https://www.refworld.org/docid/44ae2fb34.html>

⁶ Act of 30 November 2016 on the Organisation of the Constitutional Tribunal and the Mode of Proceedings Before the Constitutional Tribunal

URL: https://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/dokumenty/Akty_normatywne/Am_in_force_6II2019_The_Act_on_the_Organisation_of_the_Constitutional_Tribunal_and_the_Mode_of_Proceedings_Before_the_Constitutional_Tribunal_en.pdf

⁷ Constitution of the Portuguese republic. 2 April 1976. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/pt/pt045en.pdf>

⁸ Constitution of France (Constitution of the Fifth Republic). 4 October 1958. URL: <http://www2.assemblee-nationale.fr/langues/welcome-to-the-english-website-of-the-french-national-assembly>

⁹ Act on the Federal Constitutional Court (Gesetz über das Bundesverfassungsgericht BVerfGG). Date of signature: 12 March 1951. Amended in 2017. URL: http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/EN/Gesetze/BVerfGG.pdf?__blob=publicationFile&v=1

¹⁰ The Constitutional Act on the Constitutional Court of the Republic of Croatia. URL: <https://www.usud.hr/en/constitutional-act>

¹¹ Law on the Constitutional Court of Romania adopted on 18 May 1992. URL: <https://www.servat.unibe.ch/icl/ro01000.html>

відразу після призначення.¹² Новопризначені судді Конституційного Суду Литви складають присягу в Сеймі.¹³

До того ж, саме з моментом складення присяги, а не обрання (чи призначення) судді конституційного суду, в абсолютній більшості європейських країн пов'язаний момент не лише початку перебігу строку його повноважень, але й припинення строку повноважень “попередника” на посаді. Так, у Бельгії судді, строк повноважень яких завершився або які досягли граничного для перебування на посаді віку, залишаються на своїх посадах до тих пір, поки їх наступник не складе присягу. При цьому, присяга складається протягом одного місяця з дня, коли судді КС було повідомлено про призначення (в іншому разі воно може бути скасоване).¹⁴

Відповідно до законодавства Болгарії, судді національного Конституційного Суду приймають присягу не пізніше ніж через місяць після призначення або обрання. Судді, строк повноважень яких завершився, залишаються на своїх посадах до моменту складення присяги наступним суддею.¹⁵ Аналогічно, якщо Сейм республіки Латвія не призначив суддю замість судді Конституційного Суду, строк повноважень якого завершився або який досяг відповідного граничного віку, строк повноважень такого судді вважається продовженим до моменту призначення та складення присяги новим суддею Конституційного Суду.¹⁶

Строк повноважень судді Конституційного Суду Литви закінчується 3-го четверга березня відповідного року. Суб'єкти, які пропонують кандидатури суддів Конституційного Суду відповідно до Конституції Литовської Республіки, повинні не пізніше ніж за 3 місяці до закінчення чергового строку повноважень суддів представити нові кандидатури до Сейму. Якщо новий суддя не призначається у встановлений час, суддя, термін повноважень якого закінчився, так само продовжує виконувати свої повноваження до призначення нового судді та складання присяги. Суддя Конституційного Суду, який або не склав присягу у встановленому законом порядку, або склав її з застереженнями, втрачає (не набуває) повноваження судді.¹⁷

Але особливої уваги заслуговують тексти присяг суддів конституційних судів держав ЄС. Так, вступаючи на посаду, Голова та інші судді Конституційного Суду Іспанії складають присягу такого змісту: «Я присягаю вірно і завжди захищати та забезпечувати виконання Конституції Іспанії, бути вірним Короні та своїм обов'язкам як судді Конституційного Суду.»¹⁸ Перед вступом на посаду особа, призначена суддею Конституційного Суду Литви, складає таку присягу: «Я, (ім'я, прізвище) присягаю бути вірним Литовській Республіці; присягаю чесно та сумлінно виконувати обов'язки судді Конституційного Суду; присягаю захищати конституційний порядок незалежної Литовської держави та захищати верховенство Конституції, підкоряючись лише Конституції Литовської Республіки. Тож допоможи мені, Боже». До речі, особа, яка складає присягу, має право не проголошувати її релігійної частини.¹⁹ Судді Конституційного Суду Румунії складають присягу

¹² The Constitutional Court Law. The Constitutional Court of the Republic of Latvia. URL: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/en/2016/02/04/constitutional-court-law/>.

¹³ The Law on the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. URL: <https://www.lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-law-on-the-constitutional-court/193>.

¹⁴ Belgium. Constitutional Court. URL: [http://codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/Descriptions/ENG/EUR/BEL?f=templates\\$fn=document-frameset.htm\\$q=%5Bfield,E_Thesaurus%3A01.06.05*%5D%20\\$uq=\\$x=server\\$up=1](http://codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/Descriptions/ENG/EUR/BEL?f=templates$fn=document-frameset.htm$q=%5Bfield,E_Thesaurus%3A01.06.05*%5D%20$uq=$x=server$up=1)

¹⁵ The Constitutional Court Act of the Republic of Bulgaria. URL: <https://www.refworld.org/docid/44ae2fb34.html>

¹⁶ The Constitutional Court Law. The Constitutional Court of the Republic of Latvia. URL: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/en/2016/02/04/constitutional-court-law/>.

¹⁷ The Law on the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. URL: <https://www.lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-law-on-the-constitutional-court/193>.

¹⁸ The Organic Law 2/1979 On The Constitutional Court of Republic of Spain, of 3 october 1979. URL: <https://www.tribunalconstitucional.es/es/tribunal/normativa/Normativa/LOTC-en.pdf>.

¹⁹ The Law on the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. URL: <https://www.lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-law-on-the-constitutional-court/193>.

наступного змісту: "Присягаю поважати Конституцію і дотримуватися її, а також добросовісно та безсторонньо виконувати свої обов'язки судді Конституційного Суду. Тож допоможи мені, Боже!".²⁰

Перед вступом на посаду призначені члени Конституційної ради Франції присягають належним чином і сумлінно виконувати свої обов'язки, виконувати їх неупереджено, відповідно до Конституції, зберігати конфіденційність судового процесу та голосування, утримуватися від публічних заяв щодо справ, що перебувають на розгляді Ради, від надання приватних консультацій з питань, що належать до її юрисдикції.²¹

Зі свого боку, вступаючи на посаду, новообрані судді Федерального Конституційного Суду складають наступну присягу: «Присягаю, що буду як безсторонній суддя постійно і сумлінно дотримуватися Основного закону Федеративної Республіки Німеччини і сумлінно виконуватиму обов'язки зі здійснення правосуддя. Тож допоможи мені, Боже». При цьому профільний Закон спеціально передбачає, що якщо присягу приймає жінка, то слова "als gerechter Richter" (як безсторонній суддя) замінюються словами "als gerechte Richterin". До того ж, якщо суддя є членом певної релігійної громади, він може обрати іншу форму релігійного підтвердження. Присяга також може бути складена без релігійної частини взагалі.²²

Трапляються й значно менш урочисті тексти присяг. Так, судді Конституційного Суду Болгарії, вступаючи на посаду, проголошують: "Вступаючи на посаду судді Конституційного Суду, урочисто присягаю виконувати свої обов'язки, визначені Конституцією та Законом Про Конституційний Суд."²³ Обраний (призначений) суддя Конституційного Суду Австрії теж лаконічно присягає "безумовно дотримуватись Конституції та законів Австрійської Республіки, старанно виконувати покладені на нього обов'язки". Законом дозволено додавання до присяги її релігійної частини.²⁴

Судді КС Португалії складають присягу наступного змісту: "Присягаю своєю честю утверджувати Конституцію Португальської Республіки і сумлінно виконувати обов'язки, на мене покладені."²⁵ Як звернув увагу Сергій Різник, в Словенії Конституційний Суд нормативно визначено найвищим органом судової влади з питань захисту конституційності, законності, прав людини та основних свобод. В цій країні конституційність прямо визначена безпосереднім орієнтиром в діяльності суддів Конституційного Суду²⁶, які приступають до обов'язків після прийняття присяги такого змісту: «Присягаю, що буду здійснювати правосуддя відповідно до Конституції, закону і своєї совісті, і що буду всіма силами прагнути до конституційності, законності та захисту прав людини і основних свобод» (ст. 15).²⁷ Наведене є черговим прикладом вагомого значення присяги судді конституційного суду в оцінці та характеристиці його статусу, підкресленням особливої ролі конституційного правосуддя в становленні європейських демократій, тому потребує свого подальшого наукового аналізу, а його результати – найретельнішого використання у національній політико-правовій та судовій практиці.

²⁰ Law on the Constitutional Court of Romania adopted on 18 May 1992. URL: https://www.servat.unibe.ch/icl/ro01000_.html.

²¹ Constitution of France (Constitution of the Fifth Republic). 4 October 1958.

URL: <http://www2.assemblee-nationale.fr/langues/welcome-to-the-english-website-of-the-french-national-assembly>.

²² Act on the Federal Constitutional Court (Gesetz über das Bundesverfassungsgericht BVerfGG). Date of signature: 12 March 1951. Amended in 2017.

URL: http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/EN/Gesetze/BVerfGG.pdf?__blob=publicationFile&v=1

²³ The Constitutional Court Act of the Republic of Bulgaria. URL: <https://www.refworld.org/docid/44ae2fb34.html>

²⁴ Constitutional Court of Austria (Verfassungsgerichtshof)

URL: <https://oxcon.ouplaw.com/view/10.1093/law-mpeccol/law-mpeccol-e520>

²⁵ Constitution of the Portuguese republic. 2 April 1976. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/pt/pt045en.pdf>.

²⁶ Різник С. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Інститут держави і права імені В. М. Корецького, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2021. С. 113.

²⁷ The Constitutional Court Act (ZUstS) (Official Gazette of the Republic of Slovenia, No. 64/07-official consolidated text and No. 109/12). URL: <https://www.us-rs.si/legal-basis/statutes/?lang=en>.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Різник С. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Інститут держави і права імені В. М. Корецького, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2021. 473 с.
2. Цуркан М. Присяга судді як невід'ємний структурний елемент його правового статусу. Вісник Вищої ради юстиції, № 3, 2010. С. 18-19 (18-27).

Перелік юридичних документів:

3. Act of 30 November 2016 on the Organisation of the Constitutional Tribunal and the Mode of Proceedings Before the Constitutional Tribunal
URL: https://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/dokumenty/Akty_normatywne/Am_in_force_6II2019_The_Act_on_the_Organisation_of_the_Constitutional_Tribunal_and_the_Mode_of_Proceedings_Before_the_Constitutional_Tribunal_en.pdf
4. Act on the Federal Constitutional Court (Gesetz über das Bundesverfassungsgericht BVerfGG). Date of signature: 12 March 1951. Amended in 2017. URL: http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/EN/Gesetze/BVerfGG.pdf?__blob=publicationFile&v=1.
5. Belgium. Constitutional Court.
URL: [http://codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/Descriptions/ENG/EUR/BEL?f=templates\\$fn=document-frameset.htm\\$q=%5Bfield,E_Thesaurus%3A01.06.05%5D%20\\$uq=\\$x=server\\$up=12](http://codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/Descriptions/ENG/EUR/BEL?f=templates$fn=document-frameset.htm$q=%5Bfield,E_Thesaurus%3A01.06.05%5D%20$uq=$x=server$up=12).
6. Constitution of the Portuguese republic. 2 April 1976.
URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/pt/pt045en.pdf>.
7. Constitution of France (Constitution of the Fifth Republic). 4 October 1958. URL: <http://www2.assemblee-nationale.fr/langues/welcome-to-the-english-website-of-the-french-national-assembly>.
8. Constitutional Court of Austria (Verfassungsgerichtshof) URL: <https://oxcon.ouplaw.com/view/10.1093/law-mpeccol/law-mpeccol-e520>
9. Law on the Constitutional Court of Romania adopted on 18 May 1992.
URL: https://www.servat.unibe.ch/icl/ro01000_.html.
10. The Constitutional Court Act of the Republic of Bulgaria. URL: <https://www.refworld.org/docid/44ae2fb34.html>
11. The Constitutional Act on the Constitutional Court of the Republic of Croatia.
URL: <https://www.usud.hr/en/constitutional-act>.
12. The Constitutional Court Law. The Constitutional Court of the Republic of Latvia.
URL: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/en/2016/02/04/constitutional-court-law/>.
13. The Law on the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. URL: <https://www.lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-law-on-the-constitutional-court/193>.
14. The Organic Law 2/1979 On The Constitutional Court of Republic of Spain, of 3 october 1979.
URL: <https://www.tribunalconstitucional.es/es/tribunal/normativa/Normativa/LOTC-en.pdf>.
15. The Constitutional Court Act (ZUstS) (Official Gazette of the Republic of Slovenia, No. 64/07-official consolidated text and No. 109/12). URL: <https://www.us-rs.si/legal-basis/statutes/?lang=en>

References

Bibliography:

1. Riznyk S. Konstytutsiinist normatyvnykh aktiv: sutnist, metodolohiia otsiniuvannia ta systema zabezpechennia v Ukraini: dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora yurydychnykh nauk. Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho, Ministerstvo osvity i nauky Ukraïny, Kyiv, 2021. 473 s.
2. Tsurkan M. Prysiaha suddi yak nevidiemnyi strukturnyi element yoho pravovoho statusu. Visnyk Vyshchoi rady yustytzii, № 3, 2010. S. 18-27.

List of legal documents:

3. Act of 30 November 2016 on the Organisation of the Constitutional Tribunal and the Mode of Proceedings Before the Constitutional Tribunal
URL: https://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/dokumenty/Akty_normatywne/Am_in_force_6II2019_The_Act_on_the_Organisation_of_the_Constitutional_Tribunal_and_the_Mode_of_Proceedings_Before_the_Constitutional_Tribunal_en.pdf
4. Act on the Federal Constitutional Court (Gesetz über das Bundesverfassungsgericht BVerfGG). Date of signature: 12 March 1951. Amended in 2017. URL: http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/EN/Gesetze/BVerfGG.pdf?__blob=publicationFile&v=1.

5. Belgium. Constitutional Court.
URL: [http://codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/Descriptions/ENG/EUR/BEL?f=templates\\$fn=document-frameset.htm\\$q=%5Bfield,E_Thesaurus%3A01.06.05*%5D%20\\$uq=\\$x=server\\$sup=12](http://codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/Descriptions/ENG/EUR/BEL?f=templates$fn=document-frameset.htm$q=%5Bfield,E_Thesaurus%3A01.06.05*%5D%20$uq=$x=server$sup=12).
6. Constitution of the Portuguese republic. 2 April 1976.
URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/pt/pt045en.pdf>.
7. Constitution of France (Constitution of the Fifth Republic). 4 October 1958. URL: <http://www2.assemblee-nationale.fr/langues/welcome-to-the-english-website-of-the-french-national-assembly>.
8. Constitutional Court of Austria (Verfassungsgerichtshof) URL: <https://oxcon.ouplaw.com/view/10.1093/law-mpeccol/law-mpeccol-e520>
9. Law on the Constitutional Court of Romania adopted on 18 May 1992.
URL: https://www.servat.unibe.ch/icl/ro01000_.html.
10. The Constitutional Court Act of the Republic of Bulgaria. URL: <https://www.refworld.org/docid/44ae2fb34.html>
11. The Constitutional Act on the Constitutional Court of the Republic of Croatia.
URL: <https://www.usud.hr/en/constitutional-act>.
12. The Constitutional Court Law. The Constitutional Court of the Republic of Latvia.
URL: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/en/2016/02/04/constitutional-court-law/>.
13. The Law on the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. URL: <https://www.lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-law-on-the-constitutional-court/193>.
14. The Organic Law 2/1979 On The Constitutional Court of Republic of Spain, of 3 october 1979.
URL: <https://www.tribunalconstitucional.es/es/tribunal/normativa/Normativa/LOTC-en.pdf>.
15. The Constitutional Court Act (ZUstS) (Official Gazette of the Republic of Slovenia, No. 64/07-official consolidated text and No. 109/12). URL: <https://www.us-rs.si/legal-basis/statutes/?lang=en>.

УДК 342.72/.73

doi.org/10.30970/jcl.1.2021.3

Ірина Словська

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного права
та галузевих дисциплін
Національного університету
водного господарства та природокористування
(м. Рівне, Україна)
E-mail: slovska@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-9587-2300>

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

RATIONAL USE OF WOMEN'S LABOR: CONSTITUTIONAL AND LEGAL ASPECT

Iryna Slovka

Doctor of judicial science, docent, Professor of the Constitutional Law and Sectoral Disciplines Department,
National University of Water and Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)
E-mail: slovska@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-9587-2300>

Abstract | The article examines the problems of rational use of women's labor in terms of compliance with their constitutional and legal status. Labor resources constitute part of the working population that participates or can participate in the social production, economic and cultural life of the country. The economic potential and growth of the population's welfare depend on the efficiency of their use. It is emphasized that women's labor resources have a market status and are one of the types of economic resources along with material ones. In the development of post-industrial society, the role of the human factor in ensuring scientific and technological progress is growing since humans have the knowledge, skills, and abilities that bring real income as a result of organized activities.

It is studied that today women's labor resources, possessing physical and spiritual abilities and desire/ability to participate in the labor process, are often deprived of political, material, ideological guarantees of protection. They are evaluated only as a quantitative assessment of labor resources, i.e. part of the population, with minimal consideration of their qualitative side – professionalism. Such a conservative approach leads to the reduction of the number of female employees, irrational use of women's labor resources, which is unacceptable in conditions of staff shortages.

The characteristics and classification of female labor resources are given; the phenomena of working capacity, as well as the process of labor reproduction, are analyzed.

It is emphasized that the number of women's labor resources of the state is constantly decreasing due to natural and migratory reductions. Ways to improve the situation are suggested.

The author emphasizes that the constitutional and legal status of women is destabilized not only due to the lack of regulatory guarantees, but also under the influence of social tensions, political confrontation, military aggression against Ukraine in the east and in the Crimea, environmental disasters, numerous legal reforms, conducted by shock methods.

Keywords: the constitutional and legal status of women, equality of women's and men's rights, women's discrimination, women's rights and freedoms, mechanism for ensuring women's rights and freedoms.

Анотація | Стаття досліджує проблеми раціонального використання праці жінок в аспекті дотримання їх конституційно-правового статусу. Трудові ресурси – частина працездатного населення, яка бере чи може брати участь у суспільному виробництві, економічному і культурному житті країни. Від ефективності їх використання залежить економічний потенціал і зростання добробуту населення. Наголошується, що жіночі трудові ресурси мають ринковий статус і є одним із видів ресурсів економіки поряд з матеріальними. В умовах розвитку постіндустріального суспільства зростає роль людського чинника у забезпеченні науково-технічного прогресу, оскільки він володіє знаннями, вміннями, навиками, що приносять реальний дохід внаслідок організованої діяльності.

Досліджується, що нині жіночі трудові ресурси, володіючи фізичними і духовними здібностями й бажанням/спроможністю брати участь у трудовому процесі, часто позбавлені політичних, матеріальних, ідеологічних гарантій захищеності. Вони квотуються лише як кількісна оцінка трудових ресурсів, тобто частина населення країни, з мінімальним урахування їх якісної сторони – фаховості. Такий консервативний підхід зумовлює скорочення чисельності працівниць, нераціональне використання жіночих трудових ресурсів, що є неприпустимим в умовах дефіциту кадрів.

Дається характеристика і класифікація жіночих трудових ресурсів; аналізуються явища працездатності, процесу відтворення робочої сили.

Підкреслюється, що чисельність жіночих трудових ресурсів держави невпинно зменшується за рахунок природного та міграційного скорочень. Пропонуються шляхи покращення ситуації.

Автор акцентує увагу на тому, що конституційно-правовий статус жінок дестабілізується не лише за відсутності нормативних гарантій, але й під впливом соціальної напруги, політичного протистояння, військової агресії проти України на сході держави і в Криму, екологічних катастроф, численних правових реформ, що проводяться шокowymi методами.

Ключові слова: конституційно-правовий статус жінок, рівність прав жінок і чоловіків, дискримінація жінок, права і свободи жінок, механізм забезпечення прав і свобод жінок.

Постановка проблеми. Трудові ресурси – частина працездатного населення, яка бере чи може брати участь у суспільному виробництві, економічному і культурному житті країни¹. Від ефективності їх використання залежить економічний потенціал і зростання добробуту населення.

У певний період трудові ресурси зумовлені чисельністю жителів, віком, фізіологічними та іншими особливостями людини. Безперечно, що падіння рівня народжуваності призводить до зменшення кількості зайнятих працівників, що зумовлює актуальність питання про раціональне і бережливе використання їх праці, і особливо праці жінок.

Аналіз останніх публікацій. При написанні даної статті використовувалися наукові розробки таких авторів, як: Н. Аніщук, А. Бабенко, О. Васильєва, Т. Давидюк, Г. Завіновська, Н. Іванцова, В. Покин'єчерета, В. Сьомченко, О. Уварова, Г. Чепурко та ін.

Формулювання цілей. Метою запропонованого рукопису є вивчення рівня раціонального використання праці жінок в Україні в аспекті дотримання їх конституційно-правового статусу.

Виклад основного матеріалу. В сучасних ринкових умовах забезпечення результативної діяльності економічної структури суспільства, підвищення рівня рентабельності та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання можливе лише завдяки продуктивному використанню трудових ресурсів. Проте, якими б досконалими та сучасними не були засоби виробництва,

¹ Череп А.В., Сьомченко В.В. Соціально-економічна сутність категорії «трудові ресурси» в промисловому секторі економіки. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 1(9). С. 78-84.

технології і навіть досягнення науково-технічного прогресу, саме працівники, їх інтелект, креативність, ініціативність визначають соціально-економічний розвиток не лише суб'єктів господарювання, але й країни загалом.

Якісні й кількісні зміни в структурі зайнятості, на жаль, не завжди супроводжуються пристосуванням умов праці і побуту до інтересів жінок. Жіночі трудові ресурси, володіючи фізичними і духовними здібностями й бажанням/спроможністю брати участь у трудовому процесі, часто позбавлені політичних, матеріальних, ідеологічних гарантій захищеності. Вони квотуються лише як кількісна оцінка трудових ресурсів, тобто частина населення країни, з мінімальним урахуванням їх якісної сторони – фаховості. Такий консервативний підхід зумовлює скорочення приросту чисельності працівниць, нераціональне використання жіночих трудових ресурсів, що є неприпустимим в умовах дефіциту кадрів².

Нині трудові ресурси мають ринковий статус і є одним із видів ресурсів економіки поряд з матеріальними³. І в умовах розвитку постіндустріального суспільства зростає роль людського чинника у забезпеченні науково-технічного прогресу. Трудові ресурси потенційно є капіталом, оскільки знання, вміння, навички, спроможності, втілені в людині, приносять реальний дохід та створюють багатство внаслідок організованої діяльності⁴. Тому не слід, оцінюючи соціально-економічну сутність трудових ресурсів, розглядати її суто як формальну статистичну, механічну, сукупність індивідуумів⁵.

Удосконалення механізму управління жіночим трудовим ресурсом неможливе без урахування науково-методичної складової проблеми, модернізації нормативного забезпечення та ідеології сприйняття суспільством жіночої праці.

Жіноче населення залежно від віку поділяється на:

- осіб молодших працездатного віку (від народження до 16 років включно);
- осіб працездатного (робочого) віку (від 16 до 59 років, оскільки із внесенням змін до пенсійного законодавства і підвищенням віку виходу на пенсію (до внесення змін було 54 роки), починаючи з 2018 року мінімальний страховий стаж, необхідний для визначення права, щорічно буде збільшуватися на 1 рік, поки не складе 35 років у 2028 році⁶);
- осіб старших працездатного віку, по досягненні якого встановлюється пенсія за віком (з 60 років відповідно до внесених змін у пенсійне законодавство і зростання страхового стажу).

Залежно від здатності працювати розрізняють жінок працездатних і непрацездатних. Непрацездатні особи в працездатному віці – це інваліди 1-ї та 2-ї груп, а працездатні особи в непрацездатному віці – це підлітки і працюючі пенсіонери за віком.

До жіночих трудових ресурсів належать:

- жінки в працездатному віці, крім непрацюючих інвалідів 1-ї і 2-ї груп та непрацюючих осіб, які одержують пенсію на пільгових умовах (жінки, що народили п'ять і більше дітей і виховують їх до восьми років, а також особи, які вийшли на пенсію раніше у зв'язку з тяжкими й шкідливими умовами праці);
- працюючі особи пенсійного віку;
- працюючі особи віком до 16 років.

² Покин'ячерета В.В. Трудові ресурси підприємств: обліковий центр. *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2012. № 1 (56). Т. 2. С. 59, 61.

³ Завіновська Г.Т. Економіка праці: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2003. С. 23.

⁴ Давидюк Т.В. Розвиток бухгалтерського обліку людського капіталу: теорія і методологія: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2011. С. 89; Покин'ячерета В.В. Трудові ресурси, робоча сила, людський капітал: обліково-економічна сутність категорій. *Економіка та держава*. 2018. № 8. С. 40.

⁵ Череп А.В., Сьомченко В.В. Соціально-економічна сутність категорії «трудові ресурси» в промисловому секторі економіки. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 1(9). С. 79-80.

⁶ Все про призначення пенсії. *Головне управління Пенсійного фонду України у Волинській області*. 14.12.2018. URL: <https://www.pfu.gov.ua/>

До їхнього складу включаються також особи працездатного віку, потенційно здатні до участі в праці, але зайняті в домашньому і особистому підсобному господарстві, на навчанні з відривом від виробництва, військовій службі.

Згідно з українським законодавством на роботу можна приймати у вільний від навчання час на неповний робочий день учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів у разі досягнення ними 15-річного віку за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, за умови виконання легкої праці.

Зауважимо, що в Україні за останні роки склалася несприятлива тенденція, яка визначається скороченням частки жіночого населення молодшого від працездатного і працездатного віку і збільшенням частки жінок старшого працездатного віку. Такий напрямок змін зумовлений значною мірою негативною динамікою демографічної бази трудових ресурсів. Низька народжуваність поряд з високою часткою осіб старших вікових груп сприяють подальшому старінню населення, що призводить до звуження демографічних передумов демовідтворювальних процесів і в перспективі позначиться на зменшенні кількісних показників трудового потенціалу⁷.

Працездатність розрізняють загальну і професійну. Загальна працездатність припускає наявність фізичних, психофізіологічних, вікових даних, що визначають здатність до праці і не зумовлюють необхідності спеціальної підготовки. Професійна працездатність – це здатність до конкретного виду праці, що здобувається в процесі спеціального навчання.

В Україні залишається негласний поділ на «жіночі» та «чоловічі» професії. Жінки частіше шукають роботу у сфері управління персоналом, бухгалтерській справі, легкій та харчовій промисловості, освіті, охороні здоров'я, туризмі, готові йти на посади нянь і хатніх робітниць, тобто у сферу надання послуг. У цих галузях три чверті резюме саме від жінок. Часто таке представлення характерно для низькокваліфікованих професій та професій загального обслуговування⁸.

Відповідно до рекомендацій МОП жіноче населення поділяється на економічно активне та економічно неактивне. Економічно активне пропонує свою працю для виробництва товарів і надання різноманітних послуг. Кількісно ця група складається із зайнятих та безробітних, які на даний момент не мають роботи, але бажають її одержати.

Що цікаво, економічно активним жіноцтвом є не лише працівники, але й роботодавці. Тобто жінки не тільки шукають робочі місця, а й створюють їх. За даними державного реєстру юридичних осіб в Україні жінки володіють третиною всіх компаній. Ба більше, невдовзі ця цифра може зрости, адже сьогодні жінки започатковують власний бізнес у 1,5 рази частіше, ніж чоловіки⁹.

Економічно неактивне жіноче населення не входить до складу ресурсів праці.

До них належать:

- учні, студенти, курсанти, які навчаються в денних навчальних закладах;
- особи, які одержують пенсію за віком або на пільгових умовах;
- особи, які одержують пенсію у зв'язку з інвалідністю;
- особи, зайняті веденням домашнього господарства, доглядом за дітьми, хворими родичами;
- особи, які не можуть знайти роботу, припинили її пошук, вичерпавши всі можливості, проте вони можуть і готові працювати;
- інші особи, яким немає необхідності працювати, незалежно від джерела доходу.

Як бачимо, поняття «трудові ресурси» ширше, ніж поняття «економічно активне населення», оскільки включає ще і працездатних непрацюючих людей та тих, що навчаються на денному відділенні. Реально за поняттям «трудові ресурси» стоїть кількість населення, яку можна примусити працювати, тобто яка фізично здатна працювати.

⁷ Бабенко А.Г., Васильєва О.О. Сучасні тенденції розвитку трудових ресурсів регіону. *Вісник Донецького національного університету*. Серія: Економіка і право. 2014. Вип. 1. С. 7, 9.

⁸ Чепурко Г. Гендерна рівність у світі праці в Україні / Міжнародне бюро праці, Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Київ: МБП, 2010. С. V.

⁹ Іванцова Н. Жінки в економіці: чи є дискримінація на ринку праці? *Громадське*. 12.03.2018. URL: <https://hromadske.ua/>

Використання жіночої робочої сили в процесі праці передбачає її відтворення, яке перебуває у взаємозв'язку із відтворенням суспільного продукту. Процес відтворення робочої сили поділяється на окремі фази – формування, розподілу й перерозподілу і використання.

Фаза формування характеризується:

- природним відтворенням, тобто народженням людей та досягненням ними згодом працездатного віку;
- відновленням здатності до праці в існуючих працівників. Для цього їм необхідні продукти харчування, одяг, житло, а також вся інфраструктура сучасного існування людини (транспорт, зв'язок тощо);
- одержання освіти, спеціальності й певної трудової кваліфікації.

Фаза розподілу й перерозподілу жіночої робочої сили характеризується розподілом її за видами робіт, родом діяльності, а також за організаціями, підприємствами, районами, регіонами країни. У системі ринкової економіки ця фаза забезпечується функціонуванням ринку праці.

Перерозподіл жіночої робочої сили здійснюється у вигляді її руху відповідно до попиту і пропозиції на ринку праці.

Фаза використання полягає у використанні економічно активного жіночого населення на підприємствах, в організаціях і економіці загалом. На цій фазі основна проблема полягає в забезпеченні зайнятості жінок і в ефективному використанні працівників.

Усі фази органічно пов'язані між собою.

Розрізняють екстенсивний та інтенсивний типи відтворення жіночої робочої сили:

- екстенсивне відтворення означає збільшення чисельності трудових ресурсів в окремих регіонах та в країні загалом без зміни їхніх якісних характеристик.
- інтенсивне відтворення пов'язане зі зміною їхньої якості, тобто зростання освітнього рівня працівників, їхньої кваліфікації, фізичних та розумових здібностей тощо. Екстенсивний та інтенсивний типи відтворення взаємно доповнюють один одного.

Основним джерелом поповнення жіночих трудових ресурсів є молодь, яка вступає в працездатний вік¹⁰.

Чисельність жіночих трудових ресурсів держави невпинно зменшується за рахунок природного та міграційного скорочень. Останнім часом відбувається зростання рівня урбанізації, в основному, за рахунок міграції жителів із сільської місцевості, а також вищого, ніж у селах, природного приросту, що пов'язане з переїздом до міст переважно молодого населення й, зокрема, дітородного віку. Зважаючи на загальний по державі від'ємний природний приріст, негативні міграційні процеси, які змінюють як кількісний склад населення, так і якісний, оскільки суб'єктами міграції виступають переважно люди з високою працездатністю, сучасний рівень відтворення є недостатнім для стабільного функціонування економічної системи¹¹.

Напрямами покращення ситуації з жіночими трудовими ресурсами можуть стати: поліпшення демографічної ситуації як в Україні в загалом, так і в регіонах; зростання рівня і якості життя; зміна цінностей традиційного життєвого укладу; рівноцінність міського і сільського способів життя. Заходи реагування з боку держави будуть дієвими у разі, якщо будуть спрямовані як на підвищення кількісних параметрів трудового потенціалу, так і зростання якісних показників¹².

У сучасній Україні чинне законодавство не дискримінує жінку. Законодавчо гендерна рівність гарантована Конституцією¹³, Кодексом законів про працю України¹⁴, Законом «Про

¹⁰ Трудові ресурси: соціально-економічна характеристика. Освіта.UA. 05.05.2011. URL: <https://osvita.ua/>; Трудові ресурси: сутність та показники виміру. URL: <https://pidru4niki.com/>

¹¹ Бабенко А.Г., Васильєва О.О. Сучасні тенденції розвитку трудових ресурсів регіону. *Вісник Донецького національного університету*. Серія: Економіка і право. 2014. Вип. 1. С. 8.

¹² Бабенко А.Г., Васильєва О.О. Сучасні тенденції розвитку трудових ресурсів регіону. *Вісник Донецького національного університету*. Серія: Економіка і право. 2014. Вип. 1. С. 10.

¹³ Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

¹⁴ Кодекс законів про працю України від 10.12.1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 2005 року¹⁵ та іншими правовими актами. Однак де-факто більшість з них не діють.

Нині питаннями становища жінок на державному рівні займаються практично всі міністерства та державні комітети України, що змінюють методи діяльності у сфері гендерної політики, Комітет Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, материнства та дитинства, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Поряд з цим існують відповідні структури в місцевих органах державної влади та самоврядування. До того ж в нашій державі використовується судовий та міжнародний механізми захисту прав жінок. Проте жодна із вищезазначених структур поодиноці, ні всі структури разом узяті не володіють достатніми ресурсами й повноваженнями для реалізації послідовної політики рівних прав і можливостей жінок й чоловіків.

Раніше в Україні вже були створені спеціальні органи виконавчої влади з питань статусу жінок. Це, насамперед, Комітет у справах жінок, материнства і дитинства при Президенті України (1995-1996 рр.), Міністерство України у справах сім'ї та молоді (1996-1999 рр.) і Державний комітет України у справах сім'ї та молоді (1999 р.). Однак практика засвідчила, що вони виявилися неефективними щодо реалізації гендерних підходів у практиці державотворчих процесів.

Одним із напрямків оптимізації ситуації, які пропонують науковці, може стати формування ефективного державного механізму забезпечення гендерної рівності на чолі з Міністерством із справ жінок в Україні. Крім того, вважають за потрібне реально, а не законодавчо дозволити, запровадити й постійно підвищувати квоти представництва жінок в управлінських структурах; удосконалити соціальне законодавство у цій царині¹⁶.

Важливо наповнити реальним змістом принцип вільного доступу жінок до правосуддя. Такі його елементи, як незалежність і безсторонність суддівської діяльності, право на справедливе судочинство, презумпція невинуватості, дієвість судових рішень сприятимуть зміцненню потенціалу державних органів у забезпеченні гендерної рівності і водночас охорони праці жінок¹⁷.

Держава повинна створити умови, перш за все законодавчі, для можливості поєднання зайнятості і сімейних обов'язків. Йдеться, зокрема, про практику впровадження «гнучкого робочого місця». За результатами розгляду державних доповідей Комітет CEDAW в окремих випадках прямо рекомендує посилити заходи, спрямовані на поєднання професійного і приватного життя, у тому числі шляхом збільшення тривалості відпустки для батька з метою сприяння рівному розподілу обов'язків між жінками і чоловіками.

Слід посилити відповідальність роботодавця за переслідування на робочому місці, у тому числі сексуальні домагання. Найбільш успішні превентивні стратегії вимагають залучення всіх зацікавлених осіб та чіткого вираження намірів. Заява про наміри має відображати дійсне прагнення всіх зацікавлених сторін (адміністрації, трудового колективу) визнати важливість боротьби із сексуальними домаганнями на робочому місці. Як правило, подібні ситуації повинні регламентуватись чіткими письмовими роз'ясненнями в організації. Ці документи мають деталізувати, що є переслідуванням, в яких формах можуть виражатися; інформувати всіх співробітників, що переслідування, у т.ч. сексуальні, є неприпустимими; визначати, яким чином роботодавцям та працівникам слід реагувати на випадки переслідування. Роз'яснення повинні деталізувати механізм скарги¹⁸.

Забезпеченню рівного ставлення до жінок і чоловіків держава сприяє шляхом ужиття заходів із запобігання прямих і непрямих форм дискримінації. Обмеження за ознакою статі заборонено ст. 6 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Втім Закон не привертає увагу до непрямой дискримінації, яка дуже поширена в Україні.

¹⁵ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

¹⁶ Аніщук Н.В. Тенденції розвитку інституту конституційно-правового статусу жінок в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.13. «Правові проблеми політичних інститутів та процесів». Одеса, 2001. С. 12-13.

¹⁷ Головатий С.П. Мірило правовладдя. Київ: USAID, 2017. С. 22-38.

¹⁸ Уварова О.О. Права жінок та гендерна рівність: навч. посіб. Київ, 2018. С. 142-143.

Крім того, Закон (ст. 17) передбачає, що роботодавці можуть здійснювати позитивні дії, спрямовані на досягнення збалансованого співвідношення жінок і чоловіків у різних сферах трудової діяльності, а також серед різних категорій працівників. Правовий акт передбачає, що позитивні дії можуть бути загальними чи спеціальними й застосовуватися до нормативно-правової чи політичної сфери. Втім у ньому не визначені умови їх застосування, отож, розкриття змісту позитивних дій покладається на органи виконавчої влади. У Законі не деталізовано механізм прийняття рішень про застосування позитивних дій, контролю за їх здійсненням і припинення їх дії. Це обмежує юридичні заходи, які можуть бути вжиті, що дещо зменшує ефективність даного Закону¹⁹.

Безперечно, що конституційно-правовий статус жінок дестабілізується не лише за відсутності нормативних гарантій, але й під впливом соціальної напруги, політичного протистояння, військової агресії проти України на сході держави і в Криму, екологічних катастроф, численних правових реформ, що проводяться шокowymi методами²⁰.

Висновки. Усі елементи конституційно-правового статусу жінки базуються на принципі верховенства права і є похідними від нього²¹. Основними досягненнями України в сфері гендерної рівності та захисту прав жінок є нормативно-правові та організаційні гарантії. Проте реального захисту жіночих трудових ресурсів не досягнуто. Причинами такої ситуації є гендерні стереотипи щодо ролі жінки в родині і суспільстві; складна економічна ситуація, в якій жінка залишається мало захищеним працівником, що часто не витримує конкуренції з чоловіком на тотожній посаді; не проста політична ситуація з військовою агресією і владною елітою зі слабкою політичною волею, нездатною проводити реформи конституційного ладу; недосконале законодавство з питань захисту і гарантування праці жінок тощо. Серйозною проблемою залишається насильство у трудовому колективі, запобігання якому ускладнене через його латентний характер і прояви сексизму керівниками установ.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Аніщук Н.В. Тенденції розвитку інституту конституційно-правового статусу жінок в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.13. «Правові проблеми політичних інститутів та процесів». Одеса, 2001. 19 с.
2. Бабенко А.Г., Васильєва О.О. Сучасні тенденції розвитку трудових ресурсів регіону. Вісник Донецького національного університету. Серія: Економіка і право. 2014. Вип. 1. С. 7-10.
3. Все про призначення пенсії. Головне управління Пенсійного фонду України у Волинській області. 14.12.2018. URL: <https://www.pfu.gov.ua/>
4. Головатий С.П. Мірило правовладдя. Київ: USAID, 2017. 163 с.
5. Давидюк Т.В. Розвиток бухгалтерського обліку людського капіталу: теорія і методологія: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2011. 508 с.
6. Завиновська Г.Т. Економіка праці: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2003. 300 с.
7. Іванцова Н. Жінки в економіці: чи є дискримінація на ринку праці? Громадське. 12.03.2018. URL: <https://hromadske.ua/>
8. Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». Часопис Київського університету права. 2010. № 2. С. 95-98.
9. Покиньючерда В.В. Трудові ресурси підприємств: обліковий центр. Збірник наукових праць ВНАУ. 2012. № 1 (56). Т. 2. С. 59-66.
10. Покиньючерда В.В. Трудові ресурси, робоча сила, людський капітал: обліково-економічна сутність категорій. Економіка та держава. 2018. № 8. С. 35-41.
11. Трудові ресурси: соціально-економічна характеристика. Освіта.UA. 05.05.2011. URL: <https://osvita.ua/>
12. Трудові ресурси: сутність та показники виміру. URL: <https://pidru4niki.com/>
13. Уварова О.О. Права жінок та гендерна рівність: навч. посіб. Київ, 2018. 240 с.

¹⁹ Чепурко Г. Гендерна рівність у світі праці в Україні / Міжнародне бюро праці, Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Київ: МБП, 2010. С. 2.

²⁰ Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». Часопис Київського університету права. 2010. № 2. С. 97.

²¹ Явтушенко О.В. Принципи конституційно-правового статусу особи: тенденції та перспективи розвитку. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 1. С. 75.

14. Чепурко Г. Гендерна рівність у світі праці в Україні / Міжнародне бюро праці, Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Київ: МБП, 2010. 50 с.
15. Череп А.В., Сьомченко В.В. Соціально-економічна сутність категорії «трудові ресурси» в промисловому секторі економіки. Вісник Запорізького національного університету. 2011. № 1 (9). С. 78-84.
16. Явтушенко О.В. Принципи конституційно-правового статусу особи: тенденції та перспективи розвитку. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 1. С. 73-76.

Перелік юридичних документів:

17. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
18. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
19. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

References**Bibliography:**

1. Anishchuk N.V. Tendentsiyi rozvytku instytutu konstytutsiyno-pravovoho statutu zhinok v Ukrayini: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.13. «Pravovi problemy politychnykh instytutiv ta protsesiv». Odesa, 2001. 19 s.
2. Babenko A.H., Vasylyeva O.O. Suchasni tendentsiyi rozvytku trudovykh resursiv rehionu. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu*. Seriya: Ekonomika i pravo. 2014. Vyp. 1. S. 7-10.
3. Vse pro pryznachennya pensiyi. *Holovne upravlinnya Pensiynoho fondu Ukrayiny u Volynskiy oblasti*. 14.12.2018. URL: <https://www.pfu.gov.ua/>
4. Holovatyy S.P. Mirylo pravovladdya. Kyiv: USAID, 2017. 163 s.
5. Davydyuk T.V. Rozvytok bukhholderskoho obliku lyudskoho kapitalu: teoriya i metodolohiya: monohrafiya. Zhytomyr: ZHDTU, 2011. 508 s.
6. Zavinovska H.T. Ekonomika pratsi: navch. posibnyk. Kyiv: KNEU, 2003. 300 s.
7. Ivantsova N. Zhinky v ekonomitsi: chy ye dyskryminatsiya na rynku pratsi? *Hromadske*. 12.03.2018. URL: <https://hromadske.ua/>
8. Panchyshyn A.V. Ponyattya, oznaky ta struktura katehoriyi «pravovyy status». *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2010. № 2. S. 95-98.
9. Pokynchereda V.V. Trudovi resursy pidpryyemstv: oblikovyy tsentr. *Zbirnyk naukovykh prats VNAU*. 2012. № 1 (56). T. 2. S. 59-66.
10. Pokynchereda V.V. Trudovi resursy, robocha syla, lyudskyy kapital: oblikovo-ekonomichna sutnist katehoriyi. *Ekonomika ta derzhava*. 2018. № 8. S. 35-41.
11. Trudovi resursy: sotsialno-ekonomichna kharakterystyka. Osvita.UA. 05.05.2011. URL: <https://osvita.ua/>
12. Trudovi resursy: sutnist ta pokaznyky vymiru. URL: <https://pidru4niki.com/>
13. Uvarova O.O. Prava zhinok ta henderna rivnist: navch. posib. Kyiv, 2018. 240 s.
14. Чепурко Н. Гендерна рівність у світі праці в Україні / Міжнародне бюро праці, Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Київ: МБП, 2010. 50 с.
15. Череп А.В., Сьомченко В.В. Сосіально-економічна сутність категорії «трудові ресурси» в промисловому секторі економіки. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. 2011. № 1 (9). С. 78-84.
16. Yavtushenko O.V. Pryntsyppu konstytutsiyno-pravovoho statusu osoby: tendentsiyi ta perspektyvy rozvytku. *Aktualni problemy vitchyznyanoi yurysprudentsiyi*. 2018. № 1. S. 73-76.

List of legal documents:

17. Kodeks zakoniv pro pratsyu Ukrayiny vid 10.12.1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
18. Konstytutsiya Ukrayiny vid 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
19. Pro zabezpechennya rivnykh prav ta mozhlyvostey zhinok i cholovikiv: Zakon Ukrayiny vid 08.09.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

УДК 352.082

doi.org/10.30970/jcl.1.2021.4

Микола Добре́в

здобувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства,
Ужгородський національний університет,
Україна

<https://orcid.org/0000-0001-9782-4337>

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

CONSTITUTIONAL GUARANTEES OF PROPERTY RIGHTS

Mykola Dobriev

Postgraduate student of Constitutional Law and Comparative Jurisprudence Department,
Uzhhorod National University, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-9782-4337>

Abstract | The article is devoted to the analysis of constitutional norms on guarantees of property rights. The importance of guarantees of the rights and legitimate interests of owners, along with other natural rights and freedoms of citizens, their effective protection in case of violation, is considered as one of the criteria for strengthening law and order in the state. Today, one of the features of a democratic state governed by the rule of law and a strong civil society is the state and degree of guarantee of everyone's right to property, and established economic property relations require providing them with the necessary legal color that meets the goals and objectives of the owner at the legislative level. However, the legal consolidation of property rights often does not lead to its unconditional exercise. In order to prevent the emergence of a state of declarativeness of the granted rights, guarantees should be regulated in constitutional norms, which would be timely reflected in sectoral legislation, based on the specifics of existing public relations, and, in turn, perfectly implemented by law enforcement agencies.

It seems possible to distinguish two levels of guarantees of property rights: constitutional and law enforcement. At the constitutional level, the main provisions are established to protect property. At the level of law enforcement practice, there is a direct implementation of property guarantees enshrined at the constitutional level.

The Constitution of Ukraine establishes a system of guarantees of property rights, which includes: 1) general guarantees (political, socio-economic, ideological) and 2) special (legal, legal) guarantees, which include both regulatory and institutional (equal protection and development) all forms of ownership; determination of the legal regime of ownership only by the laws of Ukraine; freedom of use by the owner of property; inviolability and impossibility of unlawful deprivation of property rights; judicial protection).

Keywords: property rights, general guarantees, special (legal) guarantees, equal protection and development, freedom of use of property, impossibility of illegal deprivation of property, judicial protection.

Анотація | Статтю присвячено аналізу конституційних норм щодо гарантій права власності. Важливість гарантій прав і законних інтересів власників поряд з іншими природними правами і свободами громадян, дієвий їх захист в разі порушення розглядається в якості одного з критеріїв зміцнення законності і правопорядку в державі. Підкреслюється, що сьогодні однією з ознак правової демократичної держави і сильного громадянського суспільства виступають стан і ступінь гарантованості права кожного на власність, а усталені економічні відносини власності вимагають надання їм необхідного правового забарвлення, що відповідає цілям і задачам власника, через це виникає необхідність в закріпленні гарантій права власності на законодавчому рівні. Акцентується увага, що юридичне закріплення права власності часто не призводить до безумовного його здійснення. З метою запобігання виникненню стану декларативності наданих прав, гарантії повинні регламентуватися в конституційних нормах, які б своєчасно відображались в галузевих актах законодавства, з огляду на специфіку діючих суспільних відносин, і, зі свого боку, бездоганно виконувались правозастосовними органами.

У статті виділено два рівні гарантій права власності: конституційний і правозастосовний. На конституційному рівні закріплюються основні положення, що дозволяють захистити власність. На рівні правозастосовної практики відбувається безпосередня реалізація гарантій власності, закріплених на конституційному рівні.

Конституцією України встановлено систему гарантій права власності, яка включає: 1) загальні гарантії (політичні, соціально-економічні, ідеологічні) та 2) спеціальні (юридичні, правові) гарантії, які включають як нормативно-правові, так і інституційні (рівний захист і розвиток всіх форм власності; визначення правового режиму власності лише законами України; свободу використання власником власності; непорушність і неможливість протиправного позбавлення права власності; судовий захист).

Ключові слова: право власності, загальні гарантії, спеціальні (юридичні, правові) гарантії, свобода використання власності, неможливість протиправного позбавлення власності, судовий захист.

Постановка проблеми. Необхідність правового регулювання відносин власності, встановлення і закріплення реальних можливостей її здійснення і захисту завжди були в центрі уваги правників.

Важливість гарантій прав і законних інтересів власників поряд з іншими природними правами і свободами громадян, дієвого їх захисту в разі порушення, розглядається в якості одного з критеріїв зміцнення законності і правопорядку в державі. Саме закріплені в актах законодавства гарантії здійснення і захисту права власності сприяють вільній реалізації правомочностей власника, а також захисту від порушень і відновлення попереднього, до порушення, його майнового стану.

Окрім цього, акти законодавства стосовно гарантій здійснення і захисту права власності в той же час встановлюють спеціальні правила, що покладають на інших осіб, тобто невластників, обов'язки утримуватись від зазіхання на чужу присвоєну власність, невиконання яких повинно призводити до застосування невідвортної відповідальності.

Забезпечення прав та інтересів власників встановлюється також шляхом закріплення в актах законодавства правил, які зобов'язують як державні органи влади та управління, так і інших суб'єктів суспільних відносин у сфері власності сприяти здійсненню і захисту права власності, що також має на увазі під собою невтручання в їх економічну діяльність. Ці гарантії спрямовані на забезпечення вільної реалізації правомочностей власника майна без будь-яких перешкод і обмежень, а також їх захист від порушень і відновлення його первинного стану до порушення, та водночас вони повинні припускати створення юридичних норм, які б сприяли повному і всебічному виконанню покладених на невластника обов'язків, невиконання яких призведе до застосування невідвортної відповідальності.

Однак юридичне закріплення права власності часто не призводить до безумовного його здійснення. З метою запобігання виникненню стану декларативності наданих прав, гарантії здійснення права власності мають регламентуватися в конституційних нормах, які повинні своєчасно

відображатися в галузевих актах законодавства, з огляду на специфіку діючих суспільних відносин, і, зі свого боку, повинні бездоганно виконуватися правозастосовними органами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання гарантування прав людини і громадянина знайшли своє відображення в наукових працях Ю. Бисаги¹, В. Заборовського², Н. Мішиної³, О. Совгири⁴ та Н. Шукліної та ін. Питання гарантування права власності громадян України були предметом розгляду таких вчених, як Є. Білозьорова, О. Волох, Д. Боброва, З. Бортновської, О. Давидчука, П. Рабіновича та інших.

Незважаючи на те, що досліджуваній проблемі присвячена значна кількість наукових праць, а її окремі аспекти висвітлені в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних учених, проблеми конституційних гарантій прав власності досліджені недостатньо, тому це питання набуває не лише науково-теоретичного, а й практичного значення.

Метою статті є аналіз конституційних норм щодо гарантій права власності з метою їх класифікації.

Виклад основного матеріалу. Дослідження конституційних гарантій прав власності варто здійснювати з урахуванням загального підходу, який існує в конституційному праві, з огляду на поділ гарантій прав людини на дві основні групи: загально-суспільні (загально-соціальні), до яких відносяться політичні, економічні, соціальні та духовні (культурні) гарантії, а також юридичні⁵.

Серед учених-конституціоналістів превалює думка, що гарантіями виступають не лише певні правові умови, засоби та способи реалізації суб'єктивних прав, але й соціальні, політичні тощо⁶.

О. Совгира висловлює думку, що гарантії являють собою систему норм, принципів, умов і вимог, які забезпечують у сукупності додержання прав, свобод і законних інтересів особи⁷. Її позицію поділяє Ю. Коцан-Олинець, визнаючи гарантіями політичні, економічні, соціальні, юридичні та інші засоби, які забезпечують постійне вдосконалення змісту суб'єктивних прав та інтересів, їх реальне здійснення⁸.

Дещо інший підхід відстоює Є. Білозьоров, наполягаючи на існуванні лише правових гарантій, підкреслюючи, що реалізація прав і свобод забезпечується правовими гарантіями, тобто правовими засобами та способами, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права й свободи громадян, поновлюються їх порушені права⁹. Схожу позицію займають і інші дослідники: А. Юзефів наголошує, що гарантії є системою норм, принципів і вимог, які забезпечують процес дотримання прав і законних інтересів людини¹⁰; гарантії прав і свобод людини є основними способами, засобами, за допомогою яких кожна людина має можливість реалізувати свої права і свободи¹¹.

На думку Л. Дешко, гарантії за змістом – це система засобів та способів, створення яких є зобов'язанням держави, і які покликані забезпечити фактичну реалізацію, охорону та захист прав

¹ Deshko L., Bysaga Y., Kalyniuk S., Bysaga Y. State Obligations on Provision the Right of Primary Healthcare Doctor for Medical Practice as Entrepreneurship in the Light of Transformation of the Health Care System of Ukraine. *Georgian Medical News*. 2020. №6 (303). P. 194-199.

² Deshko L.M., Bysaga Y.M., Zaborovsky V.V. Protection of human rights by the Constitutional Court of Ukraine in the field of health care. *Georgian Medical News*. 2019. №9 (294). P. 165-171.

³ Мішина Н.В. Європеїзація конституційного права України: проблеми і перспективи. *Публічне право*. 2011. № 3. С. 12–20.

⁴ Совгира О.В., Шукліна Н.В. Конституційне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 632 с.

⁵ Нова Конституція України: Огляд, коментарі і текст Основного Закону/ за ред. В. Ф. Погорілка. Київ: Правова держава, 1997. С. 41.

⁶ Мішина Н.В. Європеїзація конституційного права України: проблеми і перспективи. *Публічне право*. 2011. № 3. С. 13.

⁷ Совгира О. В., Шукліна Н.В. Конституційне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2019. С. 433.

⁸ Коцан-Олинець Ю.Я. До питання про гарантії прав і свобод людини та громадянина: сучасне теоретико-правове узагальнення. *Наук. записки Ін-ту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 2. С. 15.

⁹ Рабінович П.М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Харків, 1997. С. 27.

¹⁰ Юзефів А.Р. Конституційні гарантії забезпечення прав і свобод людини. *Порівняльне аналітичне право*. 2018. № 1. С. 75.

¹¹ Клімова Г.П. Права і свободи людини в Україні: класифікація, гарантії реалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування. Право*. 2006. Вип. 11. Харків. С. 191.

і свобод кожного; за формою – передбачені національним законодавством та міжнародними договорами, які є частиною національного законодавства, а також рішеннями міжнародних судових установ, які тлумачать норми таких міжнародних договорів, нормативно-правові та організаційно-правові способи реалізації прав і свобод кожного; за суттю – умови, які держава зобов'язана створити для реалізації прав і свобод кожного¹².

Аналіз підходів учених до інституту гарантій свідчить про відсутність єдиного підходу до зазначеної проблеми, а також про наявність відповідної системи гарантій, яка включає передумови економічного, політичного, організаційного та правового характеру, а також захисту прав і свобод. Система гарантій – це умови, засоби й методи, які забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод особи¹³.

Загалом при дослідженні конституційного права людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю залежно від змісту та виду гарантій прав людини слід виокремлювати: загальні гарантії; спеціальні (юридичні, правові) гарантії.

Загальні гарантії, зі свого боку, поділяються на: 1) політичні – демократичний устрій суспільства; плюралістична, відкрита політична система; наявність розгалуженої мережі громадських об'єднань, у тому числі різних осередків суспільства; демократична виборча система та ін.¹⁴; 2) соціально-економічні – економічна система суспільства; податки та збори; передбачувана податкова політика держави; наявність різних форм власності, яким держава гарантує і забезпечує рівний розвиток і захист; 3) ідеологічні – загально-визнані стандарти права власності (принцип недоторканості приватної власності; принцип пропорційності; принцип стабільності; принцип допустимості обмежень права приватної власності; принцип рівності всіх власників з питань обмежень; принцип справедливої компенсації державою власнику майнових втрат; принцип судового захисту права приватної власності; єдність публічної природи власності; цільове призначення; субсидіарна відповідальність; створення рівних економічних умов формування та розвитку публічної власності; пріоритет регулювання публічної власності поза цивільним оборотом; публічність).

Особлива роль в контексті гарантування права власності належить саме спеціальним (юридичним) гарантіям, тому слушною є думка Я. Кузьменко, який підкреслив, що «юридичні (спеціальні) гарантії охоплюють усі правові засоби і способи, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права і свободи громадян, усуваються порушення прав і свобод, поновлюються порушені права»¹⁵, яка в подальшому була схвалена більшістю дослідників.

Спеціальні (юридичні, правові) гарантії конституційного права представляють собою систему правових умов, засобів та способів реалізації, охорони та захисту цього права і поділяються на: 1) нормативно-правові (норми-принципи матеріального і процесуального характеру, юридичні обов'язки, юридична відповідальність); 2) інституційні (наявність інституту влади, що повинен виступати їх гарантом).

Аналіз Основного Закону України¹⁶ дозволяє виділити найважливіші спеціальні гарантії права власності в Україні: рівний захист і розвиток всіх форм власності; визначення правового режиму власності лише законами України; свобода використання власником своєї власності; непопущеність права власності і неможливість його протиправного позбавлення; судовий захист.

Втім варто наголосити, що одним із дієвих механізмів повного і безперешкодного здійснення права власності є насамперед судовий захист, за якістю якого можна судити про справжній стан забезпеченості гарантій здійснення і захисту права власності.

¹² Deshko L.M., Bysaga Y.M., Zaborovskyy V.V. Protection of human rights by the Constitutional Court of Ukraine in the field of health care. *Georgian Medical News*. 2019. №9 (294). P. 165.

¹³ Конституційне право України. Київ: Наукова думка, 2000. С. 206–207.

¹⁴ Рабінович П.М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Харків, 1997. С. 8.

¹⁵ Кузьменко Я.П. Загальна характеристика юридичних гарантій права людини на життя. *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія: Право*. 2014. Вип. 29. С. 28-29.

¹⁶ Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-вр. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

На наш погляд, з метою досягнення завдань побудови демократичної правової держави необхідно налагодити ефективну роботу «багатоканальної» системи охорони та захисту прав і інтересів, і власника.

Звернення до суду не повинно бути єдиною формою захисту прав і інтересів власника. Право звернення власника до судових інстанцій є останньою можливістю з прийняття остаточного рішення зі спірних питань у разі невідновлення іншими державними органами його порушених прав та інтересів, куди він має право звернутися, в тому числі і на дії і рішення цих органів. Тому вважається за доцільне посилення ефективності роботи паралельних інститутів щодо забезпечення здійснення і захисту права власності.

У зв'язку з цим діяльність як державних, так і недержавних органів також є одним із механізмів реального здійснення і захисту права власності. При цьому можливість оскарження дій і рішень зазначених органів є однією з гарантій забезпечення прав і законних інтересів власників. Не менш важливим є і право кожного після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна¹⁷.

Загалом встановлені в актах законодавства гарантії повного і безперешкодного здійснення і захисту права власності на сьогодні розглядаються як найважливіші ознаки правової демократичної держави, до існування якої завжди прагнули економічно розвинені країни.

Висновки. Життєво важливі інтереси суспільства і держави полягають у забезпеченні гарантій здійснення і захисту прав інтересів власника, свободи економічної діяльності та підприємництва, що є неодмінною умовою ефективного функціонування і розвитку демократичної держави. Здається можливим виділити два рівні гарантій права власності: конституційний і правозастосовний. На конституційному рівні закріплюються основні положення, що дозволяють захистити власність. На рівні правозастосовної практики відбувається безпосередня реалізація гарантій власності, закріплених на конституційному рівні.

Конституцією України встановлено систему гарантій права власності, яка включає: 1) загальні гарантії (політичні, соціально-економічні, ідеологічні) та 2) спеціальні (юридичні, правові) гарантії, які включають як нормативно-правові, так і інституційні (рівний захист і розвиток всіх форм власності; визначення правового режиму власності лише законами України; свободу використання власником власності; непорушність і неможливість протиправного позбавлення права власності; судовий захист).

Ступінь захищеності власності залежить не стільки від того, як сформульовані конституційні гарантії, скільки від того, в якій мірі ці гарантії можуть бути реалізовані в правозастосовній практиці.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Deshko L., Bysaga Y., Kalyniuk S., Bysaga Y. State Obligations on Provision the Right of Primary Healthcare Doctor for Medical Practice as Entrepreneurship in the Light of Transformation of the Health Care System of Ukraine. *Georgian Medical News*. 2020. №6 (303). P. 194-199.
2. Deshko L.M., Bysaga Y.M., Zaborovskyy V.V. Protection of human rights by the Constitutional Court of Ukraine in the field of health care. *Georgian Medical News*. 2019. №9 (294). P. 165-171.
3. Білозьоров Є.В. Правові гарантії захисту прав і свобод людини в Україні: реалії та проблеми. *Адвокат*. 2009. № 8. С. 26–30.
4. Клімова Г.П. Права і свободи людини в Україні: класифікація, гарантії реалізації. *Державне будівництво та місце самоврядування*. Право. 2006. Вип. 11. Харків. С. 184–193.
5. Конституційне право України. Київ: Наукова думка, 2000. 732 с.
6. Коцан-Олинець Ю.Я. До питання про гарантії прав і свобод людини та громадянина: сучасне теоретико-правове узагальнення. *Наук. записки Ін-ту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 2. С. 12–16.

¹⁷ Дешко Л.М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій: монографія. Ужгород, 2016. С. 3.

7. Мішина Н.В. Європеїзація конституційного права України: проблеми і перспективи. Публічне право. 2011. № 3. С. 12–20.
8. Нова Конституція України: Огляд, коментарі і текст Основного Закону/ за ред. В.Ф. Погорілка. Київ: Правова держава, 1997. 156 с.
9. Совгіря О.В., Шукліна Н.В. Конституційне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 632 с.
10. Юзефів А.Р. Конституційні гарантії забезпечення прав і свобод людини. Порівняльне аналітичне право. 2018. № 1. С. 74–77.

Перелік юридичних документів:

11. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-вр. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

References**Bibliography:**

1. Deshko L., Bysaga Y., Kalyniuk S., Bysaga Y. State Obligations on Provision the Right of Primary Healthcare Doctor for Medical Practice as Entrepreneurship in the Light of Transformation of the Health Care System of Ukraine. Georgian Medical News. 2020. №6 (303). R. 194-199.
2. Deshko L. M., Bysaga Y.M., Zaborovskyy V.V. Protection of human rights by the Constitutional Court of Ukraine in the field of health care. Georgian Medical News. 2019. №9 (294). R. 165-171.
3. Bilozorov Ye. V. Pravovi harantii zakhystu prav i svobod liudyny v Ukraini: realii ta problemy. Advokat. 2009. № 8. S. 26–30.
4. Klimova H. P. Prava i svobody liudyny v Ukraini: klasyfikatsiia, harantii realizatsii. Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia. Pravo. 2006. Vyp. 11. Kharkiv. S. 184–193.
5. Konstytutsiine pravo Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka, 2000. 732 s.
6. Kotsan-Olynets Yu. Ya. Do pytannia pro harantii prav i svobod liudyny ta hromadianyna: suchasne teoretyko-pravove uzahalnennia. Nauk. zapysky In-tu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2014. № 2. S. 12–16.
7. Mishyna N. V. Yevropeizatsiia konstytutsiinoho prava Ukrainy: problemy i perspektyvy. Publichne pravo. 2011. № 3. S. 12–20.
8. Nova Konstytutsiia Ukrainy: Ohliad, komentari i tekst Osnovnoho Zakonu/ za red. V. F. Pohorilka. Kyiv: Pravova derzhava, 1997. 156 s.
9. Sovhyria O. V. N.V. Shuklina. Konstytutsiine pravo Ukrainy. Kyiv: Yurinkom Inter, 2019. 632 s.
10. Iuzefiv A. R. Konstytutsiini harantii zabezpechennia prav i svobod liudyny. Porivnialne analitychne pravo. 2018. № 1. S. 74–77.

List of legal documents:

11. Konstytutsiia Ukrainy: Pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-вр. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. №30. St. 141.

СЛОВО МОЛОДИМ НАУКОВЦЯМ

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ: ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ОРГАНАМИ СУДОВОЇ ВЛАДИ

УДК 342.729

doi.org/10.30970/jcl.1.2021.5

Сергій Гаргун

студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка,
Україна

E-mail: ssharhun.fpmv20@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-4452-7579>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ В УМОВАХ ДІЇ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ

PROBLEMATIC ASPECTS OF INCORPORATION OF RESTRICTIONS OF THE RIGHT TO PEACEFUL ASSEMBLY UNDER THE QUARANTINE MEASURES

Serhii Harhun

Student of the second (master's) level of higher education Faculty of Law and International Relations
Borys Hrinchenko Kyiv University, Ukraine
ssharhun.fpmv20@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-4452-7579>

Abstract | The right to peaceful assembly (freedom of peaceful assembly) is one of the fundamental constitutional guarantees for the realization of a number of natural human rights. Recognition of the unimpeded possibility of exercising such a right and its ensuring have been a significant step in establishing a democratic society in Ukraine. Considering the nature and significance of the right to peaceful assembly, it is clear that the presumption of its implementation must prevail over any interference or restriction, the legality and / or proportionality of which are doubtful. This article is devoted to problematic aspects of normative enshrinement of such restrictions in the national legislation in the current conditions.

The purpose of the article is to identify the main problems and shortcomings in the regulation of restrictions on the right to peaceful assembly under the quarantine measures in Ukraine, based on the analysis of legislation in the field of peaceful assembly, aimed at determining the legal mechanism (exhaustive list of legal grounds and methods), and also the assessment of compliance of a set of such measures with the norms of the Basic Law of Ukraine.

In particular, the article considers some topical issues regarding the (un) constitutionality of normative enshrinement of quarantine norms in the administrative order, which in their content constitute restrictions

on the right to peaceful assembly. The issue of normative consolidation of administrative liability for violation of the relevant quarantine rules as an integral part of the concept of "restriction" is also covered. It is substantiated that sanction norms, in particular in the studied context, are secondary in relation to the legal norms that establish the relevant rules.

In this regard, it is concluded that the current restrictions (that is, systemically interdependent rules of regulatory and sanction nature) of the right to peaceful assembly in quarantine measures, in addition to obvious signs of unconstitutionality of their regulatory enshrinement in regulatory law, also have significant shortcomings in related sanctions legislation.

Keywords: peaceful assembly, restrictions on human rights, administrative liability, quarantine, COVID-19.

Анотація | Право на мирні зібрання (свобода мирних зібрань) є однією з фундаментальних конституційних гарантій реалізації низки природних прав людини. Визнання та забезпечення безперешкодної можливості реалізації такого права стало значним кроком для розбудови демократичного суспільства в Україні. З огляду на сутність та значення права на мирні зібрання є очевидним, що презумпція його реалізації має превалювати над будь-якими втручаннями чи обмеженнями, законність та/або пропорційність яких викликає певні сумніви. Проблемним аспектам нормативного закріплення таких обмежень у національному законодавстві в умовах сьогодення і присвячена ця стаття.

Метою статті є визначення основних проблем та недоліків щодо нормативного закріплення обмеження права на мирні зібрання в умовах дії карантинних заходів на території України, виходячи з аналізу законодавства у сфері мирних зібрань на предмет визначення правового механізму (вичерпного переліку законних підстав та способів) його обмеження, а також оцінка відповідності комплексу таких заходів нормам Основного Закону України.

Зокрема, у статті розглянуті деякі актуальні проблеми щодо (не)конституційності нормативного закріплення в адміністративному порядку карантинних норм, які за своїм змістом становлять обмеження права на мирні зібрання. Також висвітлено питання нормативного закріплення адміністративної відповідальності за порушення відповідних карантинних правил як невід'ємної складової поняття «обмеження». Обґрунтовано, що санкційні норми, зокрема у цьому контексті, є вторинними щодо норм, які встановлюють такі правила.

У зв'язку з цим зроблено висновок, що наявні на сьогодні обмеження (тобто системно взаємозалежні між собою норми регулятивного та санкційного характеру) права на мирні зібрання в умовах карантинних заходів, окрім явних ознак неконституційності їх нормативного закріплення у нормах регулятивного законодавства, мають ще й суттєві недоліки у частині пов'язаного з ними санкційного законодавства.

Ключові слова: мирні зібрання, обмеження прав людини, адміністративна відповідальність, карантин, COVID-19.

Постановка проблеми. Нині в умовах пандемії, що виникла в результаті стрімкого поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, в Україні запроваджено низку обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню відповідної хвороби. Одним з таких заходів є внесення змін до чинного законодавства та його доповнення відповідними нормативними правилами та обмеженнями. У результаті впровадження таких норм в систему національного законодавства значна частина наявних прав і свобод фізичних та юридичних осіб зазнала часткового обмеження або повної заборони щодо їх реалізації, що є цілком очікувано. Не виключенням стало і конституційне право на мирні зібрання, з приводу проблемних аспектів обмеження якого йтиметься у цій статті. Зокрема, залишається відкритим питання щодо дотримання правового механізму встановлення відповідних обмежень, якості такого законодавства, доцільності та пропорційності встановлених обмежень та правових наслідків карантинних заходів у цій сфері загалом. Адже у такій ситуації наявність обмежень та одночасне реальне дотримання прав людини в межах запобігання поширенню COVID-19 може бути досягнуто

лише за умови дотримання порядку як установлення, так і скасування відповідних карантинних заходів або їх оскарження¹.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти нормативного закріплення обмежень права на мирні зібрання в умовах дії карантинних заходів є відносно новою та малодослідженою науковою темою.

Натомість безперечно є достатня кількість окремих тематичних наукових досліджень щодо самого права на мирні зібрання (Р.С. Мельник, С.А. Шепетько, С.М. Онищенко, Л.В. Ярмол, О.Ю. Тиліпська, О.С. Шкарнега, М.Л. Середа), обмеження прав і свобод людини і громадянина в умовах карантинних обмежень (О.І. Зозуля) та притягнення до адміністративної відповідальності за порушення карантину людей (В.І. Мотиль, Я.О. Дякін, С.С. Ковальова).

Заслужує значної уваги також наявність декількох наукових праць, у яких досліджуються проблемні питання обмеження права на мирні зібрання в умовах карантину із акцентом на роль та місце судової влади (М.А. Самбор).

Утім, детального та комплексного аналізу одразу за двома тематичними напрямками (нормативне закріплення обмеження та адміністративної відповідальності у сфері мирних зібрань під час карантину) не проводилося, а тому обрана тема є малодослідженою, що зумовлює її актуальність та значення для подальшого опрацювання подібних питань.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, право збиратися мирно без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації безпосередньо закріплено на конституційному рівні, а саме частиною першою статті 39 Конституції України². Указане положення є вкрай важливим за своїм сутнісним змістом, позаяк гарантує застосування такого прояву демократії та інструменту громадського контролю як право на мирні зібрання, що з огляду на останні події сьогодення має дійсно суттєвий вплив на певні державно-політичні процеси у нашій країні. А деякі науковці, наприклад Р.С. Мельник та С.А. Шепетько, навіть розглядають право на мирні зібрання як один із засобів реалізації тези «єдиним джерелом влади є народ»^{3,4}.

При цьому, поза правовим регулюванням перебуває низка питань, пов'язаних з понятійно-категоріальним апаратом (відсутність законодавчого визначення понять «мирне зібрання», «право на мирне зібрання» та інших), а також з конкретизацією окремих характеристик мирного зібрання (неунормованість щодо форм та суб'єктів реалізації, мінімальної кількості учасників, мети та цілей зібрань тощо).

У зв'язку з цим особливе значення наразі мають, зокрема, наукові дослідження (правова доктрина) у цій сфері, що надає змогу визначити правову природу права на мирні зібрання, його сутність, ознаки та характеристики як для теоретичного праворозуміння, так і для практичного правозастосування. Тому, для глибшого розуміння правової природи такого права насамперед варто з'ясувати, до якого з видів прав належить право на мирні зібрання: (а) залежно від суб'єктного складу – *індивідуальних* чи *колективних* прав; (б) залежно від сфери суспільних відносин – *громадянських (особистих, природних)* чи *політичних* прав; (в) за критерієм належності до громадянства – прав, що належать *лише громадянам* чи *кожній людині*.

¹ Зозуля О.І. Економічні, соціальні та культурні права людини в умовах запобігання поширенню COVID-19 в Україні. *Право і безпека – Право и безопасность – Law and Safety*. 2020. № 2 (77). С. 156–163
URL: <http://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/370/287> (дата звернення: 12.04.2021).

² Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

³ Мельник Р.С. Право мирних зібрань через призму практичного досвіду адміністративних органів Німеччини. *Сучасні виклики українського права у контексті європейської інтеграції*. Бюлетень № 1 (1) квітень 2016 р. С. 18–24
URL: <http://www.zdr.knu.ua/images/libraryfiles/5.pdf> (дата звернення: 12.04.2021).

⁴ Шепетько С. А. Напрями вдосконалення законодавства у сфері реалізації громадянами права на проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С. 10–13.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2014_3_5 (дата звернення: 12.04.2021).

Так, Онищенко С.М. вважає, що «мирні зібрання варто розглядати як колективне політичне право невизначеної кількості осіб ...»⁵. Водночас дослідник зауважує, що свобода організовувати зібрання та брати у них участь має бути гарантована фізичним особам... громадянам і негромадянам країни (враховуючи осіб без громадянства, біженців, іноземних громадян, осіб, які шукають притулку, мігрантів та туристів)⁶.

З вищенаведеною позицією можна погодитися лише частково, адже одночасне визнання того, що право на мирні зібрання є політичним правом, та того, що воно належить не лише громадянам, має взаємовиключний характер. Пояснюється це тим, що за загальним правилом політичні права – це такі права, які належать лише громадянам певної держави (через те, що їх реалізація має на меті безпосередню участь у державно-політичних процесах, вплив на владу та її обрання тощо), тоді як право на мирні зібрання є більш ширшим за змістом і не обов'язково має політичний характер. Подібної думки притримується й Р.С. Мельник, визнаючи хибною позицію, відповідно до якої вважається, що мирне зібрання може бути проведено лише для обговорення політичних питань чи питань, що мають важливе громадське значення, а підтримання такої позиції чи слідування їй означатиме неправомірне обмеження права на свободу мирних зібрань⁷.

З приводу належності права на мирні зібрання до певних видів прав також висловлювалася пані Л.В. Ярмол, яка розглядає його як природне колективне право кожної особи (ця можливість людини є незалежною від держави і має природний характер) та переконана, що будь-які обмеження права на мирні зібрання іноземців та осіб без громадянства як суб'єктів є дискримінацією щодо них⁸.

Тиліпська О.Ю. аналогічно констатує, що право на мирні зібрання – це основне, природне, активне, колективне право, яке полягає у свободі, наданій кожній людині, незалежно від громадянства, походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин⁹.

На протипагу зазначеним міркуванням щодо належності права на мирні зібрання до колективних прав є твердження О. С. Шкарнеги, яка пропонує авторське визначення поняття права на мирні зібрання як індивідуального (особистісного) права людини, яке має прояв у формі масового вираження особами своїх поглядів / відношень до подій, явищ, рішень, із питань політичного, економічного, соціального та культурного життя та є засобом реалізації конституційних свобод та інших прав людини¹⁰.

Такого ж висновку дисертаційного дослідження дійшов Серєда М.Л., на думку якого, право на мирні зібрання належить до індивідуальних прав людини, що реалізується шляхом колективних дій¹¹.

⁵ Онищенко С.М. Адміністративно-правове забезпечення права на мирні зібрання: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2019. 204 с. URL: https://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/dissertation_Onyshchenko_S.M.pdf (дата звернення: 16.04.2021).

⁶ Там само.

⁷ Мельник Р.С. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. Київ. 2015. 168 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/e/233491.pdf> (дата звернення: 16.04.2021).

⁸ Ярмол Л.В. Свобода вираження поглядів та проблеми юридичного забезпечення її реалізації в Україні (загальнотеоретичне дослідження). дис. ... д. ю. н. Львів. 2018. 494 с. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1697/dysertacijnarobotanazdobuttyanaukovogostupenyadoktora_yurydychnyhnaukyarmollilyivolodymyrivny1.pdf (дата звернення: 16.04.2021).

⁹ Тиліпська О.Ю. Правовий механізм забезпечення реалізації та захисту права на мирні зібрання в Україні: адміністративно-правовий аспект.: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2019. 241 с. URL: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/c3e/dis_Tylipska%20Y..pdf (дата звернення: 16.04.2021).

¹⁰ Шкарнега О.С. Провадження у справах щодо реалізації права на мирні зібрання: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса. 2016. 239 с. URL: <http://dSPACE.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5315/Diss.pdf?sequence=4&isAllowed=y> (дата звернення: 16.04.2021).

¹¹ Серєда М. Л. Право на мирні зібрання: теоретичні, практичні та порівняльно-правові аспекти.: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2019. 204 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15431/Sereda_Pravo_na_myрни_zibrannia.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 16.04.2021).

Отже, не всі науковці мають однозначний підхід до з'ясування правової природи права на мирні зібрання, зокрема у частині його віднесення до того чи іншого виду прав людини і громадянина.

На думку ж автора, можна погодитися з деякими наведеними вище тезами та виснувати, що право на мирні зібрання є основним, природним або, як його ще називають, громадянським чи особистим, колективним правом (хоча і переплітається з ознаками індивідуального права)¹² та належить кожній людині незалежно від громадянства, включаючи осіб без громадянства.

(1) Щодо наявного правового механізму обмеження права на мирні зібрання. Майже будь-яке право людини може підлягати встановленим законним обмеженням, і право на мирні зібрання не є у цьому випадку виключенням. Так, приписами частини другої статті 39 Основного Закону України передбачено, що обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. По суті, право на мирні зібрання не є абсолютним, адже Конституція України прямо дозволяє обмежувати право громадян на мирні зібрання, але лише у суворо передбаченому порядку та умовах, за дотриманням яких можливе таке обмеження.

Тому, враховуючи вказаний конституційний припис, можна виокремити перелік вичерпних правових умов, на підставі яких обмеження права на мирні зібрання є правомірним та допустимим. По-перше, таке обмеження має встановлюватися уповноваженим суб'єктом – адміністративним судом. По-друге, таке обмеження має засновуватися виключно на нормах відповідного нормативно-правового акту – законодавчого акту (закону). По-третє, обмеження права на мирне зібрання має здійснюватися лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку, що з огляду на абстрактність та скомплікованість таких понять, зі свого боку ускладнює їх однозначне розуміння та практичне застосування. По-четверте, для впровадження будь-яких обмежень, окрім вже вказаних умов, необхідна наявність легітимної мети – запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Тобто єдиний алгоритм обмеження права на мирні зібрання для конкретного кола суб'єктів такий: організатор (організатори) зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших мирних зібрань звертається (звертаються) до органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування із повідомленням про проведення мирного зібрання, відповідний орган звертається до окружного адміністративного суду із позовною заявою про заборону таких заходів чи про встановлення іншого обмеження права на свободу мирних зібрань у відповідності до норм Кодексу адміністративного судочинства України¹³, а суд, керуючись названими правовими умовами, ухвалює рішення, яке згодом доводиться до відома такої особи (осіб).

Слід зазначити, що застосування обмеження права на мирні зібрання у сукупності з усіма означеними вище умовами відповідає міжнародним стандартам та нормам, зокрема положенню пункту 2 статті 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що передбачає можливість обмеження такого права лише у випадках, якщо це встановлено законом і є необхідним в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб¹⁴.

Проте одночасна наявність перелічених умов не завжди є обов'язковою для нормативного закріплення відповідних обмежень, адже у виключних випадках, передбачених іншими конституційними нормами, достатнім буде лише наявність певних обставин, правове значення яких

¹² Питання щодо віднесення права на мирні зібрання лише до колективних або лише до індивідуальних прав є доволі неоднозначним та дискусійним, що зумовлює перспективу у його подальшому дослідженні.

¹³ Кодекс адміністративного судочинства України: Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

¹⁴ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 зі змінами, внесеними Протоколом № 11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 12.04.2021).

встановлюється законом. Йдеться про положення частини другої статті 64 Конституції України, згідно з якими в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Також цією нормою передбачено, що не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції. Як вбачається з наведеного переліку конституційних прав і свобод, які не можуть бути обмежені в умовах воєнного або надзвичайного стану, у ньому відсутня стаття 39 Конституції України, що свідчить про відповідну можливість встановлення обмеження загального характеру такого права [лише] у наведених випадках.

Таким чином, наявний правовий механізм обмеження права на мирні зібрання передбачає лише два можливих способи такого обмеження, які описані вище: (а) у судовому порядку (індивідуальний характер обмежень); (б) в умовах воєнного або надзвичайного стану (загальний характер обмежень).

(2) Щодо нормативного закріплення обмежень права на мирні зібрання в умовах карантину. Зважаючи на сьогоднішні події, пов'язані з установленням на території України карантину, можна спостерігати зовсім іншу «правову реальність» з приводу обмеження та навіть повної заборони права на мирні зібрання, а також щодо адміністративної відповідальності за недотримання відповідних норм. Так, через поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, Кабінет Міністрів України ухвалив постанову від 11 березня 2020 р. № 211, якою встановлено карантин на всій території України. За приписами згаданої постанови було заборонено проведення всіх масових заходів, у яких бере участь понад 200 осіб, крім заходів, необхідних для забезпечення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування¹⁵. У подальшому такі положення неодноразово змінювалися та доповнювалися іншими «карантинними постановами» Уряду України, а обсяг обмежень у вигляді дозволеного числа учасників масових заходів то зменшувався, то був відсутній взагалі в залежності від епідеміологічної ситуації.

На сьогодні є чинною постанова Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2020 р. № 1236, яка також передбачає в залежності від рівня епідемічної небезпеки або часткові обмеження, або повну заборону проведення масових (культурних, спортивних, розважальних, соціальних, релігійних, рекламних, наукових, освітніх, професійних тематичних та інших) заходів, крім встановлених винятків¹⁶. Відповідно можна зробити недвозначний та логічний висновок, що оскільки поняття *масові заходи* охоплює мирні зібрання у всіх можливих формах, то наразі фактично нормативно закріплені обмеження і заборони загального характеру щодо здійснення права на мирні зібрання через прийняття такого рішення Урядом України. При цьому такі карантинні обмеження та заборони є адміністративними – здійснені в адміністративному порядку органом виконавчої влади¹⁷.

В аспекті вищевикладеного, повертаючись до зазначених вище конституційних приписів, слід повторно відмітити, що будь-які обмеження прав і свобод людини і громадянина можуть встановлюватися виключно законом – актом, ухваленим Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади в Україні. Попри це, у нашому випадку відповідні обмеження, зокрема щодо реалізації права на мирні зібрання під час дії на території України карантину, встановлені постановою Кабінету Міністрів України, тобто підзаконним нормативним актом, який не є «законом» у

¹⁵ Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211 (у редакції від 11.03.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

¹⁶ Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF/ed20210401#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

¹⁷ Самбор М.А. Обмеження здійснення права на свободу мирних зібрань в умовах карантину та роль судової гілки влади. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні. Матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. м. Чернівці. 16 жовтня 2020 р. С. 204–209. URL: <https://law.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk-16.10.20.pdf> (дата звернення: 12.04.2021).

розумінні конституційної (ст. 39) та конвенційної (ст. 11) норм. Зважаючи на наведене, вбачається, що встановлення такого обмеження підзаконним актом суперечить статтям 1, 3, 6, 8, 19, 64 Конституції України, про що зазначено у Рішенні Конституційного суду України від 28.08.2020 № 10-р/2020 у справі № 1-14/2020¹⁸.

Резюмуючи, також не можна не погодитися з окремою думкою судді Конституційного Суду України Первомайського О. О. у згаданій вище справі, який з цього ж приводу (але щодо іншого акта Кабінету Міністрів України) зазначає про порушення належної правової процедури обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, яке було здійснено рішенням *неналежного суб'єкта*, а тому **не має сенсу** досліджувати дотримання / недотримання інших умов для обмеження конституційних прав і свобод¹⁹. Тобто недотримання хоча б одного з визначених правових умов уже свідчить про істотне порушення наявного правового механізму обмеження права на мирні зібрання.

Крім того, з урахуванням зазначених вище норм Основного Закону України, а також згідно зі статтею 2 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та статтею 3 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» слід звернути увагу, що правовою основою введення воєнного або надзвичайного стану є Конституція України, відповідні закони та укази Президента України про введення воєнного або надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджені Верховною Радою України^{20,21}.

Однак впродовж дії карантину в Україні не вводився ні воєнний, ні надзвичайний стан відповідно до наведеної правової процедури його введення, а тому і права, гарантовані Конституцією України, як то право на мирні зібрання, не можуть обмежуватись підзаконним актом Уряду України.

(3) Щодо нормативного закріплення адміністративної відповідальності за недотримання обмежень права на мирні зібрання в умовах карантину. Насамперед варто зауважити, що будь-які обмеження та заборони як частина регулятивного законодавства не мають правових наслідків, якщо відсутнє їхнє «нормативне продовження» у вигляді відповідних санкцій, що встановлюють негативні наслідки для осіб у разі недотримання тих чи інших правил. Інакше кажучи, «обмеження» є комплексним поняттям і включає в себе як сам обсяг та зміст обмежень, так і відповідальність за їх недотримання (утворюючи тим самим своєрідну «зв'язку норм»), а тому будь-яке нормативно закріплене обмеження вважається реальним та таким, що має вплив, лише за наявності такої зв'язки.

Водночас за своєю правовою природою норми, якими встановлюється юридична відповідальність за порушення певних правил, **завжди є вторинними щодо норм регулятивного законодавства**, у яких містяться відповідні правила, порушення яких має тягнути за собою таку відповідальність²². Тому, з огляду на наведені вище проблеми та недоліки відповідних «первинних» норм, навіть теоретичне закріплення можливості притягнення до адміністративної відповідальності за порушення позапроцедурно встановлених обмежень у сфері мирних зібрань викликає певні сумніви, свідчитиме про порушення усталених правил законодавчої техніки та критеріїв якості закону, що зі свого боку унеможливуватиме повну та належну реалізацію відповідних положень.

¹⁸ Рішення Конституційного Суду України від 28.08.2020 № 10-р/2020 у справі № 1-14/2020 за конституційним поданням Верховного Суду. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

¹⁹ Окрема думка судді Конституційного Суду України Первомайського О.О. у справі № 1-14/2020 за конституційним поданням Верховного Суду. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na10d710-20#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

²⁰ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

²¹ Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

²² Висновок Головного науково-експертного управління від 08.04.2019 на проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах "Веренцов проти України" та "Шмушкович проти України"» (законопроект № 10081 від 26.02.2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65550 (дата звернення: 12.04.2021).

Всупереч цьому, за недотримання встановлених карантинних обмежень, зокрема у сфері мирних зібрань (масових заходів), на сьогодні все ж встановлена адміністративна відповідальність. Так, Законом України № 530-IX від 17 березня 2020 року внесені зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), який доповнено статтею 44-3, а згодом цю статтю доповнено частиною другою. Частиною першою статті 44-3 КУпАП передбачено адміністративну відповідальність за порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами²³.

Немаловажливим є те, що диспозиція цитованої адміністративно-правової норми є бланкетною, тобто такою, яка лише називає чи описує правопорушення, а для повного визначення його ознак відсилає до інших нормативно-правових актів²⁴ – конкретних правил і норм, які регулюють відносини щодо боротьби з інфекційними хворобами. У цьому випадку конкретні правила (карантинні обмеження) встановлюються, зокрема, у постанові Кабінету Міністрів України, що з огляду на підзаконний характер такого акту, а також зважаючи на конституційний порядок обмеження права на мирні зібрання, явно не є «встановленими законом обмеженнями». У зв'язку з цим, як пояснення такої законодавчої логіки все частіше можна почути таку казуїстичну тезу, нібито оскільки частина перша статті 44-3 КУпАП містить посилання на Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб», відповідно до статті 29 якого карантин встановлюється та відміняється Кабінетом Міністрів України, то адміністративна відповідальність за порушення встановлених Урядом України обмежень встановлена саме «відповідно до закону». Однак таке твердження є хибним, тому що в такому випадку **вбачаються ознаки [недопустимого] подвійно-опосередкованого бланкетування правової норми** КУпАП, адже вона фактично відсилає до спеціального законодавчого акту, який зі свого боку лише вказує на відповідні повноваження органу виконавчої влади своїм рішенням встановлювати певні правила, порушення яких можуть тягнути за собою таку відповідальність, а не безпосередньо встановлює їх.

При цьому, встановлення статтею 44-3 КУпАП адміністративної відповідальності за порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, передбачених «іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами» є юридично некоректним. Така позиція обумовлена тим, що об'єктивні ознаки того чи іншого адміністративного правопорушення мають бути чітко викладені у статті (частині статті) Особливої частини КУпАП та зрозумілими для суб'єктів правозастосування, а наявна невизначеність є неприпустимою для законодавства про адміністративні правопорушення²⁵. На аналогічній проблемі також наголошували В.І. Мотиль та Я.О. Дякін, зазначаючи про недоліки конструкції статті 44-3 КУпАП, яка відсилає до невизначеного переліку нормативно-правових актів, які містять відповідні правила щодо карантину людей, санітарно-гігієнічні, санітарно-протиепідемічні правила і норми²⁶. А як слушно зауважує С.С. Ковальова, множинність та розпорошеність цих норм у численних нормативно-правових актах разом з необхідністю

²³ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 № 8073-X від 07.12.1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

²⁴ Постанова Київського апеляційного суду від 04 червня 2020 року у справі № 752/5992/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90305899> (дата звернення: 12.04.2021).

²⁵ Висновок Головного науково-експертного управління від 16.03.2020 на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» (законопроект № 3219 від 16.03.2020).

URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3219&skl=10 (дата звернення: 12.04.2021).

²⁶ В.І. Мотиль, Я.О. Дякін. Проблеми адміністративної відповідальності за порушення правил щодо карантину людей. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 4 (92). С. 224–230

URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1196/1084> (дата звернення: 12.04.2021).

спеціальних знань для тлумачення їх змісту призвело до значних труднощів у реалізації правової конструкції статті 44-3 КУпАП на практиці²⁷.

Отже, наявні обмеження права на мирні зібрання в умовах карантинних обмежень, окрім явних ознак неконституційності нормативного закріплення таких обмежень у нормах регулятивного законодавства, мають ще й суттєві недоліки у частині пов'язаного з ними санкційного законодавства.

Висновки. Таким чином, наявний правовий механізм обмеження права на мирні зібрання передбачає лише два можливі способи такого обмеження.

а) обмеження індивідуального характеру (щодо конкретної особи або осіб), що полягає у винесенні адміністративним судом рішення про відповідні обмеження або заборони у порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства;

б) обмеження загального характеру (для невизначеного кола осіб), що полягає в оголошенні воєнного або надзвичайного стану у порядку, встановленому законами про воєнний і про надзвичайний стан, в умовах чого допускається, зокрема, обмеження права на мирні зібрання.

Будь-які відмінні обмеження права на мирні зібрання як основного й природного права кожної людини безумовно мають вважатися такими, що не відповідають статті 39 Конституції України та суперечать статті 64 Конституції України. Чинні ж обмеження призводять як до порушення конституційного права на мирні зібрання через його неправомірне обмеження, так і до виникнення проблем у правозастосовній практиці через невідповідність таких норм категорії якості закону, як складової принципу верховенства права.

Як результат, жодні «карантинні» обмеження права на мирні зібрання для відповідних суб'єктних адресатів не можуть мати ані впливу при вирішенні питання щодо його реалізації, ані правових наслідків у вигляді притягнення до адміністративної відповідальності за їх недотримання. Досліджувана проблематика зумовлює потребу у внесенні системних змін до чинного законодавства з метою його приведення у відповідність до норм Основного Закону України.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Зозуля О.І. Економічні, соціальні та культурні права людини в умовах запобігання поширенню COVID-19 в Україні. Право і безпека – Право и безопасность – Law and Safety. 2020. № 2 (77). С. 156–163 URL: <http://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/370/287> (дата звернення: 12.04.2021).
2. Ковальова С.С. Відповідальність за порушення карантину та санітарних правил і норм щодо запобігання поширенню коронавірусної інфекції (COVID-19) в Україні. Науково-практичний журнал «Право. Людина. Довкілля». 2020. № 11(2). С. 158–168. URL: (DOI) <https://doi.org/10.31548/law2020.02.019> (дата звернення: 12.04.2021).
3. Мельник Р.С. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. Київ. 2015. 168 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/e/233491.pdf> (дата звернення: 16.04.2021).
4. Мельник Р.С. Право мирних зібрань через призму практичного досвіду адміністративних органів Німеччини. Сучасні виклики українського права у контексті європейської інтеграції. Бюлетень № 1 (1) квітень 2016 р. С. 18–24 URL: <http://www.zdr.knu.ua/images/libraryfiles/5.pdf> (дата звернення: 12.04.2021).
5. Мотиль В.І., Дякін Я.О. Проблеми адміністративної відповідальності за порушення правил щодо карантину людей. Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2020. Вип. 4 (92). С. 224–230. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1196/1084> (дата звернення: 12.04.2021).
6. Онищенко С.М. Адміністративно-правове забезпечення права на мирні зібрання: дис... канд. юрид. наук. Київ. 2019. 204 с. URL: https://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/dissertation_Onyshchenko_S.M.pdf (дата звернення: 16.04.2021).
7. Самбор М.А. Обмеження здійснення права на свободу мирних зібрань в умовах карантину та роль судової гілки влади. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні. Матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. м. Чернівці. 16 жовтня 2020 р. С. 204–209. URL: <https://law.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk-16.10.20.pdf> (дата звернення: 12.04.2021).

²⁷ Ковальова С.С. Відповідальність за порушення карантину та санітарних правил і норм щодо запобігання поширенню коронавірусної інфекції (COVID-19) в Україні. *Науково-практичний журнал «Право. Людина. Довкілля»*. 2020. № 11(2). С. 158–168. URL: (DOI) <https://doi.org/10.31548/law2020.02.019> (дата звернення: 12.04.2021).

8. Середа М.Л. Право на мирні зібрання: теоретичні, практичні та порівняльно-правові аспекти.: дис.... канд. юрид. наук. Київ. 2019. 203 с.
URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15431/Sereda_Pravo_na_myrni_zibrannia.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 16.04.2021).
9. Тиліпська О.Ю. Правовий механізм забезпечення реалізації та захисту права на мирні зібрання в Україні: адміністративно-правовий аспект.: дис.... канд. юрид. наук. Київ. 2019. 241 с.
URL: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/c3e/dis_Tylipska%20O.Y..pdf (дата звернення: 16.04.2021).
10. Шепетько С.А. Напрями вдосконалення законодавства у сфері реалізації громадянами права на проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Південноукраїнський правничий часопис. 2014. № 3. С. 10–13.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2014_3_5 (дата звернення: 12.04.2021).
11. Шкарнега О.С. Провадження у справах щодо реалізації права на мирні зібрання: дис.... канд. юрид. наук. Одеса. 2016. 239 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5315/Diss.pdf?sequence=4&isAllowed=y> (дата звернення: 16.04.2021).
12. Ярмол Л.В. Свобода вираження поглядів та проблеми юридичного забезпечення її реалізації в Україні (загально-нотеоретичне дослідження). дис.... докт. юрид. наук. Львів. 2018. 494 с.
URL: <https://lpu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1697/dysertaciynarobotanazdobuttyanaukovogostupenyadoktorayurydychnyhnaukyarmollilyvivolodymyrivny1.pdf> (дата звернення: 16.04.2021).

Перелік юридичних документів:

13. Висновок Головного науково-експертного управління від 08.04.2019 на проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах "Веренцов проти України" та "Шмушкович проти України"» (законопроект № 10081 від 26.02.2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65550 (дата звернення: 12.04.2021).
14. Висновок Головного науково-експертного управління від 16.03.2020 на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» (законопроект № 3219 від 16.03.2020). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3219&skl=10 (дата звернення: 12.04.2021).
15. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 12.04.2021).
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 12.04.2021).
17. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 зі змінами, внесеними Протоколом № 11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 12.04.2021).
18. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.04.2021).
19. Окрема думка судді Конституційного Суду України Первомайського О.О. у справі № 1-14/2020 за конституційним поданням Верховного Суду. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na10d710-20#Text> (дата звернення: 12.04.2021).
20. Постанова Київського апеляційного суду від 04 червня 2020 року у справі № 752/5992/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90305899> (дата звернення: 12.04.2021).
21. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF/ed20210401#Text> (дата звернення: 12.04.2021).
22. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211 (у редакції від 11.03.2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04.2021).
23. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 12.04.2021).
24. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 12.04.2021).
25. Рішення Конституційного Суду України від 28.08.2020 № 10-р/2020 у справі № 1-14/2020 за конституційним поданням Верховного Суду. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text> (дата звернення: 12.04.2021).

References

Bibliography:

1. Zozulia O.I. Ekonomichni, sotsialni ta kulturni prava liudyny v umovakh zapobihannia poshyrenniu COVID-19 v Ukraini. Pravo i bezpeka – Pravo y bezopasnost – Law and Safety. 2020. № 2 (77). S. 156–163 URL: <http://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/370/287> (data zvernennia: 12.04.2021).
2. Kovalova S.S. Vidpovidalnist za porushennia karantynu ta sanitarnykh pravyl i norm shchodo zapobihannia poshyrenniu koronavirusnoi infektsii (COVID-19) v Ukraini. Naukovo-praktychnyi zhurnal «Pravo. Liudyna. Dovkillia». 2020. № 11(2). S. 158–168. URL: (DOI) <https://doi.org/10.31548/law2020.02.019> (data zvernennia: 12.04.2021).
3. Melnyk R.S. Pravo myrnykh zibran cherez pryzmu praktychnoho dosvidu administratyvnykh orhaniv Nimechchyny. Suchasni vyklyky ukrainskoho prava u konteksti yevropeiskoi intehratsii. Biuletyn № 1 (1) kviten 2016 r. S. 18–24 URL: <http://www.zdr.knu.ua/images/libraryfiles/5.pdf> (data zvernennia: 12.04.2021).
4. Melnyk R.C. Pravo myrnykh zibran cherez pryzmu praktychnoho dosvidu administratyvnykh orhaniv Nimechchyny. Suchasni vyklyky ukrainskoho prava u konteksti yevropeiskoi intehratsii. Biuletyn № 1 (1) kviten 2016 r. S. 18–24 URL: <http://www.zdr.knu.ua/images/libraryfiles/5.pdf> (data zvernennia: 12.04.2021).
5. Motyl V.I., Diakin Ya.O. Problemy administratyvnoi vidpovidalnosti za porushennia pravyl shchodo karantynu liudei. Visnyk LDUVS im. E. O. Didorenka. 2020. Vyp. 4 (92). S. 224–230. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1196/1084> (data zvernennia: 12.04.2021).
6. Onyshchenko S.M. Administratyvno-pravove zabezpechennia prava na myrni zibrannia: dys.... kand. yuryd. nauk. Kyiv. 2019. 204 s. URL: https://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/dissertation_Onyshchenko_S.M.pdf (data zvernennia: 16.04.2021).
7. Sambor M.A. Obmezhenntia zdiisnennia prava na svobodu myrnykh zibran v umovakh karantynu ta rol sudovoi hilky vlady. Suchasni vyklyky ta aktualni problemy sudovoi reformy v Ukraini. Materialy IV mizhnar. nauk.-prakt. konf. m. Chernivtsi. 16 zhovtnia 2020 r. S. 204–209. URL: <https://law.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk-16.10.20.pdf> (data zvernennia: 12.04.2021).
8. Sereda M.L. Pravo na myrni zibrannia: teoretychni, praktychni ta porivnialno-pravovi aspekty.: dys.... kand. yuryd. nauk. Kyiv. 2019. 203 s. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15431/Sereda_Pravo_na_myrni_zibrannia.pdf?sequence=1&isAllowed=y (data zvernennia: 16.04.2021).
9. Tylipska O.Y. Pravovyi mekhanizm zabezpechennia realizatsii ta zakhystu prava na myrni zibrannia v Ukraini: administratyvno-pravovyi aspekt.: dys.... kand. yuryd. nauk. Kyiv. 2019. 241 s. URL: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/c3e/dis_Tylipska%200.Y..pdf (data zvernennia: 16.04.2021).
10. Shepetko S.A. Napriamy vdoskonalennia zakonodavstva u sferi realizatsii hromadianamy prava na provedennia myrnykh zboriv, mitynhiv, pokhodiv i demonstratsii. Pivdenoukrainskyi pravnychyi chasopys. 2014. № 3. S. 10–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2014_3_5 (data zvernennia: 12.04.2021).
11. Shkarneha O. S. Provdzhennia u spravakh shchodo realizatsii prava na myrni zibrannia: dys.... kand. yuryd. nauk. Odesa. 2016. 239 s. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5315/Diss.pdf?sequence=4&isAllowed=y> (data zvernennia: 16.04.2021).
12. Yarmol L.V. Svoboda vyrashennia pohliadiv ta problemy yurydychnoho zabezpechennia yii realizatsii v Ukraini (zahalnoteoretychne doslidzhennia). dys.... dokt. yuryd. Nauk. Lviv. 2018. 494 s. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1697/dysertacynarobotanazdobuttyanaukovogostupenyadoktrayurydychnyhnyhnyarmollilyivolodymyrivny1.pdf> (data zvernennia: 16.04.2021).

List of legal documents:

13. Vysnovok Holovnoho naukovo-ekspertnoho upravlinnia vid 08.04.2019 na proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia shchodo vykonannia rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravakh "Vierentsov proty Ukrainy" ta "Shmushkovych proty Ukrainy"» (zakonoproekt № 10081 vid 26.02.2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65550 (data zvernennia: 12.04.2021).
14. Vysnovok Holovnoho naukovo-ekspertnoho upravlinnia vid 16.03.2020 na proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy, spriamovanykh na zapobihannia vynyknennia i poshyrennia koronavirusnoi khvoroby (COVID-19)» (zakonoproekt № 3219 vid 16.03.2020). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3219&skl=10 (data zvernennia: 12.04.2021).
15. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy; Zakon vid 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (data zvernennia: 12.04.2021).
16. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia; Zakon vid 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (data zvernennia: 12.04.2021).
17. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod; Mizhnarodnyi dokument vid 04.11.1950 zi zminamy, vnesenyi Protokolom № 11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (data zvernennia: 12.04.2021).

18. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 12.04.2021).
19. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Pervomaiskoho O.O. u spravi № 1-14/2020 za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na10d710-20#Text> (data zvernennia: 12.04.2021).
20. Postanova Kyivskoho apeliatsiinoho sudu vid 04 chervnia 2020 roku u spravi № 752/5992/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90305899> (data zvernennia: 12.04.2021).
21. Pro vstanovlennia karantynu ta zaprovadzhennia obmezhuvalnykh protyepidemichnykh zakhodiv z metoiu zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoi koronavirusom SARS-CoV-2: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 09.12.2020 r. № 1236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF/ed20210401#Text> (data zvernennia: 12.04.2021).
22. Pro zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy koronavirusu COVID-19: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.03.2020 r. № 211 (u redaktsii vid 11.03.2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 12.04.2021).
23. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (data zvernennia: 12.04.2021).
24. Pro pravovyi rezhym nadzvychainoho stanu: Zakon Ukrainy vid 16.03.2000 № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (data zvernennia: 12.04.2021).
25. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 28.08.2020 № 10-r/2020 u spravi № 1-14/2020 za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text> (data zvernennia: 12.04.2021).

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОГЛЯД

ПРИХИЛЬНИКИ ТРАМПА ВДЕРЛИСЬ ДО КАПІТОЛІЯ - ПАЛАТИ КОНГРЕСУ США ПЕРЕРВАЛИ ДЕБАТИ

Перед Капітолієм - будівлею Конгресу США, - де відбуваються дебати за результатами президентських виборів почалися заворушення. У середу, 6 січня, після промови чинного президента США Дональда Трампа на мітингу у Вашингтоні його прихильники прорвалися до Капітолія через загороження, сталися сутички з поліцією. Правоохоронці у відповідь застосували сльозогінний газ.

Згідно з інформацією телеканалу CNN, один з поліцейських вистрелив у одну з прихильниць Трампа, котра брала участь у штурмі. Куля влучила в грудну клітку жінки, вона перебуває в критичному стані.

Після прориву поліцейських кордонів в Конгресі призупинено обговорення підсумків виборів. Через заворушення у Вашингтоні запроваджена комендантська година.

Поруч з двома будівлями Капітолія знайдені підозрілі пакети. За даними американських ЗМІ, конгресмени уже евакуйовані і знаходяться в безпечних місцях.

Повідомляється, що в безпеці також перебувають віцепрезидент Майк Пенс, а також майбутня віцепрезидентка Камала Харіс.

Спікерка Палати представників Ненсі Пелосі та влада Вашингтона закликала втрутитись в ситуацію Національну гвардію.

Трамп між тим закликав своїх прихильників підтримати поліцію і діяти мирно.

Дії прихильників Трампа викликали різку критику з боку конгресменок від Демократичної партії, котрі вбачають у цьому спробу "перевороту".

Так, членкиня Палати представників Карен Басс написала у соціальній мережі Twitter: "Президент Сполучених Штатів підбурює до перевороту. Ми не дамо себе залякати. Не дамо себе настрахати". Інша членкиня Демпарії, Вал Демінгс, котра теж представляє демократів у нижній палаті Конгресу, так само засудила штурм демонстрантами Капітолія як свідчення "перевороту", цитує агенція новин AFP. Схожі висловлювання надходять і від низки інших американських законодавців, за час агенція.

6 січня обидві палати Конгресу США зібралися для проведення формальної процедури затвердження перемоги Джо Байдена на проведених у листопаді минулого року виборах президента.

Через подані письмові заперечення конгресменів-республіканців Палата представників і Сенат пішли на окремі дебати щодо цього.

КОНГРЕС США ЗАТВЕРДИВ ОБРАННЯ ДЖО БАЙДЕНА ПРЕЗИДЕНТОМ КРАЇНИ

Конгрес США в четвер, 7 січня, формально затвердив обрання Джо Байдена президентом країни, сертифікувавши понад 270 необхідних для цього голосів виборників. Загалом Байден набрав у Колегії виборників 306 голосів.

Спільна сесія Конгресу, яка була присвячена затвердженню результатів президентських виборів у США, почалася ще в середу, 6 січня, проте була перервана, коли до Капітолію увірвалися прихильники Дональда Трампа. Процес сертифікації також затримався через розгляд поданих республіканцями заперечень, усі з яких, однак, були відхилені. Тепер Трамп не може оскаржити результати головування. Інавгурація Байдена має відбутися 20 січня.

Нагадаємо, що 6 січня під час заворушень, коли на територію Капітолію вдерлися прибічники Трампа, загинули 4 особи, ще 52 були заарештовані. Зокрема, одна жінка померла від вогнепального поранення, яке вона отримала у будівлі Конгресу, ще троє померли з інших причин. Також повідомляється, що під час заворушень

постраждали 14 поліцейських, двоє з них госпіталізовані.

У КИРГИЗСТАНІ ОБИРАЮТЬ ПРЕЗИДЕНТА І ФОРМУ ПРАВЛІННЯ В КРАЇНІ

У Киргизстані у неділю, 10 січня, почалися дострокові вибори президента і референдум щодо визначення форми правління в країні.

Всього в країні зареєстровані понад 3,5 мільйона виборців, серед яких понад 49,4 тисячі виборців - за кордоном. "Список виборців на дострокових виборах і список учасників референдуму ідентичні за змістом. Утім облік кількості осіб, що взяли участь у виборах і референдумі, буде вестися окремо в день голосування", - йдеться у повідомленні Центральної виборчої комісії (ЦВК) Киргизстану.

Для голосування відкрилися 2474 виборчі дільниці, з яких 48 розташовані за кордоном. Вони почали працювати у 08:00 (4:00 за Києвом) і закриються о 20:00 (16:00 за Києвом).

За голосуванням стежитимуть понад 300 міжнародних спостерігачів з 44 країн світу, які представляють 35 міжнародних організацій.

На цих виборах зареєстровано 18 кандидатів у президенти країни, але згодом один з них - Рашид Тагай - відмовився від участі у виборах. Серед кандидатів у президенту Канат Ісаєв і нинішній виконуючий обов'язки президента країни Садир Жапаров. Останній прийшов до влади під час протестів опозиції у жовтні минулого року, яка була не згодна з результатами парламентських виборів.

Тоді прибічники опозиції захопили офіс президента і будівлю парламенту.

В момент заворушень сам Жапаров був ув'язнений за звинуваченням у захопленні заручника, але згодом його звільнили прихильники. Після цього депутати на екстреному засіданні парламенту висунули Жапарова на посаду прем'єра. Утім відповідний указ не підписав тодішній президент Сооронбай Жеєнбеков. Згодом він таки подав у відставку і парламент знову затвердив Жапарова на посаді прем'єра. Потім Жапаров оголосив, що перейняв усі обов'язки президента країни, оскільки тодішній голова парламенту Канат Ісаєв також подав у відставку.

ДРУГА СПРОБА ІМПІЧМЕНТУ: ЦІНА ПИТАННЯ ДЛЯ ПРЕЗИДЕНТА ТРАМПА

Американські демократи прагнуть, щоб чинний президент США Дональд Трамп дотепер залишив посаду. Незадовго до закінчення терміну його повноважень вони намагаються провести вже другий імпічмент, який гарантував би, що Трамп ніколи не зможе потрапити у Білий дім. "Імпічмент мав би серйозне символічне значення", - пояснює політологиня Шері Берман з Барнард-коледж, афілійованого з Колумбійським університетом у Нью-Йорку. "Демократи хочуть дати зрозуміти, що ніхто не стоїть вище закону", - сказала вона у коментарі DW.

Президент, за словами Берман, сприяв крамолі та підбурював до насильства. "Ось чому для демократії важливо притягти його до відповідальності". Інша причина -

14-та поправка до конституції США. "Якщо Трампа визнають винним у Сенаті, це може зашкодити йому балотуватися знову", - сказала Берман. Зазвичай президенти США можуть бути при владі два терміни. Оскільки ці строки не обов'язково мають йти один за одним, Трамп може знову балотуватися у 2024 році.

Минулої середи, 6 січня, натовп прихильників Трампа під впливом його закликів не приймати нібито фальшиву перемогу на виборах його опонента штурмував Капітолій. Конгресмени та сенатори мали засвідчити перемогу на президентських виборах демократа Джо Байдена. Загибло п'ятеро людей, у тому числі поліцейський. Підбурюючі заяви Трампа використовуються демократами у Конгресі на чолі зі спікеркою Ненсі Пелосі для ініціювання другого процесу імпічменту проти президента США. Сподівання на малоймовірну можливість того, що віцепрезидент Майк Пенс міг би усунути Трампа, розвіялися у понеділок, 11 січня. Після зустрічі з Трампом Пенс заявив, що не хоче використовувати 25-ту поправку для відставки президента. Обидва хочуть продовжувати "свою роботу на користь країни" до кінця свого терміну перебування на посаді, йдеться у повідомленні. "Ми будемо діяти терміново, щоб захистити нашу конституцію і нашу демократію. Цей президент - пряма загроза", - написала Ненсі Пелосі у листі до демократів-членів Конгресу.

У документі про імпічмент, який подали демократи, Трамп обвинувачується у "підбурюванні до насильства проти уряду США". Також є посилання на 14-ту поправку до конституції США, яка говорить, що ніхто, хто брав участь у "повстанні чи бунті" проти Сполучених Штатів, немає права більше обіймати державні посади. Ніколи. Палата представників може

проголосувати за імпічмент вже цієї середи.

У грудні 2019 року конгресмени-демократи проголосували за імпічмент проти Трампа, але у Сенаті забракло голосів, щоб усунути президента з посади. Підставою тоді стала телефонна розмова Дональда Трампа з президентом України Володимиром Зеленським, у якій Трамп просив провести розслідування проти сина Джо Байдена. Адміністрація Трампа також затримувала надання військової допомоги Україні. Демократи наполягали, що Трамп зловживав службовим становищем.

Якщо процес імпічменту таки буде вдалим, це боляче може вдарити по Трампу. Закон про колишніх президентів, ухвалений 1958 року, передбачає, що кожен президент США, який залишає Білий дім, отримує захист в усіх аспектах до своєї смерті. Однак це стосується лише президентів, які не були усунуті від влади. Якщо Сенат визнає винним Трампа і після 20 січня - дня інавгурації нового президента, Трамп втратить право на це.

Усі колишні президенти отримують щорічну пенсію, що дорівнює найвищому класу зарплати державних службовців на федеральному рівні. У випадку з Трампом це становило б 219 тисяч доларів на рік. Крім того, колишні президенти США мають право на довічне медичне страхування та право на лікування у військових госпіталах. Закон про колишніх президентів також гарантує їм офісні приміщення та щорічно до 150 тисяч доларів для покриття витрат на персонал. Експрезиденти також отримують на поїздки 1 мільйон доларів щороку для себе та пів мільйона доларів для їхніх дружин. А от це Трампу буде дозволено мати незалежно від того, чи буде імпічмент - довічна особиста охорона від Секретної служби.

Демократам знову бракує необхідної більшості у дві третини голосів сенаторів для завершення

процедури імпічменту і процедура імпічменту не закінчиться до інавгурації Джо Байдена 20 січня. Шері Берман впевнена, що до голосування в Сенаті мине кілька місяців. Зрештою, у нового президента Байдена спочатку будуть інші пріоритети, зокрема підтвердження Сенатом його кандидатур на посади в уряді.

Чи дозволяє конституція США взагалі процедуру імпічменту, якщо обвинуваченого більше немає у Білому домі, думки експертів розходяться. За словами Берман, абсолютно незрозуміло, як буде розвиватися ситуація.

ЄВРОПАРЛАМЕНТ ЗАСУДИВ АГРЕСИВНУ ПОЛІТИКУ РФ ЩОДО УКРАЇНИ

Європарламент занепокоєний тим, що великі частини України та Грузії досі окуповані військами РФ. Про це йдеться у резолюції щодо Спільної безпекової та оборонної політики ЄС у 2020 році, ухваленій на пленарному засіданні у середу, 20 січня. За документ проголосували 387 євродепутатів, 180 - були проти, ще 119 - утрималися, повідомляє кореспондент DW.

У документі говориться, що Європарламент "занепокоєний тим, що великі частини України та Грузії окуповані військами Російської Федерації в порушення

міжнародного права". Євродепутати занепокоєні й присутністю військ РФ у Молдові, а також тим, що "Росія продовжує дестабілізувати мир і безпеку в регіоні". У резолюції також підтверджується відданість незалежності, суверенітету та територіальній цілісності України та всіх інших країн "Східного партнерства".

Водночас євродепутати ухвалили другу резолюцію, де згадується Україна. Цей документ присвячено імплементації Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС у 2020 році. За нього проголосували 340 парламентарів, 100 - висловилися проти, ще 245 - утрималися.

У цій резолюції Європарламент висловив занепокоєння поширенням гарячих зон конфлікту у сусідніх з ЄС країнах, а також "заморо-

женими конфліктами та продовженням де-факто окупації Російською Федерацією територій, які належать суверенним державам". Також євродепутати засудили "агресивну політику Росії щодо України, її негативну роль у кількох заморожених конфліктах і тиск на деяких з сусідів ЄС, на додачу до порушення нею прав кримських татар, її блокаду Азовського моря, продовження захоплення українських газових родовищ у Чорному морі та порушення територіальної цілісності Грузії та Молдови".

Крім того, Європарламент підтвердив відданість політиці

невизнання незаконної анексії Криму та закликав Росію взяти на себе відповідальність та вплинути на сепаратистів і цілковито втілити свої зобов'язання за Мінськими угодами.

КС МОЛДОВИ ВИЗНАВ НЕКОНСТИТУЦІЙНИМ ЗАКОН ПРО СТАТУС РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Конституційний суд Молдови визнав неконституційним закон про особливий статус російської мови як мови міжнаціонального спілкування. Відповідне рішення КС у Кишиневі ухвалив у четвер, 21 січня, розглянувши запит трьох опозиційних депутатів.

Згідно з заявою голови Конституційного суду країни Домніки Маноле, стаття 2 закону про функціонування мов у Молдові, ухваленого парламентом 16 грудня 2020 року, "надає російській мові привілейований статус щодо інших мов національних меншин в Республіці Молдова", який не передбачений конституцією країни.

Опираючись на результати перепису населення 2014 року, КС зазначив, що в Молдові існують райони, де, приміром, українська мова має більше поширення, ніж російська, а в деяких районах російська мова використовується менш ніж трьома відсотками населення. "Попри це, стаючи на рівень мови міжнаціонального спілкування, вона (російська мова. - Ред.) набуває статусу квазіофіційної нарівні з (державною. - Ред.) румунською мовою", - йдеться в тексті заяви Маноле.

У заяві наголошується, що румунська мова є рідною мовою для не менше ніж 77,86 відсотка

громадян, російська - для не менше ніж 9,39 громадян, гагаузька - для не менше ніж 4,08 відсотка, українська - для не менше ніж 3,82 відсотка громадян, а болгарська є рідною мовою для не менше ніж 1,48 відсотка громадян Молдови.

Закон про функціонування мов у Молдові передбачає надання російській мові статусу мови міжнаціонального спілкування і можливість звертатися російською мовою в органи державного управління. Цим законом також передбачається покарання чиновникам, які відмовляються відповідати на звертання російською.

Визнавши новий закон таким, що суперечить конституції, Конституційний суд погодився з аргументами депутатів від опозиції, які стверджували, що документ порушує права більшості громадян Молдови і принижує роль державної мови.

Рішення КС є обов'язковим і оскарженню не підлягає. Чинність названого закону припиняється з моменту ухвалення рішення Конституційного суду.

ПРЕЗИДЕНТ ІТАЛІЇ ПРИЙНЯВ ВІДСТАВКУ УРЯДУ ДЖУЗЕППЕ КОНТЕ

Прем'єр-міністр Джузеппе Конте у вівторок, 26 січня, подав президенту країни Серджо

Маттареллі прохання про відставку, яка була прийнята. Як зазначається у повідомленні адміністрації глави держави, президент має намір 27 січня розпочати політичні консультації про вихід з урядової кризи. Маттарелла попросив членів уряду до цього часу продовжити виконувати свої обов'язки.

Відставка уряду не обов'язково повинна призвести до розпуску парламенту і призначення нових виборів, чого домагається опозиція. Цей крок лише відкриває шлях до формальних консультацій щодо шляхів виходу з політичної кризи.

Раніше італійські ЗМІ зазначали, що Маттарелла схиляється до того, аби доручити Конте вже втретє сформував уряд та не оголошувати нові вибори. Однак спочатку президент має намір переконатися, що прем'єр може розраховувати на стабільну більшість у парламенті, зазначає агенція Reuters. Правляча коаліція в Італії розпалася близько двох тижнів тому, після виходу з неї партії "Жива Італія" експрем'єра Маттео Ренці. Через це уряд втратив більшість у верхній палаті парламенту - Сенаті. Дві інші партії коаліції - Демократична партія, "Рух п'ять зірок" та партія "Вільні і справедливі" - уже

заявили про готовність сформувати новий кабінет міністрів під керівництвом Джузеппе Конте.

СКАНДАЛ У СБУ ДОПОМІГ РОЗПОЧАТИ РЕФОРМУ СПЕЦСЛУЖБИ

Верховна Рада підтримала реформу Служби безпеки України, ухваливши у четвер, 28 січня, у першому читанні внесення змін до закону про СБУ. Запропоновані зміни передбачають розмежування контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності, посилення контррозвідувальних та антитерористичних функцій спецслужби, а також можливостей протидії інформаційним операціям проти України. Водночас спецслужба має втратити спецпідрозділи з боротьби з корупцією та організованою злочинністю, має бути скорочено штат та проведена часткова демілітаризація цього органу.

Проект закону про реформу СБУ депутати ухвалили більшістю в 285 голосів. Його підтримали навіть депутати з фракції проросійської політичної партії "Опозиційна платформа - За життя". Співголови цієї фракції Вадиму Рабіновичу найбільше сподобалося передбачене в законопроекті позбавлення спецслужби функцій боротьби з економічними злочинами. "Сьогодні, коли до вас приходять перевіряючи з корочками СБУ, їм вже можна не платити. Тому на одного нахлібника стало менше", - зазначив депутат.

Голова фракції політичної партії "Голос" Ярослав Железняк також привітав намір позбавити СБУ

можливості втручатися в економіку та переслідувати бізнес. "Це ненормально, коли СБУ вибиває двері у виробника дитячого харчування, без пояснень вилучає сервери з інформацією", - заявив Железняк. Він звернув увагу на те, що в сфері економічної злочинності слідчі СБУ найчастіше розслідують ухилення від сплати податків. Але "до судового рішення доходить лише один відсоток" відкритих справ, зазначив Железняк.

Президент України Володимир Зеленський привітав прорив у реформі СБУ і назвав його "важливим кроком руху держави вперед на шляху лібералізації економіки та полегшення ведення бізнесу в Україні". Ця реформа є однією з найважливіших і часто згадуваних західними дипломатами в контексті боротьби з корупцією. Реформована служба безпеки є однією із важливих передумов зближення України та НАТО. На необхідності реформувати структури національної безпеки України в Альянсі наголошували ще 2018 року.

Раніше подані депутатами законопроекти з перетворення СБУ на сучасну спецслужбу блокувалися альтернативними ініціативами її керівництва, яке переконувало Зеленського вносити в парламенти розроблені в надрах спецслужби проекти законів. Цього разу депутатів, вірогідно, підштовхнув до дій скандал у СБУ, який буквально днями спалахнув навколо спецслужби. Йдеться про розбірки всередині української спецслужби. Кілька днів тому СБУ підтвердила поширені в пресі повідомлення про затримання одного з полковників спецслужби за підозрою в організації вбивства чинного генерала СБУ. Як повідомляється, в ролі замовника начебто виступив ексзаступник нинішнього керівника служби безпеки.

Депутат парламенту минулого скликання Леонід Ємець, який був першим заступником голови комітету Верховної Ради з правової

політики та правосуддя, напругу пов'язав ухвалення закону про реформу СБУ з цими подіями. "Коли з'явилася інформація про замовлення вбивства ексзаступником голови СБУ, за закон з реформувannya служби проголосувала більшість депутатів... Очевидно, що структура СБУ прогнила й потребує реформування", - заявив Ємець в одному із своїх виступів на телебаченні.

За оцінкою полковника СБУ в запасі, секретаря комітету Верховної Ради з національної безпеки, оборони та розвідки Романа Костенка, ухвалений у першому читанні законопроект став компромісом між українськими політиками, громадськими експертами та міжнародними організаціями. Водночас депутат зазначив, що під час підготовки до остаточного ухвалення проект закону потребує уточнення багатьох деталей, які можуть вплинути на його якість і відповідність західним стандартам. Костенко нагадав, що чинний закон про СБУ був ухвалений ще в 90-х роках минулого століття й цілком відповідав тодішнім умовам. Саме цим депутат пояснив структуру СБУ, до якої був включений підрозділ з боротьби з корупцією, економічними злочинами та організованою злочинністю.

У новому законопроекті передбачено поетапне позбавлення СБУ функцій слідства й передача їх до Державного бюро розслідувань. Але ексзаступник голови СБУ, керівник Агентства з реформування сектора безпеки Віктор Ягун вважає, що перетворення цього органу на сучасну спецслужбу має передбачати ще й значне скорочення штату регіональних представництв і реформу підготовки кадрів.

Але найважливішим у реформі СБУ він вважає дотримання концептуальних положень, зокрема з перетворення цієї структури з правоохоронного на контррозвідувальний орган без його

відношення до правоохоронної діяльності та Кримінального кодексу. "В законі не має бути жодних моментів, пов'язаних з реєстрацією кримінального провадження, його розслідування і роботи в рамках оперативно-розшукової діяльності. СБУ має діяти тільки за законом про контррозвідальну діяльність та законом про державну таємницю", - сказав Ягун.

ПОРТУГАЛЬСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ ЛЕГАЛІЗУВАВ ЕВТАНАЗІЮ

Парламент Португалії більшістю голосів ухвалив легалізацію надання медичної допомоги тим повнолітнім важкохворим, хто вирішив добровільно піти з життя. Під час проведення у п'ятницю, 29 січня, голосування законопроект за легалізацію евтаназії підтримали своїми голосами 136 законодавців, проти висловилися 78 парламентарів, а четверо утрималися. Згідно з ухваленим португальським парламентом законом, невиліковно хворим пацієнтам, віком старше 18 років, надаватиметься право просити асистований суїцид у разі, якщо вони страждають від "тривалого нестерпного" болю, цитує текст законопроекту агенція новин Reuters. Особи, котрі не вважатимуться при здоровому глузді, права на отримання евтаназії не матимуть. Крім того, під дію закону про асистований суїцид у Португалії підпадуть лише громадяни країни, а також ті, хто має посвідку на постійне проживання в країні. Останній пункт покликаний запобігти впливу іноземців, котрі цілеспрямовано їхатимуть до

Португалії з метою піти з життя за допомогою медиків.

Для набуття чинності законопроект ще має підписати президент Португалії Марселу Ребелу де Соуза, який може або підписати його, або подати на розгляд Конституційного суду, або заветувати його.

Раніше можливість супроводу в добровільному рішенні піти з життя легалізували такі країни-члени ЄС як Бельгія, Нідерланди й Люксембург. Крім того, торік Конституційний суд Німеччини так само вирішив, що людина має право на смерть за допомогою евтаназії.

У ЖЕНЕВІ ОБРАЛИ ПЕРЕХІДНИЙ УРЯД ЛІВІЇ

Представники сторін, що конфліктують в Лівії, під час зустрічі у п'ятницю, 5 лютого у Женеві, обрали новий тимчасовий уряд, який, як очікується, прокладе шлях до припинення громадянської війни і проведення загальнонаціональних виборів у грудні цього року, передає агенція AP. Президентську раду очолив лівійський дипломат Мухаммед Юніс Манфі, який користується підтримкою на сході країни. Прем'єр-міністром на час перехідного періоду призначений впливовий підприємець Абдель Хамід Мухаммед

Дбейба, якого підтримують на заході Лівії.

Голосування відбулось в рамках Форуму лівійського політичного діалогу за посередництва ООН.

Нагадаємо, учасники Форуму лівійського політичного діалогу під егідою ООН погодили план дій щодо об'єднання органів державної влади в країні в середині листопада минулого року. Цим планом, зокрема, передбачено створення президентської ради, до якої увійдуть представники трьох історичних областей Лівії.

Конфлікт в Лівії

Після повалення режиму Муаммара Каддафі у 2011 році та його вбивства в Лівії почалася боротьба за владу між різними угрупованнями і фракціями. У Триполі за підтримки ООН був створений уряд національної єдності на чолі з Фаїзом Сараджем. Між тим у Тобруку на сході країни проходять засідання однопалатного парламенту, що вважає себе справжньою владою і не згоден з політикою Сараджа.

Міжнародно визнаний уряд у Триполі, очолюваний Сараджем, контролює лише невелику частину країни. Його суперником є екссоратник Каддафі, генерал Халіфа Хафтар, чий збройні формування ("Лівійська національна армія") підтримують парламент та дедалі сильніше тиснуть на уряд

національної єдності. Під контролем Хафтара перебуває значна частина лівійської території, включаючи більшість нафтових родовищ. Хафтар намагається захопити Триполі з квітня 2019 року. Наприкінці лютого 2020 року сторони домовилися про режим припинення вогню, але потім бойові дії відновилися.

Уряд Сараджа підтримується в цьому конфлікті насамперед турецькими військами. Натомість Хафтар отримує допомогу від Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ), Єгипту, Саудівської Аравії та Росії.

КОРУПЦІЯ ЗАВАЖАЄ РЕФОРМАМ: ГОЛОВНЕ У ДОПОВІДІ ЄВРОПАРЛАМЕНТУ ЩОДО УКРАЇНИ

Єврокомісія щороку оцінює успіхи України в імплементації угоди про асоціацію. Останній такий "атестат" вона опублікувала у грудні минулого року. Європарламент у 2018 році започаткував таку ж практику, але не зміг витримувати темпу на рівні з бюрократами - на другу доповідь щодо імплементації угоди про асоціацію Україна-ЄС йому знадобилося більше двох років. Документ, підготований німецьким євродепутатом Міхаелем Галером (Michael Gahler), ухвалили на пленарному засіданні

у середу, 10 лютого, а результати оголосили 11 лютого. За доповідь проголосували 526 євродепутатів, 79 - були проти, ще 71 європарламентар утримався.

Перспектива членства України в ЄС

Офіційний Євросоюз не визнає перспективи членства України в ЄС, не бажаючи будити сподівань на її швидкий вступ до об'єднання. Адже найближчим часом ні Україна, ні ЄС не будуть до цього готові. Натомість Європарламент дотримується думки, що українцям потрібно дати мету, до якої можна прагнути.

"Україна має європейську перспективу відповідно до статті 49 Договору про ЄС і може подати заяву на набуття членства у ЄС за умови виконання всіх копенгагенських критеріїв, а також принципів демократії, поваги фундаментальних свобод, прав людини та меншин і дотримання верховенства права", - зазначається у доповіді. Деякі євродепутати хотіли викреслити цей пункт, але за такий крок проголосували лише 82 парламентаря, тоді як 575 депутатів виступили проти цього.

Перегляд угоди про асоціацію Україна-ЄС

У Європарламенті відзначають "суттєвий прогрес" України в імплементації угоди про асоціацію та

інтеграції до ЄС, а також закликають владу в Києві цілковито втілити угоду та використати її потенціал. У доповіді вказується й на "необхідності оновити угоду про асоціацію, щоб врахувати еволюцію нормативної бази економічного розвитку".

Україна і ЄС домовилися провести всебічну оцінку угоди про асоціацію цього року. Вона стане темою Ради асоціації 11 лютого в Брюсселі. У Європарламенті ж радять в рамках цієї оцінки оновити пункти щодо торгівлі та секторальної інтеграції України до ЄС, зокрема, у цифровій економіці, енергетиці та боротьбі зі змінами клімату.

Євродепутати також закликали ЄС розробити "посилена стратегія співпраці щодо реформ та інвестицій". При цьому Єврокомісія та міжнародні фінансові організації, на їхню думку, повинні зробити Україні детальну "економічну й інвестиційну пропозицію" для подолання наслідків пандемії COVID-19.

Боротьба з корупцією в Україні, КСУ та олігархи

"Україна не повинна забувати той факт, що рівень політичної, технічної та фінансової підтримки з боку ЄС залежатиме від того, наскільки вона виконуватиме зобов'язання, взяті перед ЄС і його державами-членами", - застерігається у доповіді.

Ці зобов'язання стосуються передусім реформ у сфері верховенства права, ефективного врядування та боротьби з корупцією. "Незважаючи на помітний прогрес, широко поширена корупція продовжує заважати процесу реформ", - зазначається у доповіді. Конституційну кризу, яка виникла внаслідок рішень Конституційного суду України (КСУ) щодо антикорупційних органів, названо однією з загроз для спроможності президента України Володимира Зеленського та Верховної Ради проводити реформи.

"Європарламент визнає активні зусилля, започатковані президентом Зеленським і вжиті політичними акторами для відновлення законодавства та довіри до антикорупційної архітектури в Україні", - зазначили у доповіді. Ця фраза, запропонована литовським євродепутатом Пятрасом Ауштрявічюсом, виявилася найбільш суперечливою в сесійній залі. У підсумку її підтримали 334 парламентарі, тоді як 322 - проголосували проти.

Один із найжорсткіших пунктів доповіді стосується олігархів: "Європарламент висловлює крайнє занепокоєння неприкритими спробами приватних інтересів підірвати досягнення країни в боротьбі з корупцією та загалом у демократичних реформах, зокрема, шляхом захоплення політичної влади деякими українськими олігархами, які ослабили орієнтовану на реформи більшість у Верховній Раді".

При цьому євродепутати не забули і про позитив. Вони похвалили перезапуск Національного агентства з запобігання корупції (НАЗК) і винесення перших вироків Вищим антикорупційним судом, який, на думку Європарламенту, має "високі професійні стандарти". А Національне антикорупційне бюро (НАБУ) в доповіді називають "можливо, найбільш ефективною антикорупційною інституцією у країні". При цьому євродепутати закликали привести законодавство про НАБУ у відповідність із Конституцією України та рішенням КСУ, але так, щоб директора Бюро обирали за "прозорою деполітизованою процедурою за принципом найбільших заслуг".

Європарламент шкодує, що судова система має один із найнижчих рівнів довіри в Україні. І тому закликає українську владу прискорити її реформування та боротися з корупцією серед суддів. Це, на думку європарламентарів, має відбува-

тися так, аби не постраждала незалежність судочинства.

Умови для виборів у ОРДЛО не виконані

Великий розділ у доповіді приділено питанням безпеки. У ньому Європарламент засудив незаконну анексію Криму та де-факто окупацію окремих районів Донбасу (ОРДЛО), а також закликав Росію вивести свої війська з території України. Євродепутати наголосили, що санкції щодо Росії повинні залишатися чинними доти, доки мінські угоди не будуть цілковито виконані, а територіальна цілісність України не буде відновлена у її міжнародно визнаних кордонах. У той же час ЄС варто бути готовим посилити санкції, якщо ситуація цього потребуватиме, додали у документі.

Європарламент вказав на важливість створення нових ділянок розведення сил на Донбасі, а також відкриття нових пунктів в'їзду-виїзду на лінії розмежування. Водночас у доповіді наголошується, що "умови для вільних і чесних виборів у Донецьку та Луганську відсутні за нинішньої ситуації". На думку євродепутатів, коли ситуація дозволить, ЄС повинен запропонувати цивільну місію, яка би допомагала у розмінуванні, підготовці місцевих виборів і забезпеченні доступу для гуманітарних організацій.

Доповідь визнає й "унікальний досвід і фахові знання України" у безпековій і оборонній політиці, через що вона привітала участь країни у місіях і операціях ЄС.

Відреагували у Європарламенті й на зміну влади у Молдові, закликавши Київ допомагати Кишиневу в "його спробах відновити контроль над Придністров'ям, які ґрунтуються на територіальній цілісності Молдови".

НА ДОСТРОКОВИХ ВИБОРАХ У КОСОВІ ПЕРЕМОГЛА ОПОЗИЦІЯ

На позачергових парламентських виборах, що відбулися 14 лютого в Косові, переміг опозиційний лівий рух Vetevendosje ("Самовизначення"). За даними виборчої комісії, наданими у понеділок, 15 лютого, він здобув 48 відсотків голосів.

На другому місці з 17 відсотками голосів "Демократична партія Косова", яка є наступницею збройного формування "армія визволення Косова", яке боролось за відкоремлення регіону від Югославії. На третьому місці з 13 відсотками голосів - консервативна "Демократична ліга Косова", котра дотепер перебувала при владі. "Демократична партія Косова" та "Демократична ліга Косова" визнали свою поразку. Голова уряду Авдулла Хоті оголосив, що хоче перейти до "конструктивної опозиції" в парламенті.

Нагадаємо, що центрвиборчком країни виключив зі списку кандидатів лідера руху "Самовизначення" Альбіна Курті через умовне засудження у 2018 році за застосування ним сльозогінного газу в парламенті. Курті вже був прем'єр-міністром з лютого по червень 2020 року. Однак потім він мав поступитися посадою Авдуллі Хоті, який представляє партію "Демократична ліга Косова", після невдалої спроби політсили Курті сформувати стійку урядову коаліцію.

У разі перемоги на виборах руху "Самовизначення" зі здобуттям більшості в парламенті, ця політична сила може висунути кандидатуру Курті в прем'єри. Курті

націлений на проведення реформ і позиціонує себе як політик нового покоління, котрий протистоїть "старій гвардії". Особливо значною популярністю 45-річний Курті користується серед молоді та тих вихідців з Косова, котрі проживають за кордоном.

Зі 120 місць у парламенті 20 зарезервовано для представників етнічних менших, з яких 10 мають перевагу представникам сербської меншини. З часу проголошення незалежності від Сербії в 2008 році у Косові ще ніколи не було уряду, який залишався б при владі до кінця визначеної законодавством каденції.

НА ВИБОРАХ У КАТАЛОНІЇ ПЕРЕМАГАЮТЬ ПРИХИЛЬНИКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

На виборах до регіонального парламенту Каталонії, що відбулися в неділю, 14 лютого, перемагають партії, що виступають за незалежність регіону. Про це за результатами підрахунку понад 99 відсотків голосів повідомляє агенція дра. За даними агенції, ці партії здобувають загалом від 73 до 80 місць у парламенті, тоді як для абсолютної більшості потрібно отримати 68 зі 135 місць.

Водночас високі результати продемонстрували соціалісти, які виступають проти незалежності Каталонії. Їх підтримали 23 відсотки виборців, що дозволило партії посісти перше місце на виборах і отримати 33 місця в регіональному парламенті.

На другому місці опинилися "Ліві республіканці Каталонії", які набрали 21 відсоток голосів, проте теж отримають 33 місця в

парламенті. На третьому - партія "Разом за Каталонію", яку підтримали 20 відсотків виборців і яка отримає 32 місця в парламенті. До табору прихильників незалежності також належить ліва партія "Кандидатура народної єдності", яка набрала 6,5 відсотка голосів та матиме 9 місць у парламенті.

Нагадаємо, з 2017 року в регіоні правив уряд меншості прихильників незалежності на чолі з "Лівими республіканцями Каталонії", до якого також належала партія "Разом за Каталонію" Карлеса Пучдемона, який втік до Бельгії. У вересні 2020 року Верховний суд Іспанії постановив, що керівник каталонської автономії Кім Торра повинен залишити свою посаду. Також його на півроку позбавили права обіймати посади в державній адміністрації та засудили до штрафу в 30 тисяч євро. Торру обвинувачували в непокорі центральній виборчій комісії Іспанії: в 2019 році він відмовився зняти з адміністративних будівель в Барселоні символіку руху за незалежність Каталонії та плакати на підтримку каталонських політиків, засуджених за спробу відокремити Каталонію від Іспанії в 2017 році.

НАБУ: ЗАКОНОПРОЄКТ УРЯДУ ЗАГРОЖУЄ НЕЗАЛЕЖНОСТІ БЮРО

Законопроект Кабінету міністрів України щодо приведення статусу Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) у відповідність з вимогами Конституції України, що має вирішити проблемні моменти через рішення Конституційного Суду щодо НАБУ,

насправді відкриває можливості для повного перезавантаження інституції та позбавлення її інституційної незалежності, заявили у НАБУ.

"Аналіз проекту закону (...) дозволяє виділити низку ключових загроз, наслідком втілення яких стане втрата реальної спроможності НАБУ протидіяти та викривати топкорупцію в Україні", - йдеться у заяві НАБУ у четвер, 18 лютого.

У бюро зазначили, що згідно з цим законопроектом "контрольний пакет" голосів у складі конкурсної комісії з відбору директора НАБУ фактично отримує Кабінет міністрів, який, окрім трьох представників від себе, призначає ще трьох зі списку, поданого донорами. "Однак остаточне рішення - за Кабміном, вищу ланку якого, нагадаємо, становлять особи, підслідні НАБУ", - зауважили у відомстві.

Також остаточне рішення щодо складу комісії зовнішнього контролю з проведення щорічної незалежної оцінки (аудиту - Ред.) повністю віддається Кабінету міністрів, наголосили у бюро.

Крім того, у НАБУ звернули увагу на те, що зміна статусу бюро - з правоохоронного на центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом - тягне за собою питання вирішення трудових взаємин зі співробітниками НАБУ, яких відібрано на посади за результатами відкритого конкурсу.

"З огляду на реалії останнього часу, є ймовірність, що реорганізацію можуть використати як привід для зміни кадрового складу, який є найціннішим ресурсом у протидії та боротьбі з корупцією на вищих щаблях влади в державі", - зазначили у відомстві.

У НАБУ вважають, що "замість консолідації зусиль у боротьбі з топкорупцією, ми вкотре стали свідками чергового об'єднання владного ресурсу задля боротьби з НАБУ". При цьому у відомстві додали, що не полишають надій на готовність до конструктивної

дискусії у Верховній Раді і готові до неї долучитися.

Нагадаємо, 15 лютого у Верховній Раді був зареєстрований законопроект про внесення змін до деяких законів України щодо приведення статусу НАБУ у відповідність до вимог Конституції України. Згідно з інформацією на сайті парламенту, ініціатором законопроекту №5070 є прем'єр-міністр Денис Шмигаль.

Міністр юстиції Денис Малюська повідомив, що цей законопроект передбачає звільнення нинішнього директора НАБУ Артема Ситника і призначення виконувачем обов'язків директора його першого заступника Гізо Углави.

При цьому у грудні 2020 року в м'якусті наголошували, що Ситник залишається на своїй посаді попри втрату чинності окремими положеннями закону про бюро, які КСУ визнав неконституційними.

НОВИЙ УРЯД ГРУЗІЇ ОБІЦЯЄ ПІДГОТУВАТИ КРАЇНУ ДО ВСТУПУ В ЄС

Під час виступу на пленарному засіданні перед депутатами Гарібашвілі заявив, що одним із пріоритетів уряду в найближчі 100 днів буде наведення порядку в країні і повернення певних деструктивних сил у конституційні рамки, повідомляє агентство "Інтерфакс".

При цьому він додав, що влада готова до діалогу з опозицією, але не з питання призначення нових виборів і не з "її радикальними лідерами, які прагнуть дестабілізувати обстановку в країні для досягнення своїх особистих інтересів". У голосуванні не брали участі обрані депутати від п'яти опозиційних партій, які відмовляються увійти в парламент, вважаючи, що результати парламентських виборів 31 жовтня 2020 року були сфальсифіковані владою на користь правлячої партії "Грузинська мрія".

Головне завдання оновленого уряду Грузії на найближчі чотири роки - забезпечити готовність економіки для подання країною офіційної заявки на членство в Євросоюзі. Про це йдеться в урядовій

Згідно з документом, для виконання до 2024 року цього завдання "економічна політика уряду буде спрямована на створення умов для швидкого виходу з кризи, обумовленого пандемією коронавірусу, відновлення з 2021 року підйому економіки і скорочення бідності в країні". Програма обіцяє, що податкове і митне законодавство Грузії приведуть у відповідність до законодавства ЄС.

Новий прем'єр-міністр Грузії Гарібашвілі народився в 1982 році. Закінчив Тбіліський державний університет і Університет Сорбонна за фахом міжнародні відносини. З 2004 до 2012 року працював на різних посадах у компанії, що належить мільярдерів Бідзіні Іванішвілі. У 2012-2013 роках працював на посаді міністра внутрішніх справ Грузії. У 2013-2015 роках був прем'єр-міністром Грузії.

ЗАКОЛОТ У М'ЯНМІ: ГЛАВА УРЯДУ ПОСТАЛА ПЕРЕД КОНТРОЛЬОВАНИМ ВІЙСЬКОВИМИ СУДОМ

Парламент Грузії у понеділок, 22 лютого, на пленарному засіданні проголосував за вотум довіри уряду на чолі з прем'єр-міністром Іраклієм Гарібашвілі.

програми на 2021-2024 роки "Для будівництва європейської держави". Програму також схвалив парламент Грузії.

Глава уряду М'янми Аун Сан Су Чжі, відсторонена від влади внаслідок військового перевороту, постала перед судом, де їй висунули нові звинувачення. Про це у понеділок, 1 березня, передає агентство AFP. Слухання проходило в закритому режимі. Наступна дата суду призначена на 15 березня.

Демонстрація в суді відеозапису із Нобелівською лауреаткою Аун Сан Су Чжі стала першою з 1 лютого появою прем'єрки на публіці.

За словами адвокатів прем'єрки, їй висунули обвинувачення у

"підбурюванні до заворушень" і порушенні норм закону "Про телекомунікації". Адвокати також повідомили, що не знають, скільки ще звинувачень висунуть прем'єрці. "Все може статися в цій країні в такі часи", - зазначили адвокати. Як повідомлялося, 1 лютого військові М'янми відсторонили від влади цивільне керівництво країни на чолі з Аун Сан Су Чжі та оголосили надзвичайний стан, який триватиме протягом року. Також в країні продовжують відключати інтернет, бо протестувальники використовують соцмережі для організації нових акцій і заходів. Колишній генерал та донині віцепрезидент М'їн Све тепер виконуватиме роль перехідного глави держави. Втім, вся повнота влади належатиме керівнику збройних сил Мін Аун Хлайн. Поки триватиме надзвичайний стан, саме він буде найголовнішою особою держави.

Аун Сан Су Чжі та президент країни Він М'їн перебувають під арештом. Військові обґрунтовували свої дії заявами про маніпуляції на парламентських виборах в листопаді 2020 року, на яких перемогла партія Су Чжі. Міжнародні спостерігачі називали вибори вільними і чесними. У низці країн світу засудили переворот і вимагають звільнення арештованих політиків.

З початку військового перевороту у М'янмі не вщухають масові акції протесту. Під час їх розгону сили застосовують силу та вогнепальну зброю проти демонстрантів. За даними управління Верховного комісара ООН з прав людини, тільки 28 лютого під час протестів загинули 18 людей і ще понад 30 були поранені.

Глава дипломатії ЄС Жозеп Боррель вже заявив, що Європейський Союз найближчим часом вживе заходів у відповідь на жорстокі дії військових у М'янмі проти учасників протестів.

ЕКСПРЕЗИДЕНТА ФРАНЦІЇ НІКОЛЯ САРКОЗІ ЗАСУДИЛИ ЗА КОРУПЦІЮ

Колишній президент Франції Ніколя Саркозі визнаний винним у справі про корупцію. Суд в Парижі у понеділок, 1 березня, засудив політика до трьох років позбавлення волі, два роки з цього терміну - умовно.

Суд визнав доведеним обвинувачення щодо колишнього глави французької держави в корупції, спробі підкупу судді та використанні службового становища. Раніше його також підозрювали в тому, що він приймав незаконні пожертвування від співвласниці косметичної компанії L'Oréal, мільярдерки Ліліан Бетанкур і використовував ці гроші для фінансування своєї виборчої кампанії у 2007 році.

У 2013 році Саркозі був виправданий за цим звинуваченням, але його телефонні переговори з адвокатом, перехоплені органами юстиції в рамках розслідування іншої справи, дозволили слідству отримати нові докази проти експрезидента.

Судовий процес щодо Саркозі, що почався наприкінці листопада 2020 року, пов'язаний з підозрами у тому, що політик, вже обіймаючи посаду президента, намагався вплинути на хід розслідування справи про пожертвування Бетанкур. За даними слідства, у 2014 році він запропонував прокурору при Касаційному суді Жильбер Азіберу підвищення і призначення в Монако в обмін на інформацію про хід розслідування. Сам Саркозі відкидає всі звинувачення. Разом з ним на лаві підсудних перебувають його адвокат

Тьєррі Ерцог і Жильбер Азібер. Для останніх прокуратура просила ту ж міру покарання, що і для експрезидента країни.

Нагадаємо, Ніколя Саркозі обіймав пост президента Франції з 2007 до 2012 року. Процес щодо нього вважається в країні унікальним, оскільки за час існування з 1958 року П'ятої республіки, жоден колишній глава держави не поставав перед судом у зв'язку зі звинуваченнями у корупції.

У 2011 році колишній президент Франції Жак Ширак був засуджений до двох років ув'язнення умовно за звинуваченням у перевищенні повноважень і розтраті коштів з громадських фондів. Однак він не з'явився на жодне засідання суду через проблеми зі здоров'ям. У 2019 Ширак помер у віці 86 років.

Очікується, що у березні 2021 року Саркозі та 13 його соратників також постануть перед судом у зв'язку з обвинуваченнями в незаконному фінансуванні президентської кампанії 2012 року.

СУДОВА РЕФОРМА 2.0: ЩО ПРОПОНУЄ ЗЕЛЕНСЬКИЙ, АБИ УКРАЇНЦІ ДОВІРЯЛИ СУДАМ

Чимало кризових подій в Україні останніх місяців, очевидно, змусили Володимира Зеленського невідкладно взятися за судову реформу. Починаючи від кризи, спровокованої рішенням Конституційного суду, яке скасувало частину антикорупційних норм, і завершуючи нещодавнім судовим вироком громадському активісту Сергію Стерненку, який багато хто в країні сприйняв як несправедливий і

політично мотивований. Різними містами прокотилися акції протесту з вимогою звільнити Стерненка, якого засудили до понад сімох років в'язниці. Чи не перша масштабна акція відбулася біля будівлі Офісу президента. Тож що ж саме пропонує Володимир Зеленський, аби реформувати українські суди?

Очікується, що президент найближчим часом затвердить Стратегію розвитку органів правосуддя на 2021-2023 роки, яку розробила створена ним Комісія з питань правової реформи. Окрім цього, вже у вівторок, 2 березня, Верховна Рада у першому читанні має голосувати за законопроект "Про судоустрій і статус суддів", покликаний розблокувати роботу Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС). Ця комісія проводить конкурсні відбори суддів до суддівського корпусу, займається переведенням суддів з одного суду в інший, перевіркою їхнього кваліфікаційного рівня.

До листопада 2019 року ВККС повноцінно працювала, проводила конкурси на суддівські посади в місцевих судах, всі кандидати пройшли перевірку, однак їх так і не призначили на посаду, оскільки повноваження членів ВККС були припинені в результаті першої спроби Володимира Зеленського провести суддівську реформу. І хоча пізніше Конституційний суд визнав ухвалені Радою новий закон неконституційним, комісія все одно лишилася розформованою, а її попередні рішення втратили законну силу.

Як наслідок, у судах утворився кадровий голод. Це визнає і сам президент. "Через відсутність майже третини суддів громадяни змушені місяцями, а іноді й роками очікувати розгляду своєї справи. У цьому контексті важливо відновити роботу Вищої

кваліфікаційної комісії суддів", - каже тепер Зеленський. За новим законопроектом авторства депутатів з пропрезидентської фракції "Слуг народу", ВККС має складатися з 16 членів, які призначаються Вищою радою правосуддя (ВРП) на чотири роки. Новий склад ВККС призначатиметься за результатами конкурсного відбору. До першого складу конкурсної комісії Зеленський та його команда пропонує включити іноземних експертів. "Конкурсна комісія має відібрати тільки добросовісних представників до ВККС. Всі співбесіди будуть відкритими і відбуватимуться з відеотрансляцією. Це принципова позиція президента", - наголошує співавтор законопроекту про ВККС, депутат фракції "Слуга народу" Андрій Костін.

Після цього, за задумом Володимира Зеленського, мають переважати Вищу раду правосуддя (ВРП). Відповідний президентський законопроект вже чекає розгляду в парламенті. ВРП - це головний орган в системі судової влади країни. В його руках зосереджено фактично повний контроль за призначенням і звільненням суддів та притягненням до відповідальності за порушення.

Але нині основна проблема криється у формуванні цього органу. На даний момент ВРП складається з 21 члена. Половину з них обирають самі судді серед своїх, ще по двоє обираються з'їздом адвокатів, науковців, прокурорів, Верховною Радою і президентом. Крім того, до ВРП окремо входить голова Верховного Суду. Таким чином, більшість у ВРП становлять судді, обрані суддями. Зараз члени ВРП не проходять перевірку на добросовісність. Саме тому у цей важливий орган потрапляють здебільшого лояльні до системи

чи заангажовані представники, які потім призначають за суддівські посади таких же кандидатів, кажуть експерти.

Аби ситуація змінилася, законопроект Зеленського пропонує створити так звану етичну раду у складі трьох суддів чи суддів у відставці, яких делегує Рада суддів, та трьох експертів від міжнародних організацій, з якими співпрацює Україна в питанні антикорупційної та судової реформи. Завдання ради - оцінити добросовісність кандидатів до ВРП та подати суб'єктам призначення список рекомендованих.

"Якщо буде ухвалено законопроект у тому вигляді, в якому пропонує президент, оновлення ВРП не буде. Бо він пропонує, щоб рішення в етичній раді ухвалювалися більшістю голосів. Тобто будь-якого добросовісного кандидата не підтримають, доки за нього не проголосує хоча б один суддя. З практики, судді не люблять своїх добросовісних", - каже DW аналітикиня Центру протидії корупції Галина Чижик. За її словами, завдяки міжнародним експертам до ВРП не потраплять і недобросовісні, втім, якісно і швидко перезавантажити Вищу раду правосуддя таким чином не вдасться, оскільки принцип більшості голосів пропонується застосовувати і під час звільнення чинних членів ВРП.

У рамках судової реформи Володимир Зеленський також анонсує запровадження "суду у смартфоні", який має стати частиною проекту "Держава у смартфоні". Планується, що більшість бюрократичних процедур перейдуть в онлайн, і це зможе прискорити судовий процес. Голова створеної президентом Комісії з питань правової реформи Сергій Іонушас пояснює, що випробовувати "суд у смартфоні" будуть на ще не запущеному Суді

інтелектуальної власності. Цей суд має стати майданчиком для впровадження повноцінного електронного судочинства на базі Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Окрім цього, за словами Іонушаса, Стратегія розвитку органів правосуддя передбачає запровадження інституту суду присяжних, який вирішуватиме питання винуватості чи невинуватості особи. Також влада хоче запровадити механізм перегляду вироків щодо осіб, засуджених до довічного чи іншого тривалого позбавлення волі. Ще одна пропонується президентською комісією новація - інститут скарги на недотримання "розумних" строків розгляду справ у судах.

Іонушас наголошує, що перед тим, як запроваджувати реформи, проведуть всебічний аудит місцевих судів та суддівської діяльності. "Після цього будуть підготовлені висновки щодо змін мережі судів з врахуванням змін законодавства щодо децентралізації. В аудиті враховуватиметься навантаження на кожного суддю та витрати на утримання кожного суду", - повідомив Сергій Іонушас.

Натомість Галина Чижик вважає, що всі ці зміни принесуть позитивний результат і судову реформу можна буде вважати розпочатою лише після того, як будуть якісно перезавантажені Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Вища рада правосуддя. "Ці пропозиції хороші, але нічого не зміниться якісно, якщо і далі судова система України контролюватиметься Вищою радою правосуддя. Доки там немає доброчесності і справедливості, то ні інститут присяжних, ні "суд у смартфоні" нам не допоможе відновити довіру до суддів", - переконана аналітикиня Центру протидії корупції.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД ВІНІС ЩЕ ОДНЕ РІШЕННЯ ЩОДО СУДОВОЇ РЕФОРМИ У ПОЛЬЩІ

Європейський суд у вівторок, 2 березня, схвалив право кандидатів на посаду суддів Верховного суду Польщі оскаржувати рішення щодо їх непризначення польською Радою правосуддя.

Рада правосуддя Польщі відіграє вирішальну роль у призначенні суддів, оцінюючи їх та номінуючи на посаду верховних суддів. Критики закидали цьому органу відсутність незалежності, зокрема через вплив на нього правлячої у Польщі партії "Право і справедливість".

Суд в Люксембурзі ухвалив, що численні зміни, внесені у законодавство про судову систему, унеможливили право суддів на оскарження рішень Ради правосуддя Польщі у адміністративних судах. Це є порушенням законодавства ЄС, постановив Європейський суд. Тож остаточне рішення щодо оскарження постанов польської Ради правосуддя має ухвалювати суд. Суд ЄС при цьому наголосив, що законодавством ЄС заборонені такі законодавчі новели, які фактично призводять до позбавлення суддів незалежності.

Нагадаємо, через запровадження польською правлячою партією судової реформи Польща опинилась під критикою. Уряду в Варшаві закидають позбавлення судової влади незалежності через зростання політичного контролю. Водночас у правлячій партії "Право і справедливість" відкидають закиди критиків судової реформи, обгрунтовуючи

законодавчі зміни необхідністю підвищення ефективності польських судів. З 2017 року судді у Польщі призначаються Радою правосуддя, склад якої відтоді ж призначається парламентом, а не суддівським корпусом. Водночас законодавство практично не передбачає механізмів оскарження рішень Ради правосуддя. Раніше Європейський суд вже виводив рішення щодо судової реформи у Польщі, які, згідно з рішенням суду, порушує закони ЄС.

У НІМЕЧЧИНІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ І УРЯДОВИХ ЛОБІСТІВ ЗМУСЯТЬ РЕЄСТРУВАТИСЯ

Урядова коаліція в Німеччині домовилася запровадити в країні реєстр лобістів, як працюють із депутатами Бундестагу, фракціями чи урядом країни. Кожен професійний лобіст у майбутньому повинен буде внести у спеціальний реєстр при Бундестазі інформацію про себе, включно з роботодавцем чи замовником, числом співробітників та фінансовими витратами на лобістську діяльність. Лобісти повинні будуть вносити цю інформацію перед тим, як контактуватимуть з представниками влади. При цьому в міністерствах відстежуватимуться такі зустрічі аж до одного з найнижчих керівних рівнів, а саме - керівників груп. Зазирнути до реєстру зможе кожен, порушення каратимуться штрафами обсягом до 50 тисяч євро. Крім того, порушників вноситимуть до "чорного списку",

повідомив депутат від Соціал-демократичної партії Німеччини (СДПН) Маттіас Бартке (Matthias Bartke), що брав участь у переговорах щодо відповідного законопроекту.

Найближчим часом законопроект ще має підтримати Бундестаг. Однак з огляду на згоду обох фракцій правлячої коаліції - СДПН та ХДС/ХСС - ухвалення закону є лише питанням часу. У ХДС/ХСС вважають, що завдяки реєстру лобістів процес ухвалення політичних рішень у Німеччині стане "значно прозорішим і зрозумілішим".

Критичним пунктом нового реєстру лобістів називають те, що завдяки ньому не можна буде зрозуміти, чия саме лобістська робота стоїть за кожним окремим законом. Крім того, лобісти не повинні будуть повідомляти, з ким саме і як часто вони зустрічалися у парламенті чи уряді.

Опозиція розкритикувала запланований урядом реєстр лобістів у Німеччині як недостатньо суворий. У ліберальній Вільній демократичній партії звернули увагу, зокрема, на велику кількість винятків, які передбачає новий законопроект. У Лівій партії охарактеризували майбутній реєстр як "беззубий" та такий, що забезпечує "псевдотранспарентність". Зелені назвали плани урядової коаліції щодо реєстру лобістів недостатніми.

Натомість в організації Lobbycontrol, яка виступає за більшу прозорість в ухваленні законів у Німеччині та ЄС, загалом привітали плани щодо реєстру лобістів у Німеччині. Хоча, як зазначив експерт організації Тімо Ланге (Timo Lange), "йдеться про компроміс, і нам хотілося би набагато більшого".

Заклики запровадити реєстр лобістів у німецьких владних структурах лунали вже давно. Останніми днями вони стали

гучнішими після корупційного скандалу навколо заступника голови фракції ХДС/ХСС у Бундестазі Георга Нюсляйна (Georg Nüßlein). Йому закидають хабарництво у зв'язку закупівлями захисник масок під час коронавірусної пандемії. Депутат, за словами його адвоката, вважає звинувачення на свою адресу необґрунтованими.

КИТАЙ ПОСИЛЮЄ КОНТРОЛЬ НАД ГОНКОНГОМ ШЛЯХОМ ВИБОРЧОЇ РЕФОРМИ

Пекін посилює контроль над Гонконгом. Учасники Всекитайських зборів народних представників у четвер, 11 березня, майже одноголосно схвалили зміну виборчої системи в цьому спеціальному адміністративному районі КНР.

2895 депутатів підтримали "проект удосконалення виборчої системи" у Гонконгу, проти не проголосував ніхто, один делегат зборів утримався.

Зміна виборчого законодавства покликана, серед іншого, надати Пекіну право вето кандидатур, які висувуються на виборах у Гонконгу, зазначає інформагенція AFP. У Пекіні ж стверджують, що ця реформа повинна сприяти тому, аби Гонконгом "керували патріоти".

Це рішення Китаю викликало занепокоєння Великобританії і США. Держсекретар США Ентоні Блінкен попередив, що Вашингтон може "вжити заходів" через порушення Пекіном демократичних принципів. Лондон додав, що зміна виборчої системи Гонконгу - ще один замах на права і

свободи його колишньої колонії, повідомляє агентство "Інтерфакс".

Нагадаємо, в Гонконгу в 2019 році розпочалися масові протести. Мітингарі виступали проти посилення впливу Пекіна та рішень, що обмежують громадянські свободи жителів цього адміністративного району.

У відповідь на протести у червні 2020 року в Пекіні ухвалили закон про національну безпеку Гонконгу, який надає великі повноваження китайським службам безпеки.

Правозахисники вважають, що влада КНР використовує цей закон про нацбезпеку для придушення демократичного руху в Гонконгу, що ознаменує кінець дії принципу "одна країна - дві системи", якому в Китаї слідували з часу набуття суверенітету над автономією в 1997 році.

Ухвалення цього закону викликало критику з боку США, Великобританії, низки країн Заходу і призвело до запровадження санкцій проти Пекіна.

Крім того, учасники сесії вищого органу влади Китаю встановили цільовий показник економічного зростання на поточний рік на рівні "понад шість відсотків" і схвалили новий п'ятирічний план розвитку країни до кінця 2025 року. Зокрема, влада має намір підвищити рівень внутрішнього попиту і щорічно збільшувати інвестиції в науково-дослідну діяльність на сім відсотків.

Витрати на оборону цього року зростуть на 6,8 відсотка через погіршення відносин зі США, Індією та сусідами в Східно-Китайському і Південно-Китайському морях. Голова КНР Сі Цзіньпін закликав військовослужбовців захищати "національні суверенітет, безпеку і інтереси" Китаю.

МІНІСТР ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я СЛОВАЧЧИНИ ПОДАВ У ВІДСТАВКУ НА ТЛІ УРЯДОВОЇ КРИЗИ ЧЕРЕЗ "СПУТНИК V"

Міністр охорони здоров'я Словаччини Марек Крайчі подав у відставку на тлі урядової кризи у країні, спричиненої укладенням прем'єр-міністром Ігорем Матовичем без узгодження з партнерами по правлячій коаліції договору з Росією про постачання російської вакцини від коронавірусу "Спутника V".

"На жаль, два молодші партнери по правлячій коаліції умовою збереження у складі уряду назвали мою відставку. Я не хочу, щоб це стало причиною для розвалу уряду, тому я залишаю посаду", - заявив Крайчі в п'ятницю, 12 березня, у коментарі журналістам, передає агентство дpa.

Прем'єр Матович подякував Крайчі за роботу, назвавши його відставку "найбільш абсурдною в історії".

Раніше президентка країни Зузана Чапутова і партнери Матовича по коаліції розкритикували прем'єра за те, що він домовився про постачання двох мільйонів доз вакцини з Москвою всупереч волі уряду країни, яка входить до Євросоюзу і НАТО, а також ще до реєстрації препарату в ЄС.

Наприклад, міністр закордонних справ Словаччини Іван Корчок назвав вакцину "Спутник V" "інструментом гібридної війни". А міністр економіки країни Ріхард Сулік, який очолює другу за кількістю депутатів коаліційну партію "Свобода і солідарність" (SaS), заявив, що уряд не може далі працювати в нинішній формі й потребує

реорганізації. На його думку, Матович перетнув усі "червоні лінії". На тлі кризи партнери по коаліції зажадали перестановок в уряді. Як нагадує агентство дpa, Марек Крайчі й раніше звинувачували у невдачах під час боротьби з епідемією коронавірусу у країні. Ця критика ще більше посилилася після того, як Крайчі разом з прем'єром Матовичем особисто зустріли в аеропорту партію російської вакцини.

Пізніше до політичної кризи додався і дипломатичний конфлікт з Україною, винуватцем якого знову став глава словацького уряду. В інтерв'ю Radio Express 3 березня, відповідаючи на запитання ведучого про те, що він пообіцяв Росії за постачання вакцини, Матович жартома сказав: "Закарпатську Україну". Після цього прем'єр, утім, одразу додав, що нічого не обіцяв і Росія нічого у нього не просила, але висловлювання словацького прем'єра обурило Київ. МЗС України у відповідь опублікувало ноту, в якій засудило слова Матовича. Після хвилі обурення з Києва за ці слова довелося вибачитися спочатку главі МЗС Словаччини Івану Корчку, а згодом і самому Матовичу.

ІСПАНСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ ЛЕГАЛІЗУВАВ АКТИВНУ ЕВТАНАЗІЮ

Парламент Іспанії остаточно ухвалив закон, що легалізує активну евтаназію. Під час проведеного в четвер, 18 березня, голосування 202 депутати підтримали внесений лівим урядом країни законопроект. Проти проголосував 141 депутат - члени консервативної Народної партії (PP) і правої популістської партії Vox, а також двох дрібніших партій. Два члени парламенту утрималися під час голосування, повідомляє агенція новин дpa.

Нижня палата парламенту Іспанії вже схвалила цей законопроект в грудні минулого року. Утім, члени верхньої палати - Сенату - внесли деякі поправки до документа, які й були проголосовані 18 березня. Міністерка охорони здоров'я Кароліна Даріас підкреслила, що мета полягає в тому, аби "уникнути страждань" за допомогою збалансованого закону, що передбачає всі гарантії, повідомляє газета La Vanguardia. Тим часом партія Vox оголосила, що вона звернеться через цей закон до Конституційного суду Іспанії.

Ці зміни до законодавства Іспанії допускають активну евтаназію лікарями для повнолітніх пацієнтів, які є невиліковно хворими. У законі згадуються непряма евтаназія у вигляді асистованого самогубства, а також активна евтаназія

у вигляді умисного спричинення смерті. Загалом для останнього передбачена складна процедура за участю різних лікарів, адвокатів і комісій, де хворий мусить у цілому чотири рази заявити про те, що він не хоче більше жити.

Якщо людина, яка бажає померти, вже не є цілком при здоровому глузді, то тоді можуть врахувати заздалегідь написану цієї особою заяву про те, що він або вона бажає отримати евтаназію в разі невиліковної хвороби і нестерпних страждань. Лікарі та медсестри мають право не брати участь в евтаназії, якщо це суперечить їхньому сумлінню, йдеться в документі.

Таким чином, Іспанія стала п'ятою країною в світі, де ухвалили закон про евтаназію - раніше це зробили в Нідерландах, Бельгії, Люксембургу і Канаді, пише видання El País. У Португалії парламент нині вносить поправки в аналогічний закон, оскільки Конституційний суд оголосив деякі його частини неконституційними.

Під час асистованого суїциду пацієнт сам приймає препарати для скорочення свого життя, а лікар йому у цьому лише допомагає. Під час евтаназії смертельний препарат в організм хворого вводить безпосередньо лікар.

ВЕНЕЦІАНСЬКА КОМІСІЯ ОПРИЛЮДНИЛА ВИСНОВКИ ЩОДО РЕФОРМИ КСУ

Венеціанська комісія (ВК) оприлюднила висновки щодо двох законопроектів, які стосуються діяльності Конституційного суду України. У висновках зазначається, що загалом, є багато покращень,

але також і недоліки, які потрібно виправити.

Висновки схвалені на пленарному засіданні ВК у понеділок, 22 березня, передає агентство "Інтерфакс-Україна".

ВК привітала "відкликання президентом Зеленським законопроект No4288, що призвело б до припинення повноважень всіх суддів Конституційного суду".

"ВК також вітає той факт, що нині парламент розглядає законопроект No4533 щодо конституційної процедури, в якому враховані багато рекомендацій Венеціанської комісії, надані в терміновому висновку щодо реформи Конституційного суду", - йдеться в документі. У ВК констатували, що законопроект No4533 "містить багато поліпшень" і "ці зміни вітаються". Водночас ключовим недоліком цього законопроект названа відсутність положень про нову систему конкурсного відбору суддів за участю міжнародного компонента, як це рекомендовано в терміновому висновку.

Венеціанська комісія рекомендує певні зміни до законопроект. Одна з основних рекомендацій стосується процесуальної економії: розгляд конституційних скарг, під час яких сенат знаходить неконституційне положення закону, має бути передано на розгляд Великої палати, тільки якщо президент або парламент запитують таку передачу.

Що стосується дисциплінарних проваджень - замість виконавчої влади ініціатива порушити дисциплінарне провадження повинна бути передана в Національне агентство з боротьби з корупцією в межах його компетенції.

Також у ВК наголосили, що для введення в дію "дисциплінарної системи, за дисциплінарні проступки нижче порога "серйозного дисциплінарного проступку", повинні бути введені інші санкції, такі як попередження, догани,

зниження заробітної плати тощо. І ці санкції повинні застосовуватися простою більшістю суддів".

"Неприйняття дисциплінарних стягнень протягом шести місяців не повинні автоматично приводити до припинення дисциплінарного провадження", - йдеться в рекомендаціях.

Також Суд повинен мати можливість переглянути своє власне рішення у разі, якщо один з суддівських голосів "за" це рішення "був засуджений в останній інстанції за отримання хабара в зв'язку з прийняттям цього рішення".

У ВК констатували, що в Україні "особлива ситуація, яка склалася після рішення 13-г/2020 і може виправдати тимчасове підвищення вимоги про голосування у Великій палаті".

"Однак будь-яке збільшення кількості необхідних голосів повинно бути процентним від кількості фактично призначених суддів, а не фіксованим числом від всіх 18 суддів. Таке збільшення може бути виправдане тільки доти, поки певний відсоток суддів не буде призначений за новою системою конкурсного відбору. Зрештою, Конституційному суду повинна бути надана можливість висловити свою думку з переглянутого законопроект", - зазначено у висновках.

У ВІДПОВІДЬ НА САНКЦІЇ ЄС: КИТАЙ ЗАБОРОНИВ В'ЇЗД ЄВРОПЛАМЕНТАРЯМ

У відповідь на запровадження санкцій з боку Європейського Союзу уряд в Пекіні у понеділок, 22 березня, оголосив про заборону на в'їзд до Китаю низки

євродепутатів і вчених з Німеччини та інших країн ЄС. Як повідомляє агенція AFP, санкції запроваджено проти євродепутатів з Німеччини Райнгарда Бютікофера (Reinhard Bütikofer) і Міхаеля Галера (Michael Gahler). Також під санкції потрапив Німецький Інститут досліджень Китаю Меркатора в Берліні.

Загалом санкції запроваджено проти десятих політиків і вчених, а також чотирьох організацій з ЄС. Як повідомили у МЗС Китаю, вони "завдають серйозної шкоди суверенітету та інтересам Китаю і навмисно поширюють брехню і неправдиву інформацію".

Тим особам, які опинились під санкціями, а також їхнім родичам буде заборонений в'їзд до Китаю, а також в спеціальні адміністративні зони Гонконгу і Макао. Крім того, пов'язані з ними компанії та організації не повинні вести бізнес з Китаєм.

У МЗС Китаю також зазначили, що ЄС повинен утриматися від того, щоб "повчати інших щодо прав людини" і втручатися у "внутрішні справи Китаю".

У свою чергу у МЗС Німеччини повідомили, що федеральний уряд взяв до відома реакцію Китаю.

Як повідомлялося, вранці 22 березня Рада Євросоюзу запровадила санкції щодо 11 осіб і чотирьох організацій з Росії, Китаю та кількох інших країн за їхню причетність до грубих порушень прав людини. Санкції щодо чотирьох осіб і однієї організації з Китаю запровадили за порушення прав уйгурів у провінції Сінцзян. Це, зокрема, партійні чиновники та високопосадовий очільник силових структур у цьому регіоні.

Як зазначає агенція AFP, це перші санкції ЄС проти Китаю за порушення прав людини з часів придушення протестів на площі Тяньаньмень у Пекіні в 1989 році.

У ІЗРАЇЛІ ВІДБУВАЮТЬСЯ ЧЕТВЕРТІ ПОСПІЛЬ ДОСТРОКОВІ ВИБОРИ

Вже четверті за ліком за останні два роки дострокові вибори до Кнесету відбуваються в Ізраїлі у вівторок, 23 березня. Громадяни країни обирають новий склад однопалатного парламенту, до якого входять 120 депутатів.

Люди, які хворіють на COVID-19 або перебувають на карантині, також зможуть проголосувати на виборах. Для них обладнали окремі кабінки і мобільні виборчі дільниці.

Політична криза в Ізраїлі розпочалася в 2019 році, і кожні нові вибори праві та ліві політичні партії отримували приблизно рівну кількість голосів виборців, що перешкоджало створенню стабільного уряду в країні.

Так, останнє, 23-тє, скликання Кнесету було розпущено приблизно через дев'ять місяців після останніх виборів. Попри те, що у травні 2020 року чинний прем'єр-міністр Біньямін Нетаньяху з партії "Лікуд" і чинний міністр оборони, центристський політик Бені Ганц з опозиційного блоку "Кахоль-Лаван" утворили коаліційний уряд, вже незабаром в них виникли розбіжності, і у грудні депутати Кнесету проголосували за саморозпуск.

Нові вибори оголошувалися на тлі протестів та різкої критики на адресу Нетаньяху, якого звинувачували у провалі боротьби з коронавірусом у країні.

До того ж, через два тижні має відбутися судове засідання за звинуваченням прем'єра шахрайстві та хабарництві.

Водночас в останні місяці завдяки швидким темпам вакцинації владі країни вдалося змінити ситуацію. Так, нещодавно в країні пом'якшили карантин із більшими перевагами для тих, хто вже отримав щеплення від COVID-19. Перебувати в приміщеннях кафе, ресторанів та навчальних закладів зможуть лише власники так званих "зелених паспортів". Їх можна отримати після двох доз щеплення від коронавірусу або після одужання від COVID-19.

На момент оголошення послаблень у країні, де проживає понад дев'ять мільйонів людей, майже п'ятьом мільйонам зробили щеплення першою дозою вакцини, а понад 3,7 мільйона отримали вже дві дози.

Опитування громадської думки свідчать, що і цього разу перегони будуть напруженими, а кінцевий результат знову не дасть можливості визначити однозначного переможця. Тому експерти не виключають, що вже незабаром на країну можуть очікувати вже п'яті поспіль дострокові парламентські вибори.

Цього разу явка на виборах є нижчою за голосування минулого року. Так, за повідомленням центральної виборчої комісії країни, через п'ять годин після відкриття виборчих дільниць вона складала 25,4 відсотка. Для порівняння на минулорічних виборах до цього часу свої глоси віддали 27,6 відсотка виборців.

УРЯДОВА КРИЗА У СЛОВАЧЧИНІ: ЩЕ ДВА МІНІСТРИ ПОДАЛИ У ВІДСТАВКУ

Міністр закордонних справ Словаччини Іван Коркок, а також його колега по уряду, міністр освіти Браніслав Грелінг у середу, 24 березня, заявили про свою відставку, передає агентство dpa.

Лише за кілька днів уряд прем'єр-міністра Ігоря Матовича втратив вже шістьох з 16 членів свого Кабміну і перебуває на межі розвалу через тривалу суперечку щодо обраної Матовичем стратегії з боротьби з коронавірусом.

Урядова криза в Словаччині назривала вже давно через незадоволення молодшими партнерами по коаліції "нестерпним", як казали критики, стилем правління прем'єра Матовича і провалами уряду під час боротьби з пандемією коронавірусу. Але вибухнула вона після того, як з'ясувалося, що прем'єр-міністр без узгодження з коаліційними партнерами уклав договір з Росією про постачання вакцини проти коронавірусу "Спутник V".

Президентка країни Зузана Чапутова і партнери Матовича по коаліції розкритикували прем'єра за те, що він домовився про постачання двох мільйонів доз вакцини з Москвою всупереч волі уряду країни, яка входить до Євросоюзу і НАТО, а також ще до реєстрації препарату в ЄС.

Після цього 12 березня подав у відставку міністр охорони здоров'я країни Марек Крайчій.

Віцепрем'єр і міністр економіки країни Ріхард Сулік, який очолює другу за кількістю депутатів коаліційну партію "Свобода і

солідарність" (SaS), коментуючи ці події, заявив, що уряд не може далі працювати в нинішній формі й потребує реорганізації. На його думку, Матович перетнув усі "червоні лінії".

21 березня Матович погодився подати у відставку заради порятунку правлячої коаліції і вирішення урядової кризи. Але висунув кілька умов, які його партнери по коаліції прийняли лише частково. Він заявив, що готовий піти зі своєї посади, але має намір залишитися членом уряду.

Матович також порадив "заради заспокоєння ситуації" подати у відставку міністрам економіки та юстиції, які представляють партії-партнери політичної сили прем'єра у правлячій коаліції.

Після цього Сулік подав у відставку і заявив, що тепер свій пост повинен залишити і прем'єр-міністр Ігор Матович.

Раніше партнери по коаліції пригрозили покинути уряд в разі, якщо Матович не піде у відставку до 24 березня.

СУПЕРЕЧКА НАВКОЛО КСУ: ЗАГРОЗА ПРАВОВОГО ХАОСУ ПІСЛЯ УКАЗУ ПРЕЗИДЕНТА?

Скасування президентом України Володимиром Зеленським указу

експрезидента Віктора Януковича про призначення Олександра Тупицького та Олександра Касмініна суддею Конституційного суду України (КСУ) суперечить основному закону, вважають експерти з конституційного права. Вони застерігають, що заміщення звільнених таким чином суддів іншими суддями може поставити під питання легітимність рішень КСУ та призвести до правового хаосу в державі. Замість відвернення конституційної кризи подібні дії президентської сторони можуть спричинити її ескалацію, кажуть правники.

Згідно з Конституцією України президент, має право призначити шість суддів КСУ, так само, як і Верховна Рада та з'їзд суддів України. Водночас в основному законі наголошується, що звільнення з посади будь-якого судді КСУ ухвалює виключно сам суд, а не суб'єкт призначення судді. Така правова оцінка указу Зеленського пролунала від Центру політико-правових реформ. Проаналізувавши президентський указ, експерти Центру дійшли висновку, що через відсутність на сьогодні у президента повноважень звільняти суддів КСУ рішення Зеленського щодо звільнення Тупицького та

Касмініна "має ознаки неконституційності".

У Центрі політико-правових реформ зазначають також, що суддя КСУ не може бути звільнений через скасування акту про його призначення, оскільки набуття повноважень судді КСУ пов'язане зі складанням ним присяги на спеціальному пленарному засіданні Суду, а не з його призначення. Тому скасування такого акту не породжує будь-яких юридичних наслідків для суддів КСУ, які вже набули повноважень, вважають експерти. Виходом із ситуації в Центрі політико-правових реформ вважають втілення рекомендацій Венеційської комісії щодо конкурсного відбору суддів КСУ на підставі прозорого конкурсу, що "є запорукою відновлення суспільної довіри до КСУ як єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні".

Критика президентського указу звучить і від опозиційних політичних сил. Депутат Верховної Ради від "Батьківщини", юрист за фахом Сергій Власенко назвав указ Зеленського "юридичним трешем" і поставив саркастичне запитання: "А якщо зараз ЦВК скасує протокол попереднього складу ЦВК про результати виборів президента України, то президент перестане бути президентом?"

Українська ексміністерка юстиції часів Януковича Олена Лукаш теж не стала приховувати свого обурення рішенням нинішнього президента. Вона нагадала, що Зеленський вже намагався скасувати в травні 2019 року указ свого попередника Петра Порошенка про призначення Володимира Горковенка членом Нацради з телерадіомовлення, але Верховний Суд ухвалив рішення на користь Горковенка і постановив скасувати указ Зеленського.

Коментуючи рішення нинішнього президента, експерт з конституційного права Богдан Бондаренко застеріг від правового хаосу. "Ми

не можемо прогнозувати подальші дії з точки зору праворозуміння суб'єктів, які ухвалюють такі рішення. Втрачається будь-яка прогнозованість і передбачуваність державної системи, настає правовий безлад і справжня конституційна криза", - сказав DW Бондаренко.

Про неспроможність КСУ виносити рішення та розглядати конституційні подання говориться відколи Володимир Зеленський втрутився у роботу Суду і відсторонив Тулицького від посади голови КСУ. Богдан Бондаренко не виключив, що цього разу, після указу про зміщення Тулицького та Касмініна, президентська сторона намагатиметься призначити на їхні місця інших суддів КСУ. "Тоді Суд або й надалі не зможе працювати, або зможе, але буде незрозуміло, чи визнавати легітимними його рішення. Це означає фактичне припинення розгляду будь-яких конституційних подань", - констатував експерт.

ЄВРОКОМІСІЯ ПОЗИВАЄТЬСЯ ПРОТИ ПОЛЬЩІ ЧЕРЕЗ СУДОВУ РЕФОРМУ ВАРШАВИ

Суперечка між Європейською комісією та консервативним урядом Польщі дедалі більше загострюється. Єврокомісія вважає, що польські суди перебувають під загрозою, тому подає позов проти країни до Європейського суду, заявив у середу, 31 березня, єврокомісар з питань юстиції Дідьє Рейндерс, повідомляє агенція dpa.

У Брюсселі вважають, що польський закон, що передбачає

покарання суддів, підриває їхню незалежність і не відповідає законодавчим принципам Євросоюзу. Крім того, у Єврокомісії вважають, що дисциплінарна палата Верховного суду, не може здійснювати свою діяльність, бо, за словами представників Єврокомісії, не може бути забезпечена її незалежність.

"Я глибоко стурбована постійними заходами, які підривають незалежність судової влади в Польщі", - сказала віцепрезидентка Єврокомісії Вера Юрова. За її словами, уряди країн можуть вільно реформувати свої судові системи, але вони повинні при цьому дотримуватися договорів ЄС.

Нагадаємо, з лютого 2020 року у Польщі діє суперечливий закон, що передбачає покарання суддів, які ставлять під сумнів законність судових рішень та кадрові призначення. Покарання передбачає штраф, пониження на посаді або звільнення.

Раніше Юрова припускала, що існує ризик того, що цей закон "може бути використаний, серед іншого, для політичного контролю за змістом судових рішень". Європейська Комісія неодноразово критикувала уряд Польщі за цю ініціативу. Також відкликати законопроект закликала Венеційська комісія. Критикують його і в самій Польщі. Несумісність законопроектів із законодавством ЄС також була підкреслена юридичним бюро Сейму. У Польщі відбулися багатотисячні протести проти цього законопроектів.

Він є частиною судової реформи, яку ініціювала та провела консервативна партія "Право і справедливість" після приходу до влади в 2015 році. Її представники наполягають на необхідності модернізації судової системи і звинувачують Брюссель у втручанні у внутрішні справи.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

УКРАЇНСЬКОГО ЧАСОПИСУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Антоні АБАТ Нінет, Данія

Професор, Університет Копенгагену, Центр порівняльних і Європейських досліджень

Барон Андре АЛЕН, Бельгія

Почесний професор, доктор юридичних наук, суддя Конституційного Суду Бельгії, почесний Президент Конституційного Суду Бельгії, почесний професор конституційного права університеті KU Leuven, почесний секретар Ради Міністрів Бельгії, суддя ad hoc ЄСПЛ

Юрій БАРАБАШ, Україна

Професор, доктор юридичних наук, член-кореспондент Національної Академії правових наук України, НУ "Харківська юридична академія"

Олена БОРИСЛАВСЬКА, Україна

Доцент, доктор юридичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка

Любомир БОРИСЛАВСЬКИЙ, Україна

Доцент, кандидат юридичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, член Конституційної Комісії

Мілош ВЕК, Австрія

Професор історії європейського та конституційного права у Віденському університеті. Постійний науковий співробітник IWM

Оксана ГРИЩУК, Україна

Професор, доктор юридичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка

Петер Міхаель ГУБЕР, Німеччина

Професор, доктор юридичних наук, суддя Федерального Конституційного Суду

Павло Гураль, Україна

Професор, доктор юридичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка

Мирослав ГРАНАТ, Польща

професор, Університет кардинала Штефана Вишинського, Варшава, суддя Конституційного трибуналу Республіки Польща у відставці

Дейнюс ЖАЛІМАС, Литва

Професор, Інститут міжнародного та європейського права, Вільнюський університет, суддя Конституційного Суду Литви, голова Конституційного Суду Литви

Гілберт Пол КАРРАСКО, США

Професор, Університет Уіллеміт (Орегон)

Микола КОЗЮБРА, Україна

Професор, доктор юридичних наук, НУ "Києво-Могилянська академія", член-кореспондент Національної Академії правових наук України, дійсний член Української Академії політичних наук, суддя Конституційного Суду України у відставці

Віктор КОЛІСНИК, Україна

Професор, доктор юридичних наук, член-кореспондент Національної Академії правових наук України, НУ "Харківська юридична академія", суддя Конституційного Суду України

Анжеліка КРУСЯН, Україна

Професор, доктор юридичних наук, Національний Університет "Одеська юридична академія"

Кшиштоф ЕКХАРДТ, Польща

Професор, доктор наук, Декан Іногороднього юридичного Факультету і Адміністрації у Жешуві, Вища школа права і адміністрації

Микола МЕЛЬНИК, Україна

Професор, доктор юридичних наук, суддя Конституційного Суду України

Наталія МІШИНА, Україна

Професор, доктор юридичних наук, Національний Університет "Одеська юридична академія"

Екхарт ПАХЕ, Німеччина

Професор, Вюрцбурзький університет Юліуса Максиміліана

Райнер АРНОЛЬД, Німеччина

Notaris causa доктор права, професор університету Регенсбургу (Німеччина), постійний член Міжнародної академії порівняльного правознавства, член-кореспондент Болонської академії наук

Сергій РІЗНИК, Україна

Доцент, кандидат юридичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка

Ігор СЛІДЕНКО, Україна

Доктор юридичних наук, доцент, суддя Конституційного Суду України

Ольга СОВГИРЯ, Україна

Професор, доктор юридичних наук, Київський національний університет імені Т. Шевченка

Петро СТЕЦЮК, Україна

Доцент, кандидат юридичних наук, доктор права, Київський національний університет імені Т. Шевченка

Іван ХАЛЯЖ, Угорщина

Професор, доктор юридичних наук, голова Інституту конституційного права

Станіслав ШЕВЧУК, Україна

Професор, доктор юридичних наук, член-кореспондент Національної Академії правових наук України

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ДРУКУ ВЧЕНОЮ РАДОЮ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ 22166-12066Р від 07.06.2016

Часопис включено до переліку наукових фахових видань України

ISSN 2519-2590

УКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА UKRAINIAN JOURNAL OF CONSTITUTIONAL LAW

НАУКОВО-ЮРИДИЧНЕ ВИДАННЯ

Журнал, щоквартальник

Мета журналу — створення платформи для фахового обговорення сучасних проблем конституціоналізму як українськими, так і зарубіжними вченими; обмін досвідом та результатами наукових досліджень між українськими та європейськими конституціоналістами.

ЗАСНОВНИКИ:

Львівський національний університет
імені Івана Франка (Код ЄДРПОУ 02070987)
79000, Україна, м. Львів, вул. Університетська, 1

Громадська організація
«Центр конституційних ініціатив» (Код ЄДРПОУ 38763646)

ТОВ «Редакція журналу «Український часопис
конституційного права» (Код ЄДРПОУ 40252310)

Журнали українською та англійською мовами
доступні для купівлі і передплати.

Заявки можна оформити на сайті

www.constjournal.com

або за зверненням на адресу:

editor@constjournal.com

ВИДАВЕЦЬ:

Редакція журналу «Український часопис
конституційного права»

Головні редактори: Олена Бориславська, Сергій Різник

Редактор електронної версії журналу: Євген Пілат

Відповідальний секретар: Вікторія Дубас

Випусковий редактор: Христина Слюсарчук

Літературний редактор: Оксана Корнієнко

Перекладач: Христина Стягар

Місцезнаходження редакції:

79018, Львівська обл., м. Львів,
вул. Стороженка, буд. 12, кв. 501

e-mail: editor@constjournal.com

www.constjournal.com

Підписано до друку 31.12.2020 р. Тираж 100 прим.

Друк: ТзОВ «Український часопис конституційного права»

Формат видання: 84×108/16